

**Аналітична записка
з питань порівняльного законодавства
щодо взаємодії національних судів із Судом ЄС**

**Аналітична записка
з питань порівняльного законодавства
щодо взаємодії національних судів із Судом ЄС***

***Анотація.** Проведене дослідження репрезентує комплексний аналіз механізмів імплементації преюдиційної процедури Суду ЄС у національні правопорядки держав-членів. Водночас застосовано системний підхід до аналізу взаємодії національних судових систем із наднаціональною юрисдикцією, що охоплює вивчення конституційних засад, галузевих процесуальних практик та прецедентної доктрини. Структура дослідження побудована за п'ятьма концептуальними напрямками: конституційно-інституційний вимір та статус Суду ЄС; механізми ініціювання процедури та межі суддівського розсуду; процесуальні наслідки звернення та рух справи; порядок застосування тимчасових заходів; імплементація рішень Суду ЄС та питання перегляду остаточних актів (res judicata).*

Продемонстровано домінування моделі «прямої інтеграції», за якої національні правопорядки відмовляються від надмірної кодифікації процедур на користь прямої дії статті 267 ДФЄС та практики Суду ЄС. Встановлено, що ключовим фактором стабільності систем є поєднання конституційної лояльності із безумовною процесуальною автономією суддів.

Невід'ємною частиною цієї аналітичної записки є чотири додатки, у яких проведено пооб'єктну систематизацію нормативного регулювання десяти держав-членів ЄС у розрізі конституційного, цивільного, адміністративного та кримінального судочинства.

Отримані висновки мають стратегічне значення для формування ефективної архітектури взаємодії українських судів із Судом ЄС при набутті Україною членства в Європейському Союзі.

Ключові слова: *верховенство права, Суд ЄС, преюдиційна процедура, конституційне делегування, суверенні повноваження, пряма дія права ЄС, суддівська автономія, дисциплінарний імунітет, зупинення провадження, процесуальні строки, тимчасові заходи, судовий діалог, обов'язкове тлумачення, правова визначеність, перегляд рішень, пряма інтеграція.*

Зміст

Вступ.....	4
Основна частина.....	5
1. Австрійська модель інтеграції Суду ЄС.....	5
2. Естонська модель інтеграції Суду ЄС.	6
3. Іспанська модель інтеграції Суду ЄС.....	8
4. Латвійська модель інтеграції Суду ЄС.	9
5. Литовська модель інтеграції Суду ЄС.	11
6. Нідерландська модель інтеграції Суду ЄС	12
7. Польська модель інтеграції Суду ЄС.	14
8. Словацька модель інтеграції Суду ЄС.....	16
9. Хорватська модель інтеграції Суду ЄС.....	17
10. Чеська модель інтеграції Суду ЄС.....	19
Висновки.....	21
<i>Додаток 1</i>	<i>24</i>
<i>Додаток 2</i>	<i>36</i>
<i>Додаток 3</i>	<i>57</i>
<i>Додаток 4</i>	<i>78</i>

Вступ

На сучасному етапі державотворення євроінтеграційні прагнення України вимагають не лише політичної волі, а й фундаментальної трансформації національної правової системи. Набуття Україною статусу держави-кандидата на вступ до ЄС покладає на неї чіткі обов'язки щодо адаптації законодавства до стандартів *acquis communautaire*. Одним із найбільш концептуально складних та стратегічно пріоритетних напрямів зазначеної адаптації виступає трансформація національної системи правосуддя з метою її ефективного функціонування в межах єдиного європейського правопорядку, фундаментальним механізмом забезпечення цілісності якого є преюдиційна процедура (ст. 267 ДФЄС).

Актуальність цієї роботи зумовлена необхідністю розробки ефективної архітектури взаємодії українських судів із Судом ЄС. Для України як майбутньої держави-члена критично важливо уникнути системних колізій між національним конституційним контролем та преюдиційними запитами, забезпечити імунітет суддів та визначити чіткі процесуальні наслідки звернення до Суду ЄС. Досвід держав «різних хвиль» інтеграції (від Австрії до Хорватії) демонструє, що успішна робота преюдиційного механізму залежить від балансу між процесуальною автономією судді та збереженням принципу правової визначеності. *Метою дослідження* є вироблення науково обґрунтованих орієнтирів та прикладних рекомендацій для удосконалення українського процесуального законодавства шляхом системного порівняння конституційних та галузевих моделей інтеграції Суду ЄС у правові системи держав-членів Європейського Союзу.

Для досягнення поставленої мети та формування цілісного наукового підґрунтя, у межах цієї аналітичної роботи, передбачається послідовно розв'язати низку стратегічних дослідницьких проблем. Передусім, особливий акцент зроблено на необхідності дослідити конституційні способи закріплення статусу Суду ЄС як невід'ємного елемента національного правосуддя та проаналізувати чинні механізми делегування суверенних повноважень наднаціональним інституціям. Наступним вектором аналізу є визначення критеріїв розмежування права та обов'язку звернення до Суду ЄС, а також вивчення специфіки імплементації винятків із цього обов'язку безпосередньо в національному праві та судовій практиці держав-членів.

Важливим компонентом дослідження виступає намір проаналізувати конкретні процесуальні наслідки прийняття ухвали про запит, зокрема через оцінку імперативності чи факультативності зупинення провадження та перебігу встановлених законом строків у різних видах судочинства. Поряд із цим, робота покликана детально вивчити стандарти застосування тимчасових заходів і повноваження судів щодо призупинення дії національних актів до моменту винесення преюдиційного рішення. У контексті забезпечення принципу правової визначеності, дослідження має на меті з'ясувати порядок відновлення справ та можливості перегляду остаточних судових рішень у разі встановлення їх невідповідності праву ЄС за нововиявленими обставинами.

Основна частина

Здійснено порівняльний аналіз національних алгоритмів реалізації преюдиційної процедури. Системна пооб'єктна характеристика базується на релевантному досвіді десяти держав-членів Європейського Союзу, що належать до різних етапів інституційного розширення Співтовариства та відображають розмаїття правових парадигм: від юрисдикцій із домінуючою моністичною традицією до правопорядків, заснованих на системному конституційному делегуванні суверенних повноважень.

1. Австрійська модель інтеграції Суду ЄС базується на принципі «функціонального поєднання», де Суд ЄС розглядається як джерело обов'язкового тлумачення через конституційне делегування суверенних прав (ст. 9 B-VG¹), а не як ієрархічна ланка національної системи. Найбільш детально процедурні наслідки (зупинення провадження та строків) врегульовані в адміністративному та загальному судоустрійному законодавстві, тоді як цивільний та кримінальний процеси спираються переважно на *прямую дію права ЄС* та прецедентну практику Суду ЄС.

Конституційно-правовий та інституційний вимір. Австрія не включає Суд ЄС до своєї судової вертикалі, а закріплює його статус через конституційне делегування прав та надання преюдиційним рішенням вищої імперативної сили. *Колізія з конституційним контролем* вирішується через обов'язкове зупинення конституційного провадження (§ 35 VfGG²) до отримання відповіді від Суду ЄС; водночас принцип *res judicata* захищає остаточність уже ухвалених рішень Конституційного суду. *Імунітет судді* забезпечується конституційним принципом незалежності (ст. 87 B-VG³) та законом RStDG⁴, який виключає ініціювання преюдиційного запиту з переліку дисциплінарних проступків.

Ініціювання процедури та межі суддівського розсуду. *Критерії розмежування:* процесуальні кодекси (ZPO⁵, StPO⁶, VwGVG⁷) не містять спеціальних критеріїв; суди застосовують безпосередньо ст. 267 ДФЄС⁸. *Імплементация винятків:* спеціальні норми в кодексах відсутні; суди керуються практикою Суду ЄС, зокрема доктриною *CILFIT*. *Права сторін та мотивування:* рішення про звернення належить виключно суду; обов'язок мотивувати відмову

¹ Bundesrecht konsolidiert. Bundes-Verfassungsgesetz.
URL: <https://www.ris.bka.gv.at/eli/bgbl/1930/1/A9/NOR40094594>

² Bundesrecht konsolidiert. Verfassungsgerichtshofgesetz 1953.
URL: <https://www.ris.bka.gv.at/eli/bgbl/1953/85/P35/NOR40166292>

³ Bundesrecht konsolidiert. Bundes-Verfassungsgesetz.
URL: <https://www.ris.bka.gv.at/eli/bgbl/1930/1/A87/NOR40139674>

⁴ Bundesrecht konsolidiert. Richter- und Staatsanwaltschaftsdienstgesetz.
URL: <https://www.ris.bka.gv.at/eli/bgbl/1961/305/P101/NOR40171960>

⁵ Bundesrecht konsolidiert: Gesamte Rechtsvorschrift für Zivilprozessordnung, Fassung vom 18.08.2026. URL: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10001699>

⁶ Bundesrecht konsolidiert: Gesamte Rechtsvorschrift für Zivilprozessordnung, Fassung vom 18.08.2026. URL: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10002326>

⁷ Bundesrecht konsolidiert: Gesamte Rechtsvorschrift für Zivilprozessordnung, Fassung vom 18.08.2026. URL: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20008255>

⁸ Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/treaty/tfeu_2016/art_267/oj/eng

стороні (особливо для судів останньої інстанції) впливає з права ЄС та практики Суду ЄС.

Процесуальні наслідки та рух справи. *Механізми зупинення:* в адміністративному праві та законі про судоустрій зупинення є імперативним (§ 90a GOG⁹, § 38b VwGG¹⁰); у цивільному та кримінальному – процедура менш формалізована. *Часткове зупинення:* допускається (§ 90a GOG¹¹, § 38a AVG¹²); суд може вчиняти дії, що не допускають зволікання, або на які не вплине рішення Суду ЄС. *Перебіг строків:* в адміністративному процесі строки розгляду справи та подання скарг на бездіяльність автоматично зупиняються (§ 8 VwGVG¹³, § 34 VwGVG¹⁴); у кримінальному процесі звернення не зупиняє перебіг строків давності чи тримання під вартою.

Тимчасові заходи. Унормування повноважень базується на загальних нормах забезпечення позову та практиці Суду ЄС (*Factortame, Zuckerfabrik*), що дозволяють призупиняти дію національних актів. *Стандарти доказування:* використовується стандарт «правдоподібності» (*Glaubhaftmachung*) згідно з Виконавчим кодексом (EO¹⁵), що вважається достатнім для вжиття заходів.

Імплементация рішення Суду ЄС та перегляд справ. Відновлення провадження відбувається в загальному порядку після усунення підстави для зупинення; у кримінальному процесі це є автоматичним наслідком отримання відповіді. *Перегляд остаточних рішень:* австрійське законодавство (ZPO, StPO, VwGG) не передбачає можливості перегляду справ, що набрали законної сили, на підставі рішень Суду ЄС, захищаючи правову визначеність. *Обов'язковість позиції:* не регламентується окремо в кодексах, але визнається судами як така, що впливає безпосередньо зі ст. 267 ДФЄС та принципу верховенства права ЄС.

2. Естонська модель інтеграції Суду ЄС характеризується принципом конституційної лояльності та мінімальної законодавчої імплементації. Естонія унікає надмірної деталізації критеріїв звернення до Суду ЄС у національних кодексах, надаючи пріоритет прямій дії статті 267 ДФЄС¹⁶ та практиці Суду ЄС. Ключовим механізмом забезпечення ефективності права ЄС є запровадження в цивільному та адміністративному процесах імперативного обов'язку зупинення провадження, що супроводжується повним перериванням процесуальних

⁹ Gerichtsorganisationsgesetz. URL: <https://www.ris.bka.gv.at/eli/rgbl/1896/217/P90a/NOR12016084>

¹⁰ Bundesrecht konsolidiert: Verwaltungsgerichtshofgesetz 1985 § 38b. URL: <https://www.ris.bka.gv.at/NormDokument.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10000795&Paragraf=38b>

¹¹ Bundesrecht konsolidiert: Gerichtsorganisationsgesetz. URL: <https://www.ris.bka.gv.at/eli/rgbl/1896/217/P90a/NOR12016084>

¹² Bundesrecht konsolidiert: Allgemeines Verwaltungsverfahrensgesetz 1991 § 38a. URL: <https://www.ris.bka.gv.at/NormDokument.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10005768&Paragraf=38a>

¹³ Geschäftsordnung für die Gerichte I. und II. Instanz. URL: <https://www.ris.bka.gv.at/eli/bgbl/2013/33/P8/NOR40143876>

¹⁴ Bundesrecht konsolidiert: Verwaltungsgerichtsverfahrensgesetz § 34. URL: <https://www.ris.bka.gv.at/NormDokument.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20008255&Paragraf=34>

¹⁵ Bundesrecht konsolidiert: Gesamte Rechtsvorschrift für Exekutionsordnung, Fassung vom 18.08.2026. URL: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10001700>

¹⁶ Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/treaty/tfeu_2016/art_267/oj/eng

строків, тоді як кримінальний процес залишається більш автономним, покладаючись на загальні повноваження суду.

Конституційно-правовий та інституційний вимір. Статус Суду ЄС закріплений через конституційний обов'язок виконання Договорів про ЄС (Закон PSTS¹⁷) та впровадження в процесуальні кодекси (НКМС¹⁸, ТсМС¹⁹) імперативного обов'язку судів зупиняти провадження на користь європейського тлумачення. Колізія з конституційним контролем нівелюється через відсутність окремого Конституційного Суду. Державний суд (Riigikohus) застосовує пріоритет європейського стандарту, зупиняючи конституційний спір на користь Суду ЄС та відмовляючись від застосування суперечливих національних норм. Імунітет судді гарантується § 146 Конституції²⁰ та § 91 Закону про суди²¹; естонський суддя володіє абсолютною автономією і не потребує згоди вищих інстанцій для ініціювання запиту.

Ініціювання процедури та межі суддівського розсуду. *Критерії розмежування:* у кодексах (ТсМС, НКМС, КПК²²) відсутні спеціальні норми для розмежування права та обов'язку звернення; суди керуються безпосередньо статтею 267 ДФЄС. *Імплементация винятків:* спеціальні положення відсутні; винятки (*acte clair*, *acte éclairé*) застосовуються на підставі прямої дії практики Суду ЄС (CILFIT). *Права сторін та мотивування:* кодекси не містять спеціальних регламентацій; сторони реалізують право через загальні процесуальні клопотання. Обов'язок мотивувати відмову впливає із європейських стандартів справедливого суду.

Процесуальні наслідки та рух справи. *Механізми зупинення:* у цивільному (§ 356 ТсМС²³) та адміністративному (§ 95 НКМС²⁴) провадженнях зупинення є обов'язковим до набрання чинності рішенням Суду ЄС. У кримінальному процесі це впливає із загальних повноважень суду. *Часткове зупинення:* законодавство передбачає лише повне зупинення провадження (зокрема § 356 ТсМС та § 95 НКМС). *Процесуальні строки:* у цивільному та адміністративному процесах перебіг усіх строків переривається і починається заново після відновлення (§ 358 ТсМС, § 96 НКМС). У кримінальному процесі звернення не зупиняє строки давності та строки тримання під вартою.

Тимчасові заходи. *Повноваження суду:* спеціального порядку немає; застосовуються загальні норми забезпечення позову (§ 377 ТсМС, § 249 НКМС), які діють однаково і для справ, зупинених у зв'язку із запитом до Суду ЄС. *Стандарти доказування:* заявник має обґрунтувати, що без вжиття заходів виконання майбутнього рішення буде ускладненим або неможливим, або існує ризик значної шкоди чи свавілля.

Імплементация рішення Суду ЄС та перегляд справ. Відновлення провадження здійснюється за клопотанням сторони або з ініціативи суду шляхом

¹⁷ Eesti Vabariigi põhiseaduse täiendamise seadus. URL: <https://www.riigiteataja.ee/et/akt/631119>

¹⁸ Halduskohtumenetluse seadustik. URL: <https://www.riigiteataja.ee/et/akt/113032019054?leiaKehtiv>

¹⁹ Tsiviilkohtumenetluse seadustik. URL: <https://www.riigiteataja.ee/et/akt/103042025002?leiaKehtiv>

²⁰ Eesti Vabariigi põhiseadus. URL: <https://pohiseadus.ee/sisu/3630>

²¹ Kohtute seadus. URL: <https://www.riigiteataja.ee/et/akt/181957?leiaKehtiv>

²² Kriminaalmenetluse seadustik. URL: <https://www.riigiteataja.ee/et/akt/119032015022?leiaKehtiv>

²³ Tsiviilkohtumenetluse seadustik. URL: <https://www.riigiteataja.ee/et/akt/103042025002?leiaKehtiv>

²⁴ Halduskohtumenetluse seadustik. URL: <https://www.riigiteataja.ee/et/akt/113032019054?leiaKehtiv>

видання ухвали, коли обставини, що стали підставою для зупинення, втратили значення. *Перегляд остаточних рішень*: процесуальні кодекси не передбачають можливості перегляду справ, що набрали законної сили (*res judicata*), на підставі нових рішень Суду ЄС; такі рішення відсутні у переліках підстав для відновлення справ. Обов'язковість позицій не визначена безпосередньо в кодексах, але забезпечується принципом пріоритету права ЄС, що робить висновки Суду ЄС загальнообов'язковою інтерпретацією для всіх судів держави.

3. Іспанська модель інтеграції Суду ЄС характеризується переходом до «прямої інтеграції» преюдиційної процедури, де після скасування спеціальних норм у 2024 році (ст. 43-bis LEC²⁵) суди керуються безпосередньо статтею 267 ДФЄС та загальними процесуальними інструментами. Статус Суду ЄС базується на конституційному делегуванні суверенних повноважень, що надає європейському праву безумовний пріоритет над національним законодавством і навіть процедурами конституційного контролю. Ключовим елементом системи є суворе дотримання принципу *res judicata*, оскільки іспанське право виключає можливість перегляду остаточних судових рішень на підставі нових висновків Суду ЄС.

Конституційно-правовий та інституційний вимір. Іспанія закріплює статус Суду ЄС через бланкетне делегування повноважень у статті 93 Конституції²⁶ та статті 4-bis Органічного закону про судову владу (LORJ²⁷), що робить його рішення невід'ємною частиною правопорядку. Колізія з конституційним контролем вирішується на користь абсолютного верховенства права ЄС. Звичайний суддя має право самостійно не застосовувати закон, що суперечить праву ЄС, або звернутися до Суду ЄС напямучи, оминаючи національний Конституційний суд (рішення STC 26/2014²⁸). Імунітет судді гарантується статтею 117 Конституції²⁹ (принцип незалежності) та статтями 417–419 LORJ³⁰, які виключають дисциплінарну відповідальність за реалізацію суддею своєї автономії у відносинах із Судом ЄС.

Ініціювання процедури та межі суддівського розсуду. *Розмежування права та обов'язку*: спеціальні критерії в національних законах відсутні. Суди керуються безпосередньо статтею 267 ДФЄС та ч. 2 ст. 4-bis LORJ³¹, яка відсилає до практики Суду ЄС. *Імплементация винятків*: винятки (*acte clair*, *acte éclairé*) застосовуються судами останньої інстанції безпосередньо на підставі практики Суду ЄС (CILFIT) без додаткового закріплення в кодексах. *Права сторін та мотивування*: процесуальне законодавство не містить спеціальних норм про право сторін ініціювати запит; рішення приймає суд після заслуховування

²⁵ Ley 1/2000, de 7 de enero, de Enjuiciamiento Civil. URL: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2000-323>

²⁶ Constitución Española. URL: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1978-31229>

²⁷ Ley Orgánica 6/1985, de 1 de julio, del Poder Judicial. URL: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1985-12666>

²⁸ Ley Orgánica 2/1979, de 3 de octubre, del Tribunal Constitucional. URL: <https://www.boe.es/buscar/pdf/1979/BOE-A-1979-23709-consolidado.pdf>

²⁹ Constitución Española. URL: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1978-31229>

³⁰ Ley Orgánica 6/1985, de 1 de julio, del Poder Judicial. URL: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1985-12666>

³¹ Там само.

сторін. Обов'язок мотивувати відмову впливає безпосередньо з ДФЄС та європейських стандартів.

Процесуальні наслідки та рух справи. *Механізми зупинення:* використовується механізм цивільної преюдиції (ст. 43 ЛЕС³²). Суд зупиняє провадження до завершення розгляду питання в Суді ЄС. *Часткове зупинення* законодавством не передбачено; формулювання статті 43 ЛЕС вказує на зупинення провадження у справі в цілому. *Процесуальні строки:* спеціальних норм немає. За загальним правилом статті 43 ЛЕС розгляд справи та перебіг строків зупиняються на поточній стадії до вирішення преюдиційного питання.

Тимчасові заходи: повноваження суду ґрунтуються на загальних нормах забезпечення позову (ст. 728 ЛЕС для цивільних справ, ст. 130 LJCA³³ для адміністративних), які застосовуються паралельно із запитом до Суду ЄС. Стандарти доказування: від заявника вимагається довести ризик процесуальної затримки, яка може зашкодити ефективності судового захисту, та обґрунтувати необхідність негайного захисту прав до винесення рішення Суду ЄС.

Імплементация рішення Суду ЄС та перегляд справ. Провадження поновлюється за клопотанням будь-якої зі сторін (ст. 179 ЛЕС³⁴) після отримання (акредитації) рішення Суду ЄС. *Перегляд остаточних рішень:* іспанське право не передбачає можливості перегляду справ за нововиявленими обставинами на підставі рішень Суду ЄС; стаття 510 ЛЕС³⁵ не включає такі рішення до переліку підстав для скасування актів, що набрали законної сили. *Обов'язковість позицій* прямо визначена у статті 4-bis LOPJ, згідно з якою судді зобов'язані застосовувати право ЄС суворо відповідно до практики Суду ЄС.

4. Латвійська модель інтеграції Суду ЄС базується на принципі нормативної інтеграції, за якої статус Суду ЄС та пріоритет європейського права закріплені через конституційне делегування суверенних повноважень (ст. 68 Конституції³⁶). Система характеризується імперативністю процесуальних наслідків звернення – обов'язковим зупиненням провадження та перебігу строків позовної давності. Важливою особливістю є відхід від абсолютного принципу *res judicata*: законодавство Латвії прямо дозволяє перегляд остаточних рішень за нововиявленими обставинами на підставі висновків Суду ЄС, що корелюється з прогресивною практикою інших держав, як-от Хорватія (п. 11 ч. 1 ст. 421 ZPP).

Конституційно-правовий та інституційний вимір. Латвія інтегрує юрисдикцію Суду ЄС через делегування повноважень міжнародним органам (ст. 68 Конституції), що забезпечує пряму дію та верховенство права ЄС. *Колізія з конституційним контролем* вирішується через механізм судового діалогу: згідно зі ст. 26.1 Закону «Про Конституційний Суд»³⁷ орган самостійно зупиняє власні провадження для направлення запиту до Суду ЄС у разі сумнівів щодо права ЄС. *Імунітет судді* забезпечується принципом незалежності (ст. 1 Закону

³² Ley 1/2000, de 7 de enero, de Enjuiciamiento Civil. URL: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2000-323>

³³ Ley 29/1998, de 13 de julio, reguladora de la Jurisdicción Contencioso-administrativa. URL: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1998-16718>

³⁴ Ley 1/2000, de 7 de enero, de Enjuiciamiento Civil. URL: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2000-323>

³⁵ Там само.

³⁶ Latvijas Republikas Satversme. URL: <https://m.likumi.lv/ta/id/57980-latvijas-republikas-satversme>

³⁷ Satversmes tiesas likums. URL: <https://m.likumi.lv/ta/id/63354-satversmes-tiesas-likums>

«Про судову владу»³⁸), який забороняє будь-яке втручання в ухвалення процесуальних рішень та дисциплінарний тиск з боку вищих інстанцій.

Ініціювання процедури та межі суддівського розсуду. Розмежування права та обов'язку: процесуальні кодекси (CL³⁹, APL⁴⁰, КПК⁴¹) не дублюють критерії розмежування між судами різних інстанцій; ці питання регулюються безпосередньо статтею 267 ДФЄС. *Імплементация винятків:* спеціальні норми про *acte clair/éclairé* у законодавстві відсутні; суди застосовують їх на підставі прямої дії практики Суду ЄС (CILFIT). *Права сторін та мотивування:* ініціювання запиту є виключною компетенцією суду. Сторони мають право подавати клопотання, а обов'язок суду розглянути їх. Рішення впливає із загальних норм про процесуальні права (ст. 333 КПК⁴²).

Процесуальні наслідки та рух справи. *Механізми зупинення:* суд зобов'язаний зупинити провадження у разі прийняття рішення про скерування запиту (ст. 214 Цивільно-процесуального закону⁴³, ст. 273 Кодексу адміністративного судочинства⁴⁴). *Часткове зупинення:* законодавчо не врегульоване, проте є процесуально можливим у кримінальному та цивільному процесах, якщо дії не суперечать предмету запиту. *Процесуальні строки:* у цивільному та адміністративному судочинстві перебіг строків позовної давності та інших процесуальних строків зупиняється автоматично з моменту виникнення підстави для звернення (ст. 50 CL⁴⁵, ст. 45 APL⁴⁶). **Тимчасові заходи.** *Повноваження суду:* зупинення провадження не перешкоджає вжиттю заходів забезпечення позову (ст. 137 CL⁴⁷). В адміністративному судочинстві суд може призупинити дію оскаржуваного акта на весь період розгляду справи у Суді ЄС (ст. 185 APL⁴⁸). *Стандарти доказування:* Спеціальні стандарти для ситуації очікування рішення Суду ЄС відсутні; застосовуються загальні засади запобігання значній шкоді чи порушенню фундаментальних прав.

Імплементация рішення Суду ЄС та перегляд справ. *Порядок відновлення:* Провадження відновлюється ухвалою суду з власної ініціативи або за клопотанням сторін після втрати актуальності підстави для зупинення (ст. 218 CL⁴⁹, ст. 272 APL⁵⁰). *Перегляд остаточних рішень:* законодавство Латвії передбачає скасування рішень, що набрали законної сили, за нововиявленими обставинами, якщо висновок наднаціонального суду вказує на необхідність поновлення справи (ст. 479 CL⁵¹, ст. 353 APL⁵²). Заяву про такий перегляд в адміністративному процесі можна подати протягом 3 місяців. *Обов'язковість*

³⁸ LATVIJAS REPUBLIKAS LIKUMS. Par tiesu varu. URL: <https://m.likumi.lv/ta/id/62847-par-tiesu-varu>

³⁹ Civilprocesa likums. URL: <https://likumi.lv/ta/id/50500-civilprocesa-likums>

⁴⁰ Administratīvā procesa likums. URL: <https://likumi.lv/ta/id/55567-administrativa-procesa-likums>

⁴¹ Kriminālprocesa likums. URL: <https://likumi.lv/ta/id/107820-kriminalprocesa-likums>

⁴² Там само.

⁴³ Civilprocesa likums. URL: <https://likumi.lv/ta/id/50500-civilprocesa-likums>

⁴⁴ Administratīvā procesa likums. URL: <https://likumi.lv/ta/id/55567-administrativa-procesa-likums>

⁴⁵ Civilprocesa likums. URL: <https://likumi.lv/ta/id/50500-civilprocesa-likums>

⁴⁶ Administratīvā procesa likums. URL: <https://likumi.lv/ta/id/55567-administrativa-procesa-likums>

⁴⁷ Civilprocesa likums. URL: <https://likumi.lv/ta/id/50500-civilprocesa-likums>

⁴⁸ Administratīvā procesa likums. URL: <https://likumi.lv/ta/id/55567-administrativa-procesa-likums>

⁴⁹ Civilprocesa likums. URL: <https://likumi.lv/ta/id/50500-civilprocesa-likums>

⁵⁰ Administratīvā procesa likums. URL: <https://likumi.lv/ta/id/55567-administrativa-procesa-likums>

⁵¹ Civilprocesa likums. URL: <https://likumi.lv/ta/id/50500-civilprocesa-likums>

⁵² Administratīvā procesa likums. URL: <https://likumi.lv/ta/id/55567-administrativa-procesa-likums>

позицій: прямо впливає з обов'язку судів здійснювати судочинство відповідно до норм ЄС та практики Суду ЄС (ст. 5 CL⁵³, ст. 15 APL⁵⁴).

5. Литовська модель інтеграції Суду ЄС характеризується високим рівнем конституційної та законодавчої кодифікації, де статус Суду ЄС закріплено безпосередньо в Конституції через спеціальний Конституційний акт. Система базується на принципі безумовного пріоритету права ЄС та прямому обов'язку судів керуватися прецедентною практикою Суду ЄС на всіх рівнях судочинства. Процесуальне законодавство Литви детально регламентує наслідки звернення, запроваджуючи імперативне зупинення провадження та автоматичне зупинення процесуальних строків, водночас суворо дотримуючись принципу *res judicata*, що виключає перегляд остаточних рішень на підставі нових висновків Суду ЄС.

Конституційно-правовий та інституційний вимір. Статус Суду ЄС закріплений Конституційним актом про членство у ЄС від 13.07.2004⁵⁵, який визнає безумовний пріоритет європейського права, та ч. 3 ст. 33 Закону про суди⁵⁶, що зобов'язує суддів здійснювати правосуддя відповідно до практики Суду ЄС. *Колізія з конституційним контролем* вирішується через механізм судового діалогу, де навіть Конституційний Суд Литви діє як суб'єкт ст. 267 ДФЄС, зупиняючи власне провадження для преюдиційного запиту. *Імунітет судді* гарантований ч. 2 ст. 46 Закону про суди⁵⁷, яка закріплює функціональний імунітет та забороняє переслідування за висловлені правові позиції чи ухвалені рішення.

Ініціювання процедури та межі суддівського розсуду. *Критерії розмежування* чітко визначені ч. 5 ст. 3 ЦПК⁵⁸ (СРК), де встановлено право для судів нижчих інстанцій та імперативний обов'язок для судів останньої інстанції звертатися до Суду ЄС. Винятки (CILFIT) у процесуальних кодексах не закріплені; імплементуються шляхом прямої дії права ЄС та судової практики. *Права сторін та мотивування*: спеціальні норми відсутні; діє загальне право на подання клопотань. Обов'язок мотивувати відмову впливає безпосередньо з практики Суду ЄС.

Процесуальні наслідки та рух справи. *Механізми зупинення*: зупинення має обов'язковий характер (п. 9 ч. 1 ст. 163 СРК⁵⁹, п. 9 ч. 1 ст. 100 АВТІ⁶⁰, ч. 5 ст. 234 КПК⁶¹) до моменту отримання преюдиційного рішення. *Часткове зупинення*: законодавство Литви не передбачає такого інституту; після звернення жодні дії,

⁵³ Civilprocesa likums. URL: <https://likumi.lv/ta/id/50500-civilprocesa-likums>

⁵⁴ Administratīvā procesa likums. URL: <https://likumi.lv/ta/id/55567-administrativa-procesa-likums>

⁵⁵ LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINIS AKTAS DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS NARYSTĖS EUROPOS SAJUNGOJE. URL: https://www.lrs.lt/upl_files/Lietuvos_pirmininkavimas_ES/dokumentai/LIETUVOS_RESPUBLIKOS_KONSTITUCINIS_AKTAS.pdf

⁵⁶ Lietuvos Respublikos teismų įstatymas. Str33. URL: <https://www.infolex.lt/ta/122442:str33>

⁵⁷ Lietuvos Respublikos teismų įstatymas. Str46. URL: <https://www.infolex.lt/ta/122442:str46>

⁵⁸ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (Žin., 2002, Nr. 36-1340) (СРК). URL: <https://www.infolex.lt/ta/77554>

⁵⁹ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. URL: <https://www.infolex.lt/ta/77554:str163>

⁶⁰ LIETUVOS RESPUBLIKOS ADMINISTRACINIŲ BYLŲ TEISENOS ĮSTATYMAS. URL: <https://e-tar.lt/acc/legalAct.html?documentId=TAR.67B5099C5848&lang=lt>

⁶¹ Criminal Procedure Code No. IX-785 of March 14, 2002 (as amended up to Law No XI-1264 of December 23, 2010), Lithuania. URL: <https://www.wipo.int/wipolex/en/legislation/details/8195>

крім забезпечення позову, не вчиняються (ч. 3 ст. 166 СРК⁶², ст. 100 АВТІ⁶³). *Процесуальні строки*: перебіг усіх невичерпних строків зупиняється автоматично (ст. 76 СРК⁶⁴), проте в кримінальному процесі звернення не впливає на строки давності (ст. 95 КК⁶⁵).

Тимчасові заходи. Суди зберігають право вирішувати питання про застосування тимчасових заходів навіть після зупинення провадження (ч. 3 ст. 166 СРК⁶⁶, ст. 70 АВТІ⁶⁷). *Стандарти доказування*: вимагається обґрунтування того, що невжиття заходів зробить виконання рішення ускладненим або неможливим (ст. 144 СРК⁶⁸) або завдасть непоправної шкоди (ст. 70 АВТІ⁶⁹).

Імплементація рішення Суду ЄС та перегляд справ. *Відновлення провадження*: Провадження відновлюється автоматично (ч. 4 ст. 101 АВТІ⁷⁰) або за ухвалою суду після відпадиння підстав для зупинення (ст. 144 СРК⁷¹). *Перегляд остаточних рішень*: законодавство Литви не передбачає перегляд справ, що набрали законної сили, на підставі преюдиційних рішень Суду ЄС, захищаючи правову визначеність. *Обов'язковість позицій* прямо закріплена в ч. 5 ст. 3 СРК⁷² та ч. 3 ст. 4 АВТІ⁷³, які зобов'язують суди керуватися рішеннями Суду ЄС щодо тлумачення та чинності актів права ЄС.

6. Нідерландська модель інтеграції Суду ЄС базується на принципі абсолютного монізму та безумовного пріоритету міжнародного права, де статус Суду ЄС закріплений безпосередньо в Конституції (*Grondwet*). Оскільки стаття 120 Конституції⁷⁴ забороняє національним судам оцінювати акти парламенту на відповідність основному закону, преюдиційний запит до Суду ЄС виступає ключовим механізмом зовнішнього контролю за дотриманням вищого правопорядку. Процесуальне законодавство Нідерландів (*Rv, Awb, Sv*) характеризується моделлю «прямої інтеграції», за якої суди керуються безпосередньо статтею 267 ДФЄС, а національні кодекси регулюють лише загальні технічні аспекти зупинення та відновлення провадження.

⁶² Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (Žin., 2002, Nr. 36-1340) (CPK). URL: <https://www.infolex.lt/ta/77554>

⁶³ LIETUVOS RESPUBLIKOS ADMINISTRACINIŲ BYLŲ TEISENOS ĮSTATYMAS. URL: <https://e-tar.lt/acc/legalAct.html?documentId=TAR.67B5099C5848&lang=lt>

⁶⁴ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (Žin., 2002, Nr. 36-1340) (CPK). URL: <https://www.infolex.lt/ta/77554>

⁶⁵ Baudziamasis kodeksas. URL: <https://www.lrvalstybe.lt/istatymai/baudziamasis-kodeksas>

⁶⁶ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (Žin., 2002, Nr. 36-1340) (CPK). URL: <https://www.infolex.lt/ta/77554>

⁶⁷ LIETUVOS RESPUBLIKOS ADMINISTRACINIŲ BYLŲ TEISENOS ĮSTATYMAS. URL: <https://e-tar.lt/acc/legalAct.html?documentId=TAR.67B5099C5848&lang=lt>

⁶⁸ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (Žin., 2002, Nr. 36-1340) (CPK). URL: <https://www.infolex.lt/ta/77554>

⁶⁹ LIETUVOS RESPUBLIKOS ADMINISTRACINIŲ BYLŲ TEISENOS ĮSTATYMAS. URL: <https://e-tar.lt/acc/legalAct.html?documentId=TAR.67B5099C5848&lang=lt>

⁷⁰ Там само.

⁷¹ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (Žin., 2002, Nr. 36-1340) (CPK). URL: <https://www.infolex.lt/ta/77554>

⁷² Там само.

⁷³ LIETUVOS RESPUBLIKOS ADMINISTRACINIŲ BYLŲ TEISENOS ĮSTATYMAS. URL: <https://e-tar.lt/acc/legalAct.html?documentId=TAR.67B5099C5848&lang=lt>

⁷⁴ De Nederlandse Grondwet. Artikel 120: Constitutionele toetsing. URL: <https://www.denederlandsegrondwet.nl/artikel/2018/120-constitutionele-toetsing>

Конституційно-правовий та інституційний вимір. Статус Суду ЄС закріплений статтями 93⁷⁵ та 94 Конституції Нідерландів⁷⁶, які надають рішенням міжнародних інституцій пряму дію та примат над будь-якими внутрішніми актами. *Колізія з конституційним контролем* неможлива, оскільки в Нідерландах відсутній інститут конституційного контролю за законами (ст. 120 Конституції⁷⁷); преюдиційна процедура є пріоритетним засобом забезпечення законності. *Імунітет судді* забезпечується автономним правом будь-якого судді на звернення до Суду ЄС згідно зі статтею 267 ДФЄС, що підкріплюється конституційним обов'язком кожного судді забезпечувати пріоритет права ЄС.

Ініціювання процедури та межі суддівського розсуду. *Критерії розмежування:* спеціальні критерії в національних кодексах відсутні; суди застосовують пряму дію статті 267 ДФЄС⁷⁸. *Імплементация винятків:* національне законодавство не містить переліку винятків; суди останньої інстанції застосовують доктрини *acte clair* та *acte éclairé* безпосередньо на основі практики Суду ЄС (*CILFIT*⁷⁹). *Права сторін та мотивування:* сторони можуть ініціювати запит через загальні процесуальні клопотання, проте остаточне рішення належить суду. Обов'язок мотивувати відмову впливає з європейських стандартів і загальних принципів нідерландського права.

Процесуальні наслідки та рух справи. *Механізми зупинення:* у цивільному процесі здійснюється через «проміжне рішення» (ст. 20 Rv⁸⁰), в адміністративному – безпосередньо у судовому засіданні (ст. 8:64 Awb⁸¹); у кримінальному – через загальні повноваження щодо управління процесом (ст. 281 Sv⁸²). *Часткове зупинення:* законодавство не містить спеціальних заборон чи дозволів; питання вирішення аспектів справи, що не залежать від запиту, залишене на судову дискрецію та принципи процесуальної економії. *Процесуальні строки:* спеціальних правил щодо автоматичного зупинення строків (зокрема давності чи тримання під вартою у Sv) немає; ці питання вирішуються судом на основі загальних норм.

Тимчасові заходи. Повноваження суду ґрунтуються на загальних нормах про тимчасові заходи (ст. 223 Rv⁸³, ст. 8:81 Awb⁸⁴), які дозволяють суду надавати захист на весь період провадження, включаючи час очікування рішення Суду ЄС.

⁷⁵ De Nederlandse Grondwet. Artikel 93: Rechtskracht internationale verdragen. URL: <https://www.denederlandsegrondwet.nl/artikel/2022/93-rechtskracht-internationale-verdragen>

⁷⁶ Artikel 94 - Verdrag boven wet. Wetenschappelijk commentaar door F.M.C. Vlemminx & Anne Meuwese. URL: <https://www.nederlandrechtsstaat.nl/grondwet/inleiding-hoofdstuk-5-wetgeving-en-bestuur/artikel-94-verdrag-boven-wet/>

⁷⁷ De Nederlandse Grondwet. Artikel 120: Constitutionele toetsing. URL: <https://www.denederlandsegrondwet.nl/artikel/2018/120-constitutionele-toetsing>

⁷⁸ Treaty on the Functioning of the European Union. Part Six - Institutional and Financial Provisions. Title I - Institutional Provisions. Chapter 1 - The Institutions. Section 5 - The Court of Justice of the European Union. Article 267 (ex Article 234 tec). URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/treaty/tfeu_2016/art_267/oj/eng

⁷⁹ Judgment of the Court of 6 October 1982. Case 283/81. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:61981CJ0283>

⁸⁰ Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering. URL: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0001827/2026-07-14>

⁸¹ Algemene wet bestuursrecht. URL: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0005537/2026-07-01>

⁸² Там само.

⁸³ Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering. URL: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0001827/2026-07-14>

⁸⁴ Algemene wet bestuursrecht. URL: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0005537/2026-07-01>

Стандарти доказування: вимагає наявності «невідкладної терміновості» та врахування балансу інтересів сторін.

Імплементация рішення Суду ЄС та перегляд справ. Відновлення провадження здійснюється через прийняття судом чергового проміжного рішення або наказу про поновлення розгляду на слуханні (ст. 8:81 Awb⁸⁵). *Перегляд остаточних рішень (Res Judicata):* законодавство Нідерландів (Rv, Awb, Sv) не передбачає можливості перегляду справ, що набрали законної сили, на підставі нових рішень Суду ЄС. *Обов'язковість позицій:* згідно зі статтею 93 Конституції⁸⁶, рішення міжнародних організацій набувають обов'язкової сили після їх опублікування, що робить висновки Суду ЄС автоматично інтегрованою частиною правопорядку Нідерландів.

7. Польська модель інтеграції Суду ЄС базується на конституційному пріоритеті європейського права та системі законодавчих гарантій незалежності суддів. Хоча Суд ЄС інституційно не включений до національної ієрархії, його юрисдикція інтегрована через статті 90⁸⁷ та 91⁸⁸ Конституції, що зобов'язують суди надавати перевагу нормам ЄС у разі колізії. Процесуально Польща демонструє змішаний підхід: від детальної регламентації наслідків звернення в адміністративному судочинстві (PPSA⁸⁹) до мінімального регулювання в цивільному (КРС⁹⁰) та кримінальному (КПК⁹¹) процесах, де ключову роль відіграє пряма дія права ЄС.

Конституційно-правовий та інституційний вимір. Закріплення статусу: відбувається через статті 90 та 91 Конституції Польщі, які визначають пріоритет ратифікованих договорів та правових актів ЄС над національними законами. *Колізія з конституційним контролем* вирішується через пряме застосування принципу верховенства права ЄС; за рішенням Суду ЄС (C-204/21⁹²), національні судді мають право ігнорувати рішення органів конституційного контролю, якщо вони обмежують право на преюдиційний запит. *Імунітет судді* гарантований пунктом 2 параграфа 3 статті 107 Закону «Про систему загальних судів»⁹³, який прямо вказує, що подання запиту не є дисциплінарним проступком.

Ініціювання процедури та межі суддівського розсуду. *Критерії розмежування:* у кодексах (КРС, КПК, PPSA) спеціальні критерії відсутні; суди

⁸⁵ Там само.

⁸⁶ De Nederlandse Grondwet. Artikel 93: Rechtskracht internationale verdragen. URL: <https://www.denederlandsegrondwet.nl/artikel/2022/93-rechtskracht-internationale-verdragen>

⁸⁷ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Rozdział III Źródła prawa. URL: <https://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/3.htm>

⁸⁸ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Art. 91. Umowa międzynarodowa w krajowym porządku prawnym. URL: <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/konstytucja-rzeczypospolitej-polskiej-16798613/art-91>

⁸⁹ Ustawa z dnia 30 sierpnia 2002 r. Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20021531270/U/D20021270Lj.pdf>

⁹⁰ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19640430296/U/D19640296Lj.pdf>

⁹¹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19970890555>

⁹² Wyrok Trybunału (wielka izba) z dnia 5 czerwca 2023 r. Sprawa C-204/21. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX:62021CJ0204>

⁹³ Prawo o ustroju sądów powszechnych. Art. 107. Zakres odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziego. URL: <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/prawo-o-ustroju-sadow-powszechnych-16909701/art-107>

керуються безпосередньо статтею 267 ДФЄС⁹⁴. *Імплементация винятків*: національне право не містить норм про *acte clair/éclairé*; вони застосовуються на підставі прямої дії практики Суду ЄС (CILFIT⁹⁵). *Права сторін та мотивування*: сторони мають загальне право на клопотання. Обов'язок мотивувати відмову (особливо для судів останньої інстанції) впливає з європейських стандартів справедливого суду⁹⁶.

Процесуальні наслідки та рух справи. *Механізми зупинення*: у цивільному процесі зупинення є факультативним (§ 1 ст. 177 КРС⁹⁷). В адміністративному – обов'язковим, якщо суд сам звернувся із запитом (ст. 124 PPSA⁹⁸), або факультативним, якщо очікується рішення в іншій справі. *Часткове зупинення*: у цивільному та адміністративному процесах під час зупинення суд не вчиняє дій, крім невідкладних або спрямованих на забезпечення позову. У кримінальному процесі часткове продовження дій не заборонено. *Процесуальні строки*: у цивільному та адміністративному судочинстві строки перериваються та починають перебіг заново після відновлення. У кримінальному процесі звернення не зупиняє строки давності та тримання під вартою.

Тимчасові заходи. Повноваження суду ґрунтуються на загальних нормах забезпечення позову (ст. 730–757 КРС⁹⁹, ст. 61 PPSA¹⁰⁰) та принципах, сформульованих у практиці Суду ЄС (*Factortame*, *Zuckerfabrik*). *Стандарти доказування*: заявник має обґрунтувати ризик заподіяння значної шкоди або наслідків, які буде важко усунути (ст. 61 PPSA), та довести «правдоподібність» вимоги.

Імплементация рішення Суду ЄС та перегляд справ. *Відновлення провадження*: Суд поновлює провадження з власної ініціативи ухвалою, коли підстава для зупинення припиняється. *Перегляд остаточних рішень*: у цивільному процесі – не передбачено; в адміністративному (ст. 272 PPSA¹⁰¹) та кримінальному (§ 3 ст. 540 КПК¹⁰²) процесах допускається відновлення провадження, якщо рішення Суду ЄС впливає на зміст раніше ухваленого акта. *Обов'язковість позицій*: впливає безпосередньо зі ст. 267 ДФЄС¹⁰³: рішення є

⁹⁴ Treaty on the Functioning of the European Union. Part Six – Institutional and Financial Provisions. Title I – Institutional Provisions. Chapter 1 – The Institutions. Section 5 – The Court of Justice of the European Union. Article 267 (ex Article 234 TEC). URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/treaty/tfeu_2016/art_267/oj/eng

⁹⁵ Judgment of the Court of 6 October 1982. Case 283/81. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:61981CJ0283>

⁹⁶ Judgment of the Court (Grand Chamber) of 6 October 2021. Case C-561/19. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:62019CJ0561>

⁹⁷ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19640430296/U/D19640296Lj.pdf>

⁹⁸ Ustawa z dnia 30 sierpnia 2002 r. Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20021531270/U/D20021270Lj.pdf>

⁹⁹ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19640430296/U/D19640296Lj.pdf>

¹⁰⁰ Ustawa z dnia 30 sierpnia 2002 r. Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20021531270/U/D20021270Lj.pdf>

¹⁰¹ Там само.

¹⁰² Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19970890555>

¹⁰³ Treaty on the Functioning of the European Union. Part Six – Institutional and Financial Provisions. Title I – Institutional Provisions. Chapter 1 – The Institutions. Section 5 – The Court of Justice of the European Union. Article 267 (ex Article 234 TEC). URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/treaty/tfeu_2016/art_267/oj/eng

обов'язковим для суду, що звернувся, та має загальнообов'язкове тлумачне значення для інших судів.

8. Словацька модель інтеграції Суду ЄС. Словацька Республіка реалізує модель «нормативної інтеграції», за якої юрисдикція Суду ЄС визнається невід'ємною частиною правопорядку через конституційне делегування суверенних повноважень та прямий процесуальний обов'язок судів щодо звернення. Система забезпечує високий рівень *суддівської автономії* та дисциплінарного імунітету, водночас зберігаючи стабільність остаточних судових рішень через відсутність механізмів їх перегляду на підставі нових висновків Суду ЄС.

Конституційно-правовий та інституційний вимір. Статус Суду ЄС закріплений через частину 2 статті 7 Конституції¹⁰⁴, яка надає правовим актам ЄС пріоритет над національними законами, та через процесуальні норми (наприклад, п. «с» ч. 1 § 162 ЦПК¹⁰⁵), що встановлюють обов'язок суду зупинити провадження. *Колізія з конституційним контролем:* наразі спостерігається нормативний конфлікт через реформи 2025 року, які задекларували пріоритет національної ідентичності. Практичне вирішення колізій покладається на збереження процесуальних обов'язків судів та очікування вердиктів Конституційного суду в межах «судового діалогу». *Імунітет судді* прямо гарантований ч. 4 ст. 148 Конституції Словаччини¹⁰⁶, а процесуальна автономія звертатися до Суду ЄС без погоджень із вищими інстанціями підкріплена практикою Суду ЄС (справа C-378/19¹⁰⁷).

Ініціювання процедури та межі суддівського розсуду. *Критерії розмежування:* спеціальні критерії розмежування права нижчих судів та обов'язку судів останньої інстанції в кодексах (CSP¹⁰⁸, CMP¹⁰⁹, SSP¹¹⁰, КПК¹¹¹) відсутні; застосовується пряма дія ст. 267 ДФЄС. *Винятки (CILFIT¹¹²):* національне законодавство не кодифікує доктрини *acte clair* або *acte éclairé*; суди застосовують ці винятки безпосередньо на підставі практики Суду ЄС. *Права сторін та мотивування:* процесуальні кодекси не містять спеціальних норм щодо права сторін ініціювати звернення; питання вирішується в межах загальних процесуальних прав на подання клопотань.

Процесуальні наслідки та рух справи. *Механізми зупинення:* зупинення провадження є обов'язковим у цивільному (п. «в» ч. 1 § 162 CSP¹¹³) та адміністративному (п. «в» ч. 1 § 100 SSP¹¹⁴) судочинстві. У кримінальному

¹⁰⁴ 460/1992 Zb. URL: <https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/1992/460/>

¹⁰⁵ 160/2015 Z. z. URL: <https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/2015/160/>

¹⁰⁶ 460/1992 Zb. URL: <https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/1992/460/>

¹⁰⁷ C-378/19 - Prezident Slovenskej republiky. URL: https://infocuria.curia.europa.eu/tabs/affair?sort=AFF_NUM-DESC&searchTerm=%2522C%252D378%252F19%2522&publishedId=C-378%2F19

¹⁰⁸ 160/2015 Z. z. URL: <https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/2015/160/>

¹⁰⁹ 161/2015 Z. z. URL: <https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/2015/161/>

¹¹⁰ 162/2015 Z. z. URL: <https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/2015/162/>

¹¹¹ Zákon č. 301/2005 Z. z. URL: <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2005-301>

¹¹² Judgment of the Court of 6 October 1982. Case 283/81. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:61981CJ0283>

¹¹³ 160/2015 Z. z. URL: <https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/2015/160/>

¹¹⁴ 162/2015 Z. z. URL: <https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/2015/162/>

процесі зупинення має факультативний характер (§ 228, § 283 КПК¹¹⁵). *Часткове зупинення* допускається у цивільному процесі (§ 145 CSP¹¹⁶), що дозволяє суду продовжувати розгляд частин позову, які не залежать від відповіді Суду ЄС. *Процесуальні строки*: спеціальних норм щодо автоматичного зупинення строків на період очікування рішення Суду ЄС у кодексах немає; строки та їх перебіг визначаються безпосередньо судом. У кримінальному процесі очікування рішення не зупиняє строки давності чи тримання під вартою.

Тимчасові заходи. *Повноваження суду*: кодекси не містять спеціальних механізмів призупинення дії закону саме через сумнів у відповідності праву ЄС. У кримінальному процесі (§ 244(4) КПК¹¹⁷) передбачено зупинення переслідування, якщо голова Палати звертається до Суду ЄС. Також у § 228 КПК¹¹⁸ зазначено, що переслідування припиняється, якщо Суд ЄС зупиняє дію правового акта. *Стандарти доказування*: спеціальні стандарти для ситуації очікування рішення Суду ЄС відсутні; застосовуються загальні вимоги щодо забезпечувальних заходів.

Імплементация рішення Суду ЄС та перегляд справ. *Відновлення провадження* відбувається в загальному порядку шляхом постановлення судом рішення (ухвали) про відновлення провадження після отримання висновку Суду ЄС. *Перегляд остаточних рішень (Res Judicata)*: процесуальні кодекси Словаччини не передбачають можливості перегляду справ, що набрали законної сили, на підставі визнання Судом ЄС норми національного права несумісною з правом ЄС. *Обов'язковість позицій* не визначена окремо в кодексах для аналогічних справ, проте впливає безпосередньо зі ст. 267 ДФЄС, принципу верховенства права ЄС та § 7 КПК¹¹⁹ (щодо обов'язковості остаточних рішень Суду ЄС).

9. Хорватська модель інтеграції Суду ЄС. Хорватська модель інтеграції преюдиційної процедури є прикладом *найвищої конституційної та галузевої кодифікації* серед нових держав-членів. Статус Суду ЄС та пріоритет європейського права закріплені безпосередньо у Главі VII.A Конституції¹²⁰, що гарантує безумовну процесуальну автономію суддів та їхній дисциплінарний імунітет. Система характеризується жорсткими процесуальними гарантіями ефективності запиту, зокрема імперативним зупиненням провадження та автоматичним припиненням перебігу строків, а також унікальним механізмом динамічного перегляду остаточних рішень (*res judicata*) у разі появи нових преюдиційних висновків Суду ЄС.

Конституційно-правовий та інституційний вимір. Статус Суду ЄС закріплений через спеціальну Главу VII.A Конституції Хорватії¹²¹ (ст. 141-с та 145), яка проголошує пріоритет європейського права над національними законами та прирівнює права з джерел ЄС до національних. Колізія з

¹¹⁵ Zákon č. 301/2005 Z. z. URL: <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2005-301>

¹¹⁶ 160/2015 Z. z. URL: <https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/2015/160/>

¹¹⁷ Zákon č. 301/2005 Z. z. URL: <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2005-301>

¹¹⁸ Там само.

¹¹⁹ Там само.

¹²⁰ Ustav Republike Hrvatske. URL: <https://www.zakon.hr/z/94/ustav-republike-hrvatske>

¹²¹ Там само.

конституційним контролем вирішується через модель конструктивного діалогу. Конституційний суд Хорватії визнав автономію нижчих судів у відносинах із Судом ЄС та сам ініціює преюдиційні запити під час перевірки законів. *Імунітет судді*: гарантується абсолютним дисциплінарним імунітетом за висловлену правову позицію (ч. 3 ст. 115 Конституції¹²²) та правом суддів самостійно ухвалювати рішення про звернення без погоджень (п. 2 ч. 1 ст. 213 ZPP¹²³).

Ініціювання процедури та межі суддівського розсуду. Розмежування права та обов'язку: У процесуальних законах (ZPP, ZUS, ZKP) спеціальні критерії розмежування відсутні; суди керуються безпосередньо статтею 267 ДФЄС. Імплементация винятків: спеціальні норми про *acte clair* відсутні; вони застосовуються на підставі прямої дії практики Суду ЄС (CILFIT). Права сторін та мотивування: сторони мають загальне право на клопотання. Обов'язок мотивувати відмову впливає з європейських стандартів і загального обов'язку суду обґрунтовувати свої акти.

Процесуальні наслідки та рух справи. Механізми зупинення: в адміністративному судочинстві зупинення є обов'язковим (п. 4 ч. 1 ст. 105 ZUS¹²⁴), у цивільному – суд може зупинити справу як за власним запитом, так і чекаючи рішення в іншій аналогічній справі (ст. 213 ZPP¹²⁵). Часткове зупинення: процесуальне законодавство Хорватії не регулює можливість часткового зупинення провадження. Процесуальні строки: в адміністративному судочинстві на час зупинення всі строки припиняють діяти автоматично (п. 4 ч. 2 ст. 105 ZUS¹²⁶). У цивільному процесі строки визначаються судом з урахуванням обставин.

Тимчасові заходи. Спеціальний порядок у кодексах не передбачений; застосовуються загальні засади забезпечення позову. В адміністративному процесі суд зобов'язаний повідомити Міністерство закордонних справ про направлення запиту (п. 6 ч. 2 ст. 105 ZUS¹²⁷). Стандарти доказування: спеціальні стандарти відсутні; учасники справи мають право висловити думку до постановлення ухвали про зупинення.

Імплементация рішення Суду ЄС та перегляд справ. Порядок відновлення: провадження відновлюється ухвалою суду (за клопотанням або ініціативою суду) після того, як підстава для зупинення відпала (п. 5 ч. 2 ст. 105 ZUS¹²⁸). Перегляд остаточних рішень: згідно з п. 11 ч. 1 ст. 421 ZPP¹²⁹, завершене остаточним рішенням провадження може бути відновлено за заявою сторони (протягом 30 днів), якщо Суд ЄС ухвалив рішення щодо аналогічної ситуації, що впливає на законність національного акта. Також ст. 385а ZPP¹³⁰ дозволяє Верховному суду переглядати практику через зміни, спричинені рішеннями Суду ЄС. Обов'язковість позицій: рішення Суду ЄС розглядаються

¹²² Там само.

¹²³ Zakon o parničnom postupku. URL: <https://www.zakon.hr/z/134/zakon-o-parnicnom-postupku>

¹²⁴ Zakon o upravnim sporovima. URL: <https://www.zakon.hr/z/101/zakon-o-upravnim-sporovima>

¹²⁵ Zakon o parničnom postupku. URL: <https://www.zakon.hr/z/134/zakon-o-parnicnom-postupku>

¹²⁶ Zakon o upravnim sporovima. URL: <https://www.zakon.hr/z/101/zakon-o-upravnim-sporovima>

¹²⁷ Там само.

¹²⁸ Там само.

¹²⁹ Zakon o parničnom postupku. URL: <https://www.zakon.hr/z/134/zakon-o-parnicnom-postupku>

¹³⁰ Там само.

як прецеденти, є частиною *acquis communautaire* і виступають обов'язковим джерелом права та тлумачення (ст. 5 ZUS¹³¹).

10. Чеська модель інтеграції Суду ЄС характеризується доктринальним самообмеженням конституційного контролю на користь європейського стандарту та «процесуальним мінімалізмом» у галузевих кодексах. Система базується на конституційному делегуванні повноважень міжнародній організації та імперативності зупинення провадження у цивільних та адміністративних справах.

Конституційно-правовий та інституційний вимір. Статус Суду ЄС закріплений через «Євроновелу» Конституції (ст. 10a¹³²), яка дозволила передачу окремих повноважень органів державної влади міжнародним інституціям. *Колізія з конституційним контролем* вирішена через доктринальне самообмеження Конституційного суду Чехії (рішення Pl. ÚS 50/04¹³³): суд утримується від перевірки норм права ЄС допоки в Союзі забезпечується еквівалентний стандарт захисту прав. Ризик конфлікту мінімізований через те, що сам Конституційний суд ініціює преюдиційні запити до Суду ЄС. *Імунітет судді*: процесуальна автономія судді прямо гарантована законом (наприклад, параграф 109 ЦПК¹³⁴). Дисциплінарний імунітет базується на конституційному принципі незалежності суддів (ст. 82 Конституції¹³⁵) та підтверджений практикою Вищого адміністративного суду, яка забороняє переслідування за реалізацію преюдиційного механізму.

Ініціювання процедури та межі суддівського розсуду. *Критерії розмежування*: у процесуальних кодексах (ЦПК, КПК, КАС) відсутня деталізація розмежування між судами нижчих та останньої інстанцій; національні суди застосовують ці критерії безпосередньо за ст. 267 ДФЄС. *Імплементация винятків*: спеціальні норми про *acte clair/éclairé* текстуально не імплементовані. Вищий адміністративний суд Чехії застосовує ці винятки на практиці, відмовляючись від зупинення справ у разі наявності існуючого преюдиційного прецеденту. *Права сторін та мотивування*: кодекси окремо не регламентують право сторін вимагати запиту; ці ініціативи розглядаються в межах загальних процесуальних прав сторін на подання клопотань.

Процесуальні наслідки та рух справи. *Механізми зупинення*: зупинення провадження є імперативним у разі звернення до Суду ЄС у цивільному (п. «d» ч. 1 ст. 109 ЦПК¹³⁶) та адміністративному (п. «b» ч. 1 §48 Закону про адміністративне судочинство¹³⁷) процесах. У кримінальному процесі суд також виносить рішення про зупинення провадження (§ 9a(2) КПК¹³⁸). *Часткове зупинення*: прямо не визначене як наслідок запиту, проте цивільне право допускає ухвалення «часткових судових рішень» щодо вимог, які не залежать від

¹³¹ Zakon o upravnim sporovima. URL: <https://www.zakon.hr/z/101/zakon-o-upravnim-sporovima>

¹³² Constitution of the Czech Republic. URL: https://en.wikisource.org/wiki/Constitution_of_the_Czech_Republic

¹³³ Pl.ÚS 50/04 ze dne 8. 3. 2006. URL: <https://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=pl-50-04>

¹³⁴ Občanský soudní řád. Zákon č. 99/1963 Sb. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1963-99>

¹³⁵ Constitution of the Czech Republic. URL: https://en.wikisource.org/wiki/Constitution_of_the_Czech_Republic

¹³⁶ Občanský soudní řád. Zákon č. 99/1963 Sb. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1963-99>

¹³⁷ Zákon soudní řád správní. Zákon č. 150/2002 Sb. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-150>

¹³⁸ Zákon o trestním řízení soudním (trestní řád). Zákon č. 141/1961 Sb. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1961-141>

відповіді Суду ЄС (ч. 2 §152 ЦПК¹³⁹). В адміністративному процесі можливе виокремлення окремих рішень для самостійного розгляду (ч. 2 §39 КАС¹⁴⁰). *Процесуальні строки*: у цивільному та адміністративному судочинстві перебіг усіх процесуальних строків зупиняється автоматично на період очікування рішення (ч. 1 §111 ЦПК¹⁴¹, ч. 5 §48 Закону про адміністративне судочинство¹⁴²). У кримінальному процесі спеціальний режим зупинення строків не встановлений.

Тимчасові заходи. Повноваження суду: зупинення справи не перешкоджає вжиттю заходів забезпечення провадження. В адміністративному судочинстві суд може зобов'язати сторони вчинити дії або утриматися від них для запобігання серйозній шкоді (§38 Закону про адміністративне судочинство¹⁴³). У цивільному процесі суд може приймати ухвали про забезпечення позову одночасно зі скеруванням запиту. *Стандарти доказування*: встановлено «м'якший стандарт», ніж для вирішення справи по суті. В адміністративних справах обов'язок доказування необхідності заходів покладається на позивача.

Імплементация рішення Суду ЄС та перегляд справ. Провадження відновлюється без клопотання сторін (з власної ініціативи суду) одразу після усунення перешкоди, якою є розгляд справи у Суді ЄС (ч. 2 §111 ЦПК¹⁴⁴, ч. 6 §48 Закону¹⁴⁵). *Перегляд остаточних рішень*: законодавство Чехії та практика Вищого адміністративного суду (справа № 6 Afs 202/2014-25¹⁴⁶) прямо вказують, що рішення Суду ЄС, яке містить новий висновок або визнає національну норму протиправною, не є підставою для відновлення провадження за нововиявленими обставинами. У цивільному процесі можливий лише загальний перегляд у разі виявлення нових фактів або доказів (ч. 1 § 228 ЦПК¹⁴⁷). *Обов'язковість позицій* прямо закріплена у кримінальному процесі (§ 9а(4) КПК¹⁴⁸). У цивільному та адміністративному процесах обов'язковість впливає із судової практики (зокрема рішення Конституційного суду II.ÚS 4255/16¹⁴⁹), згідно з якою суди повинні застосовувати існуючі тлумачення Суду ЄС замість направлення нових запитів.

¹³⁹ Občanský soudní řád. Zákon č. 99/1963 Sb. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1963-99>

¹⁴⁰ Zákon soudní řád správní. Zákon č. 150/2002 Sb. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-150>

¹⁴¹ Občanský soudní řád. Zákon č. 99/1963 Sb. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1963-99>

¹⁴² Zákon soudní řád správní. Zákon č. 150/2002 Sb. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-150>

¹⁴³ Там само.

¹⁴⁴ Občanský soudní řád. Zákon č. 99/1963 Sb. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1963-99>

¹⁴⁵ Zákon soudní řád správní. Zákon č. 150/2002 Sb. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-150>

¹⁴⁶ Rozsudek NSS ze dne 08.07.2015. 6 Afs 202/2014 – 25. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/judikat/nsscr/6-afs-202-2014-25>

¹⁴⁷ Občanský soudní řád. Zákon č. 99/1963 Sb. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1963-99>

¹⁴⁸ Zákon o trestním řízení soudním (trestní řád). Zákon č. 141/1961 Sb. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1961-141>

¹⁴⁹ II.ÚS 4255/16 #1 — Povinnost soudu podat předběžnou otázku k Soudnímu dvoru Evropské unie. URL: https://mezisoudy.cz/databaze-judikatury/detail-rozhodnuti/8d2c37a6-92a8-11ee-b597-2cea7f51f963_ii-us-4255-16-1-povinnost-soudu-podat-predbeznou-otazku-k-soudnimu-dvoru-evropske-unie

Висновки

Проведене дослідження дозволяє констатувати формування в межах ЄС цілісної архітектури «судового діалогу», де національні суди трансформувалися у європейські суди першої ланки. Замість детальної внутрішньої регламентації спостерігається перехід до моделі *«прямої інтеграції»* (процесуального мінімалізму), за якої національний законодавець покладається на пряму дію статті 267 ДФЄС та прецедентну доктрину Суду ЄС.

Конституційно-правовий та інституційний вимір. Держави-члени ЄС демонструють різні підходи до легітимації статусу Суду ЄС. **Нідерланди** (ст. 93, 94 Grondwet) та **Іспанія** (ст. 93 Конституції) дотримуються моністичної традиції, де норми ЄС мають безумовний примат. Натомість **Австрія** (ст. 9 B-VG), **Польща** (ст. 90, 91 Конституції) та **Чехія** (ст. 10а Конституції) використовують механізм конституційного делегування суверенних прав. Особливе місце займають **Литва** (Конституційний акт 2004 р.) та **Хорватія** (Глава VII.A Конституції), які здійснили найбільш глибоку спеціальну кодифікацію статусу європейського права.

Колізії з конституційним контролем вирішуються переважно через механізм *зупинення конституційного провадження* на користь Суду ЄС (параграф 35 VfGG Австрії, ст. 26.1 Закону Латвії «Про Конституційний Суд»). Унікальною є модель **Нідерландів**, де через заборону перевірки законів судами (ст. 120 Grondwet) преюдиційний запит став фактично єдиним інструментом контролю вищого правопорядку. **Іспанія** ж надає судді право самостійно не застосовувати національний закон, що суперечить праву ЄС, оминаючи конституційну юрисдикцію (рішення STC 26/2014).

Незалежність суддів та їхній дисциплінарний імунітет забезпечуються як загальними принципами (ст. 87 B-VG Австрії, ст. 117 Конституції Іспанії, ст. 82 Конституції Чехії), так і спеціальними законодавчими гарантіями, що виключають ініціювання преюдиційного запиту з переліку підстав для дисциплінарного переслідування (ст. 107 Закону Польщі «Про систему загальних судів», ст. 46 Закону Литви «Про суди»).

Ініціювання процедури та межі суддівського розсуду. Більшість держав (*Австрія, Естонія, Іспанія, Польща, Словаччина, Хорватія, Чехія*) уникають дублювання критеріїв ст. 267 ДФЄС у національних кодексах. Винятком є **Литва**, де ст. 3 СРК (ЦПК) текстуально закріплює право нижчих та обов'язок останніх інстанцій звертатися до Суду ЄС.

Доктрина *acte clair/éclairé* (справа *CILFIT*) імплементується в національний правопорядок на засадах прямої дії права ЄС, водночас у Чехії преюдиціальний механізм отримав системну процесуальну регламентацію та законодавчу рецепцію у положеннях параграфа 9а КПК, що забезпечує нормативне підґрунтя для реалізації судового діалогу із Судом ЄС. Проте стандарт вмотивованості відмови (справа *Consorzio Italian Management*) визнається універсальним процесуальним обов'язком суду.

Процесуальні наслідки та рух справи. Механізми зупинення провадження варіюються від *імперативних* (§109 ЦПК Чехії, ст. 214 ЦПК Латвії, ст. 163 СРК Литви, ст. 100 SSP Словаччини) до *факультативних* (ст. 177 КРС

Польщі). **Австрія** запровадила гібридну модель: у цивільному процесі зупинення менш формалізоване, тоді як §90a GOG (Закон про судоустрій) імперативно регламентує дії судді.

Часткове зупинення, що дозволяє вирішувати аспекти справи, які не залежать від відповіді Суду ЄС, прямо дозволене в **Австрії** (§ 90a GOG) та **Словаччині** (§ 145 CSP), тоді як **Естонія** та **Литва** (ст. 166 СРК) дотримуються моделі повного блокування провадження. Автоматичне зупинення *процесуальних строків* характерне для адміністративного судочинства (*Австрія, Польща, Литва, Латвія*), а у кримінальному процесі запит зазвичай не впливає на строки давності чи тримання під вартою.

Тимчасові заходи. Повноваження національного суду зупиняти дію внутрішнього акта ґрунтуються на стандартах Суду ЄС (*Factortame, Zuckerfabrik*). У **Латвії** (ст. 185 APL) та **Чехії** (§38 Закону про адміністративне судочинство) суд може призупинити акт на весь період очікування рішення. **Австрія** та **Польща** застосовують національний стандарт *Glaubhaftmachung* (правдоподібності), тоді як **Іспанія** та **Нідерланди** (ст. 8:81 Awb) вимагають доведення «нагальної терміновості».

Імплементация рішення та перегляд справ. Найбільш дискусійним залишається питання *res judicata*. Більшість держав (*Австрія, Естонія, Іспанія, Нідерланди, Литва, Словаччина, Чехія*) суворо захищають остаточність рішень, виключаючи їх перегляд на підставі прецедентів Суду ЄС. Натомість **Хорватія** (п. 11 ч. 1 ст. 421 ZPP) та **Латвія** (ст. 479 CL) реалізують прогресивну модель, дозволяючи перегляд за нововиявленими обставинами, якщо висновок Суду ЄС вказує на незаконність національного акта. **Польща** допускає такий перегляд в адміністративному (ст. 272 PPSA) та кримінальному (§ 3 ст. 540 КРК) процесах.

Отже, за результатами проведеного компаративістського аналізу видається за можливе диференціювати **три ключові правові режими (моделі) нормативної інтеграції** преюдиційної процедури Суду ЄС у національні правопорядки, які розрізняються за ступенем інтенсивності законодавчої рецепції механізмів статті 267 ДФЄС:

1. **Модель «прямої інтеграції»** (*Нідерланди, Іспанія, Естонія, Австрія у цивільному та кримінальному судочинстві*): характеризується відмовою від спеціальної процесуальної кодифікації на користь безпосереднього застосування статті 267 ДФЄС та прецедентної доктрини Суду ЄС. Зазначений підхід забезпечує високий рівень адаптивності правозастосування, проте детермінує необхідність ґрунтовної європейської правової компетенції суддівського корпусу та володіння інструментарієм наднаціональної юрисдикції.

2. **Модель «нормативної деталізації»** (*Литва, Хорватія, Латвія*): характеризується включенням преюдиційної процедури безпосередньо у нормативну структуру національних кодексів. Це створює високу правову визначеність для учасників процесу, але може призводити до технічних ускладнень при зміні практики Суду ЄС.

3. **«Гібридна» модель** (*Польща, Чехія, Словаччина, Австрія в адміністративному процесі*): характеризується поєднанням системної нормативної регламентації в адміністративному судочинстві (зумовленої

специфікою публічного права) із відсутністю спеціальної процесуальної кодифікації та пріоритетом прямої дії статті 267 ДФЄС у межах цивільної та кримінальної юрисдикцій.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

** Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*

Конституційний вимір преюдиційної процедури: досвід держав-членів ЄС щодо нормативного забезпечення статусу та автономії наднаціонального правосуддя

Питання 1. Конституційно-правовий та інституційний вимір:

1.1. У який спосіб національне законодавство держав-членів ЄС закріплює статус Суду ЄС як невід'ємного елемента національної судової системи ?

1.2. Як вирішується потенційна колізія між процедурою преюдиційного запиту та національними процедурами конституційного контролю?

1.3. Які законодавчі гарантії забезпечують імунітет національного судді від дисциплінарної відповідальності за ініціювання преюдиційного запиту всупереч позиції вищих судових інстанцій національної системи?

Австрія

1.1. У Конституції та судоустрійному законодавстві Австрії немає норм, які б прямо оголошували Суд ЄС структурним елементом чи ланкою національної судової системи. Австрійський законодавець не включав Суд ЄС до внутрішньої триланкової вертикалі судів. Статус Суду ЄС як невід'ємного елемента австрійського правопорядку закріплений на рівні конституційного делегування суверенних прав та наділення рішень Суду ЄС вищою імперативною силою. Національні суди підпорядковуються Суду ЄС не як «вищій інстанції», а в межах принципу лояльного співробітництва (ст. 4 ДЕС), де австрійський суддя діє як «європейський суддя першої ланки».

Національне законодавство Австрії закріплює Суд ЄС як невід'ємний елемент своєї системи шляхом конституційного делегування суверенних повноважень (ч. 2 статті 9 Федерального конституційного закону Республіки Австрія, *Bundes-Verfassungsgesetz B-VG*) та через надання преюдиційним рішенням Суду ЄС статусу імперативної процесуальної підстави, яка зобов'язує національний суд зупинити розгляд поточної справи (параграф 90а Закону про судоустрій Австрії, *Gerichtsorganisationsgesetz – GOG*). Водночас за сталою практикою вищих судових інстанцій Австрії, рішення Суду ЄС не мають ретроспективної сили, що виключає можливість скасування або перегляду через інститут відновлення провадження тих судових актів Верховного, Вищого адміністративного та Конституційного судів Австрії, які вже набрали законної сили.

Ресурс:

<https://www.ris.bka.gv.at/eli/bgbl/1930/1/A9/NOR40094594>

<https://www.ris.bka.gv.at/eli/rgbl/1896/217/P90a/NOR12016084>

1.2. Процесуальна колізія між правом Європейського Союзу та процедурами внутрішнього конституційного контролю вирішується за принципом динамічного пріоритету: на стадії судового розгляду справи право Союзу та юрисдикція Суду ЄС мають безумовне процесуальне верховенство, що за змістом параграфа 35 Закону про Конституційний суд Австрії (*Verfassungsgerichtshofgesetz 1953 – VfGG*) у системному зв'язку з параграфом 90а Закону про судоустрій Австрії (*Gerichtsorganisationsgesetz – GOG*) імперативно зобов'язує Конституційний суд Австрії (*VfGH*) зупинити поточне конституційне провадження. Натомість після завершення судового процесу та ухвалення фінального судового акта остаточність національного конституційного контролю захищається принципом правової визначеності, оскільки положення параграфа 35 *VfGG* у поєднанні з

ч. 1 параграфа 530 Цивільного процесуального кодексу Австрії (*Zivilprozessordnung – ZPO*) не наділяють преюдиційні висновки Суду ЄС ретроспективною силою, повністю виключаючи можливість їх використання як процесуальної підстави для скасування постанов Конституційного суду Австрії, які вже набрали законної сил.

Ресурс:

<https://www.ris.bka.gv.at/eli/bgbl/1953/85/P35/NOR40166292>

<https://www.ris.bka.gv.at/eli/rgbl/1895/113/P530/NOR12020676>

1.3. Згода вищих судових інстанцій Австрії для ініціювання преюдиційного запиту не потрібна. Будь-який австрійський суддя має абсолютну процесуальну автономію звертатися до Суду ЄС. Стаття 267 ДФЄС, за прецедентною доктриною Суду ЄС (*Rheinmühlen*, C-166/73), наділяє будь-який національний суд прямою і автономною компетенцією звертатися до Суду ЄС. Імунітет австрійського судді від дисциплінарного переслідування за ініціювання преюдиційного запиту гарантується на двох рівнях: конституційному (ч. 1 статті 87 Федерального конституційного закону (B-VG)) закріплює абсолютну незалежність суддів при здійсненні правосуддя, що унеможливорює покарання за вираження правової позиції чи зупинення справи і на законодавчому (Закон «Про службу суддів та прокурорів» (*RStDG*)) містить вичерпний перелік дисциплінарних проступків, куди належне використання суддею міжнародно-правового механізму преюдиції не входить).

Ресурс:

<https://www.ris.bka.gv.at/eli/bgbl/1930/1/A87/NOR40139674>

<https://www.ris.bka.gv.at/eli/bgbl/1961/305/P101/NOR40171960>

Висновки: Австрія закріплює статус Суду ЄС не через інституційне включення до судової вертикалі, а шляхом **конституційного делегування суверенних прав** та надання преюдиційним рішенням вищої імперативної сили. Колізія з конституційним контролем вирішується через **обов’язкове зупинення провадження** в Конституційному суді на час розгляду запиту, проте з неухильним дотриманням принципу *res judicata* для захисту вже ухвалених остаточних рішень. Дисциплінарний імунітет судді забезпечується його **конституційною незалежністю** (ст. 87 B-VG) та законом RStDG, який виключає використання міжнародно-правового механізму преюдиції з переліку дисциплінарних проступків.

Естонія

1.1. В Естонській Республіці відсутні прямі судоустрійні норми, які б інституційно інтегрували Суд Європейського Союзу у вертикаль національних судів. Естонія закріплює статус Суду Європейського Союзу виключно через конституційний обов’язок виконувати Договори про Європейський Союз відповідно до параграфа 2 Закону про внесення змін до Конституції Естонської Республіки (*Põhiseaduse täiendamise seadus – PSTS*), а також через впровадження в процесуальне законодавство, зокрема в ч. 4 параграфа 95 Кодексу адміністративного судочинства (*Halduskohtumenetluse seadustik – HKMS*) та ч. 3 параграфа 356 Цивільного процесуального кодексу (*Tsiviilkohtumenetluse seadustik – TsMS*) – імперативного обов’язку національних судів зупиняти провадження у справі, що зобов’язує суддів підкорятися правовим позиціям Суду ЄС в межах конкретного поточного процесу.

Ресурс:

<https://www.riigiteataja.ee/et/akt/631119>

<https://www.riigiteataja.ee/et/akt/111032023020>

<https://www.riigiteataja.ee/et/akt/131122024041>

1.2. Колізія між преюдиційним запитом та конституційним контролем нівелюється на інституційному рівні, оскільки окремого Конституційного Суду в державі немає, а його функції здійснює єдиний найвищий орган – Державний суд Естонії (*Riigikohus*) за допомогою трьох запобіжників: **пріоритет європейського стандарту** (у сферах дії права ЄС національна Конституція не застосовується як самостійний критерій оцінки; суперечливий внутрішній закон просто не застосовується судами без запуску класичного конституційного провадження); **зупинення конституційного спору** (виникнення сумнівів щодо права ЄС під час розгляду справи про конституційний нагляд імперативно зупиняє національне провадження на користь Суду ЄС згідно з ч. 3 параграфа 356 Цивільного процесуального кодексу Естонії (*TsMS*)); **захист остаточності рішень (*res judicata*)** (нові прецеденти Суду ЄС не мають ретроспективної сили і не дозволяють скасовувати вже ухвалені рішення Державного суду з конституційного нагляду, оскільки в переліках підстав для перегляду закритих справ у параграфі 240 Кодексу адміністративного судочинства Естонії (*HKMS*) та параграфі 702 *TsMS* рішення Суду ЄС відсутні).

Ресурс:

<https://www.riigiteataja.ee/et/akt/131122024041>

<https://www.riigiteataja.ee/et/akt/111032023020>

<https://www.riigiteataja.ee/et/akt/131122024041>

1.3. Згода вищих судових інстанцій Естонії для ініціювання преюдиційного запиту суддею будь-якого рівня судової інстанції не потрібна. Естонський суддя повністю захищений від будь-якого внутрішнього адміністративного чи судового тиску щодо преюдиційних проваджень. Його абсолютна незалежність гарантується конституційним принципом параграфу 146 Конституції Естонії та суворим обмеженням дисциплінарних переслідувань у параграфі 91 Закону про суди Естонії, що додатково підсилюється наднаціональними прецедентами Суду ЄС, які забороняють будь-яке покарання за звернення до Суду ЄС.

Ресурс:

<https://pohiseadus.ee/sisu/3630>

<https://www.riigiteataja.ee/et/akt/181957?leiaKehtiv>

Висновки. Естонська модель інтеграції Суду ЄС базується на принципі **конституційної лояльності** та прямої дії міжнародних договорів, що виключає необхідність створення окремого конституційного суду чи ієрархічного підпорядкування. Статус Суду ЄС закріплений через імперативний обов'язок зупинення національних проваджень, що забезпечує пріоритет європейського тлумачення в межах конкретного спору. Конфлікти між преюдиційною процедурою та національним правом нівелюються через **автоматичне незастосування** суперечливих внутрішніх норм Державним судом. Водночас дисциплінарний імунітет судді гарантується його абсолютною конституційною незалежністю (§ 146 Конституції).

Іспанія

1.1. Іспанія визнає статус Суду ЄС не через пряме інституційне включення інстанції у текст Конституції Іспанії 1978 року, а через бланкетне делегування суверенних повноважень на рівні статті 93 Конституції Іспанії та статті 4-bis Органічного закону про судову владу (Ley Orgánica 6/1985, del Poder Judicial – LOPJ). Водночас після скасування Королівським декретом-законом № 4/2024 спеціальної процедури зупинення справ за статтею 43-bis, іспанські суди перейшли до прямого застосування статті 267 ДФЄС, зберігаючи за такої умови недоторканність принципу *res judicata*, оскільки стаття 510 Закону Королівства Іспанія про цивільний процес (*Ley 1/2000, de Enjuiciamiento Civil – LEC*) не наділяє рішення Суду ЄС ретроспективною силою для скасування остаточних рішень національних судів.

Ресурс:

<https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1978-31229>

<https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1985-12666>

<https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2000-323>

1.2. В Іспанії колізія між преюдиційним запитом та конституційним контролем вирішується на користь абсолютного верховенства права ЄС за допомогою трьох нормативних запобіжників: *скасування юрисдикційних бар'єрів* (за прецедентною доктриною Конституційного суду Іспанії (рішення STC 26/2014) звичайний суддя має право оминати національний конституційний контроль і звернутися до Суду ЄС напряду або самостійно не застосувати закон, що суперечить європейському праву); *процесуальний пріоритет європейського права* (відповідно до статті 4-bis Органічного закону про судову владу (LOPJ) – суди зобов'язані здійснювати правосуддя суворо за практикою Суду ЄС; у разі паралельного провадження за статтею 35 Органічного закону про Конституційний суд (LOTJ) національний конституційний розгляд поступається пріоритетом Суду ЄС); захист остаточності рішень (*res judicata*) (ретроспективні колізії виключені, оскільки у вичерпному переліку підстав для скасування рішень, що набрали законної сили, у статті 510 Закону про цивільний процес (LEC), рішення Суду ЄС відсутні, що обмежує їхній вплив лише поточними процесами).

Ресурс:

<https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1985-12666>

<https://www.boe.es/buscar/pdf/1979/BOE-A-1979-23709-consolidado.pdf>

<https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2000-323>

1.3. Іспанський суддя повністю автономний у відносинах із Судом ЄС та захищений від тиску національних вищих судових інстанцій. Його незалежність гарантується конституційним принципом статті 117 Конституції Іспанії та суворим обмеженням підстав для переслідування у статтях 417–419 Органічного закону про судову владу (*LOPJ*).

Ресурс:

<https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1978-31229>

<https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1985-12666>

Висновки. Статус Суду ЄС закріплений через статтю 93 Конституції Іспанії та статтю 4-bis LOPJ, що забезпечує пряме верховенство права ЄС у національному правопорядку. Колізії вирішуються на користь «судового діалогу», де звичайний суддя має право ігнорувати норми національного закону, що суперечать праву ЄС, без обов'язкового звернення до Конституційного суду. Незалежність суддів гарантується статтею 117 Конституції, яка унеможливує дисциплінарне переслідування за ініціювання преюдиційного запиту.

Латвія

1.1. Національне законодавство Латвії прямо не закріплює Суд ЄС як структурний орган своєї судової влади, проте повністю інтегрує його юрисдикцію через передачу частини суверенних повноважень інституціям ЄС. З метою забезпечення цієї інтеграції у період вступу до ЄС були ухвалені фундаментальні зміни до статті 68 Конституції Республіки Латвія (*Latvijas Republikas Satversme*), які дозволили делегувати частину повноважень державних інституцій міжнародним органам. У судоустрійному законодавстві статус рішень Суду ЄС та процедура преюдиційного запиту реалізовані через процесуальні кодекси, зокрема через норми про повноваження щодо звернення за преюдиціальним рішенням та зупинення провадження (наприклад, стаття 5.1 та стаття 464 Цивільно-процесуального закону Латвії). Отже, юрисдикція Суду ЄС діє всередині латвійської системи не через організаційне злиття, а завдяки принципу верховенства та прямої дії права ЄС, що послідовно підтверджує у своїй практиці Конституційний суд Латвії.

Ресурс:

<https://m.likumi.lv/ta/id/57980-latvijas-republikas-satversme>

<https://www.satv.tiesa.gov.lv/>

1.2. У Латвії відсутня колізія між преюдиційним запитом до Суду ЄС та національним конституційним контролем. Конфлікти щодо суверенітету нівельовано другою та третьою частинами статті 68 Конституції Латвії (*Satversme*), які дозволили делегувати частину державних повноважень інституціям ЄС і стали базою для визнання примату європейського права. Замість процесуальної конкуренції запроваджено механізм судового діалогу: згідно з частиною першою статті 26.1 Закону «Про Конституційний Суд» (*Satversmes tiesas likums*), якщо під час перевірки національного закону виникає сумнів щодо права ЄС, сам Конституційний Суд Латвії зупиняє власне провадження та направляє запит до Суду ЄС. Водночас загальні суди наділені автономним правом самостійно застосовувати норми ЄС у разі колізії, без обов'язку попереднього звернення до конституційних інстанцій.

Ресурс:

<https://m.likumi.lv/ta/id/57980-latvijas-republikas-satversme>

<https://m.likumi.lv/ta/id/63354-satversmes-tiesas-likums>

1.3. Латвійський суддя має абсолютне право ініціювати преюдиційний запит до Суду ЄС всупереч правовій позиції вищих судових інстанцій і не зобов'язаний отримувати від них жодних попередніх погоджень. Ця процесуальна автономія базується на принципі незалежності суддів, закріпленому у частині другій статті 1 Закону Латвійської Республіки «Про судову владу» (*Par tiesu varu*), а також на прямому застосуванні статті 267 ДФЄС, яка наділяє будь-який національний суд першочерговим європейським повноваженням самостійно зупиняти розгляд справи. Адміністративний чи дисциплінарний тиск з боку вищих інстанцій повністю виключений, оскільки за латвійським законодавством ієрархічний зв'язок між судами виявляється виключно у процесуальному порядку перегляду скарг, а втручання в ухвалення суддею конкретних процесуальних рішень суворо заборонено.

Ресурс:

<https://m.likumi.lv/ta/id/62847-par-tiesu-varu>

<https://www.at.gov.lv/lv/par-augstako-tiesu/darbiba/darbibas-pamats-un-funkcijas>

<https://m.likumi.lv/ta/id/55567-administrativa-procesa-likums>

<https://m.likumi.lv/ta/id/50500-civilprocesa-likums>

Висновки: Латвія інтегрує юрисдикцію Суду ЄС через конституційне делегування повноважень (ст. 68), що забезпечує верховенство європейського права у національній системі. Колізії нівелюються механізмом «судового діалогу», за якого Конституційний суд Латвії зупиняє власні провадження для направлення преюдиційних запитів. Судді наділені абсолютною автономією та дисциплінарним імунітетом згідно із законом «Про судову владу», який забороняє будь-яке втручання в ухвалення ними процесуальних рішень.

Литва

1.1. Національне законодавство Литовської Республіки закріплює статус Суду ЄС не через інституційне введення цієї установи в базовий текст Конституції 1992 року, а через модель загального конституційного верховенства та пряму імперативну кодифікацію його прецедентів. Частина 2 Конституційного акта про членство у ЄС від 13.07.2004, що є невід'ємною частиною Конституції, визнає безумовний пріоритет європейського права над національними законами, автоматично легітимізує юрисдикцію Суду ЄС на всій території держави. На судоустрійному рівні ч. 3 статті 33 Закону Литовської Республіки про суди (*Lietuvos Respublikos teismų įstatymas*) прямо зобов'язує національну судову систему здійснювати правосуддя суворо відповідно до прецедентної практики Суду ЄС, закріплюючи обов'язок судів керуватися його рішеннями та преюдиційними висновками під час розгляду справ.

Ресурс:

<http://www.proyectos.cchs.csic.es/europeconstitution/content/lithuania-constitutional-provisions>

<https://www.infolex.lt/ta/122442:str33>

1.2. Потенційна колізія вирішується на користь пріоритету права ЄС та процесуальної автономії судів через закріплений конституційний і судовий механізм діалогу. Відповідно до частини 2 Конституційного акта «Про членство Литовської Республіки в ЄС» та статті 33 Закону Литовської Республіки про суди, норми права ЄС мають примат застосування, що дозволяє судам напяму звертатися до Суду ЄС за процедурами статті 100 Закону «Про адміністративне судочинство» та статті 163 ЦПК без попереднього погодження з Конституційним Судом. У разі одночасного сумніву щодо сумісності національного закону з правом ЄС і Конституцією – сам Конституційний Суд Литви діє як суб'єкт статті 267 ДФЄС. Він зупиняє власне провадження та першим направляє преюдиційний запит до Суду ЄС, повністю знімаючи ризик юрисдикційного конфлікту.

Ресурс:

<https://www.infolex.lt/ta/122442:str33#>

https://www.lrs.lt/upl_files/Lietuvos_pirmininkavimas_ES/dokumentai/LIETUVOS_RESPUBLIKOS_KONSTITUCINIS_AKTAS.pdf

1.3. Литовський суддя володіє абсолютною процесуальною автономією: він має право ініціювати преюдиційний запит всупереч позиції вищих судових інстанцій і не зобов'язаний отримувати жодних попередніх погоджень. Це право гарантоване частиною 3 статті 33 Закону «Про суди» та пунктом 8 статті 100 Закону «Про провадження в адміністративних справах», а також пунктом 7 статті 163 ЦПК. Дисциплінарне переслідування за таку процесуальну дію юридично неможливе, оскільки частина 2 статті 46 Закону «Про суди» закріплює функціональний імунітет судді та прямо забороняє притягнення до відповідальності за ухвалені рішення чи висловлені правові позиції.

Ресурс:

<https://www.infolex.lt/ta/122442:str33>

<https://www.infolex.lt/teise/DocumentSinglePart.aspx?AktoId=363478&StrNr=1>

<https://www.infolex.lt/ta/77554:str163>

<https://www.infolex.lt/ta/122442:str46>

Висновки. Литва закріплює статус Суду ЄС через спеціальний **Конституційний акт**, який проголошує безумовний пріоритет європейського права та зобов'язує національних суддів здійснювати правосуддя відповідно до прецедентної практики Суду ЄС. Потенційні колізії вирішуються на користь «судового діалогу», де навіть Конституційний Суд Литви діє як суб'єкт звернення за статтею 267 ДФЄС, зупиняючи власні провадження. Литовські судді наділені **абсолютною процесуальною автономією** та функціональним імунітетом, що повністю виключає дисциплінарну відповідальність за ініціювання преюдиційних запитів.

Нідерланди

1.1. Статус Суду ЄС у Нідерландах закріплений на найвищому конституційному рівні через систему монізму та безумовного примату міжнародного права. Відповідно до статті 93 Конституції Нідерландів (*Grondwet*), рішення міжнародних інституцій мають пряму дію, а стаття 94 Конституції зобов'язує національних суддів не застосовувати будь-які акти внутрішнього законодавства, якщо вони суперечать європейським нормам чи прецедентам Суду ЄС. Оскільки судоустрійне законодавство розглядає Суд ЄС як невід'ємне процесуальне продовження національної системи, стаття 8:64 Загального закону про адміністративне право (*Awb*) та норми Цивільного процесуального кодексу закріплюють за суддями право зупиняти провадження для отримання висновків Суду ЄС.

Ресурс:

<https://www.denederlandsegrondwet.nl/artikel/2022/93-rechtskracht-internationale-verdragen>

<https://www.nederlandrechtsstaat.nl/grondwet/inleiding-hoofdstuk-5-wetgeving-en-bestuur/artikel-94-verdrag-boven-wet/>

<https://wetten.overheid.nl/BWBR0005537/2026-07-01>

1.2. Колізія між преюдиційним запитом до Суду ЄС та внутрішнім конституційним контролем у Нідерландах виключена завдяки унікальній побудові правової системи держави. Стаття 120 Конституції Нідерландів (*Grondwet*) прямо забороняє судам оцінювати акти парламенту на конституційність, що унеможливує існування класичного національного конституційного контролю чи окремого Конституційного Суду. Натомість статті 93 та 94 Конституції надають звичайним судам обов'язкове право не застосовувати внутрішні закони, якщо вони суперечать нормам міжнародного та європейського права, роблячи преюдиційну процедуру Суду ЄС ключовим механізмом зовнішнього контролю вищого правопорядку.

Ресурс:

<https://www.denederlandsegrondwet.nl/artikel/2018/120-constitutionele-toetsing>

<https://www.denederlandsegrondwet.nl/artikel/2022/93-rechtskracht-internationale-verdragen>

<https://www.nederlandrechtsstaat.nl/grondwet/inleiding-hoofdstuk-5-wetgeving-en-bestuur/artikel-94-verdrag-boven-wet/>

1.3. Нідерландський суддя має абсолютне право ініціювати преюдиційний запит всупереч позиції вищих судових інстанцій без жодних внутрішньодержавних погоджень. Ця автономія безпосередньо гарантована прямим застосуванням статті 267 ДФЄС у поєднанні зі статтями 93 та 94 Конституції Нідерландів (Grondwet), які імперативно зобов'язують кожного суддю забезпечувати примат європейського права над будь-якими національними актами чи рішеннями вищих судів. Національне процесуальне законодавство (зокрема, стаття 8:64 закону Awb для адміністративних судів) використовується суддями лише як технічний інструмент для зупинення засідання на час, поки триває розгляд справи у Суді ЄС.

Ресурс:

<https://wetten.overheid.nl/BWBR0005537/2026-07-01>

Висновки. Статус Суду ЄС у Нідерландах базується на принципі монізму, де статті 93 та 94 Конституції надають нормам ЄС та рішенням Суду ЄС **безумовний пріоритет** над національними законами. Через конституційну заборону судам оцінювати акти парламенту (ст. 120), преюдиційна процедура стає основним інструментом контролю законності національних норм через призму права ЄС. Нідерландські судді мають повну автономію у зверненні до Суду ЄС, оскільки цей механізм розглядається як невід'ємне процесуальне продовження внутрішньої системи.

Польща

1.1. Законодавство Польщі прямо не закріплює статус Суду ЄС (TSUE) як структурного елемента національної судової системи, проте інтегрує його юрисдикцію через загальний конституційний механізм дії права Європейського Союзу. Базовою нормою, що регулює цей порядок, є стаття 91 Конституції Республіки Польща, зокрема її частина 3, яка визначає пріоритет і пряме застосування європейського права у разі колізії із національними законами. Після вступу до ЄС спеціальних поправок щодо прямого включення Суду ЄС до національного судоустрою не ухвалювалося, оскільки передача суверенних повноважень спирається на первинну редакцію статті 90 Конституції Республіки Польща.

Ресурс:

<https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/konstytucja-rzeczypospolitej-polskiej-16798613/art-91>

<https://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/3.htm>

1.2. Потенційну колізію між преюдиційним запитом (стаття 267 Договору про функціонування ЄС) та національним конституційним контролем у Польщі (рішення Конституційного трибуналу у справах Р 7/20 і К 3/21) остаточно не врегульовано на конституційному рівні, оскільки відповідні зміни до Конституції Республіки Польща не вносилися. Спроба обмеження права національних судів на звернення до Суду ЄС, запроваджена нормами Закону від 20 грудня 2019 року «Про внесення змін до Закону «Про правовий устрій загальних судів», Закону «Про Верховний суд» та деяких інших законів», була повністю нейтралізована прецедентним рішенням Суду ЄС від 5 червня 2023 року у справі С-204/21 (Європейська Комісія проти Республіки Польща), яким зазначені законодавчі обмеження визнано такими, що суперечать праву ЄС. На практиці інституційне вирішення конфлікту забезпечується поточною реформою Закону про Національну раду судочинства (Krajowa Rada Sądownictwa) та прямим застосуванням польськими суддями принципу верховенства права ЄС, що дає їм правові підстави не застосовувати рішення національних органів, які порушують європейський правопорядок.

Ресурс:

https://eur-lex.europa.eu/eli/treaty/tfeu_2016/art_267/oj/eng

<https://trybunal.gov.pl/s/p-7-20>

<https://eli.gov.pl/eli/DU/2021/1852/ogl>

<https://eli.gov.pl/eli/DU/2020/190/ogl>

<https://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/3.htm>

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX:62021CJ0204>

https://orka.sejm.gov.pl/proc10.nsf/ustawy/2108_u.htm

1.3. Польський суддя діє абсолютно самостійно в межах чинного національного законодавства і не повинен отримувати жодних погоджень для подачі преюдиційного запиту до Суду ЄС. Прямий дисциплінарний імунітет та автономія судді гарантовані пунктом 2 параграфа 3 статті 107 Закону Польщі «Про систему загальних судів», який імперативно визначає, що подання преюдиційного запиту не є дисциплінарним проступком. На міжнародному рівні цей імунітет остаточно захищений рішенням Суду ЄС від 5 червня 2023 року у справі С-204/21, яке визнало будь-які форми тиску вищих судових інстанцій чи законів на суддю через його звернення до Суду ЄС (ст. 267 ДТФЄ) грубим порушенням права Євросоюзу.

Ресурс:

<https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/prawo-o-ustroju-sadow-powszechnych-16909701/art-107>

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX:62021CJ0204>

Висновки. Польща інтегрує юрисдикцію Суду ЄС через конституційний механізм **пріоритету європейського права** (ст. 91) та законодавчо закріплений **дисциплінарний імунітет суддів** за ініціювання преюдиційних запитів (ст. 107 Закону про систему загальних судів), попри наявні інституційні колізії з органами конституційного контролю.

Словаччина

1.1. Національне законодавство Словаччини прямо не проголошує Суд ЄС структурною частиною своєї судової влади, проте інтегрує його юрисдикцію через імперативні норми про обов'язковість права Європейського Союзу. Напередодні вступу країни до ЄС було ухвалено Конституційний закон від 23 лютого 2001 року «Про зміни та доповнення до Конституції Словацької Республіки № 460/1992». Зазначений закон доповнив статтю 7 Конституції Словацької Республіки частиною другою, що наділяє правові акти ЄС пріоритетом над національними законами. Порядок взаємодії із Судом ЄС на рівні судочинства закріплений процесуальними кодексами, де обов'язок суду зупинити провадження та направити преюдиційне питання прямо встановлено, зокрема, у пункті «с» частини 1 статті 162 Цивільного процесуального кодексу Словацької Республіки. Незважаючи на суперечливі зміни до Конституції 2025 року щодо «національної ідентичності» (додавання частин 6 та 7 до статті 7 Конституції створило конституційний бар'єр для прямої дії та верховенства рішень Суду ЄС, оскільки задекларувало, що у питаннях національної ідентичності жодні суверенні права Євросоюзу не передавалися), які стали предметом інфрінджмент-процедури Єврокомісії, юридичний статус преюдиціальних рішень Суду ЄС залишається обов'язковим інструментом тлумачення, що послідовно визнає і Конституційний суд Словаччини.

Ресурс:

<https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/1992/460/>

<https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/2015/160/>

1.2. Колізія між процедурою преюдиційного запиту та національним конституційним контролем у *Словаччині остаточно не вирішено на законодавчому рівні*, а поточна правова ситуація характеризується глибокою кризою. Колізія полягає у нормативному конфлікті між наднаціональним обов'язком загальних судів звертатися до Суду ЄС за тлумаченням на підставі статті 267 Договору про функціонування Європейського Союзу та національним обов'язком підпорядковуватися нормам Конституції Словацької Республіки, яка у редакції змін 2025 року проголосила безумовний пріоритет суверенного конституційного права над європейським правопорядком. Наразі цей інституційний конфлікт не вирішено на законодавчому рівні, а його практичне стримування забезпечується збереженням процесуальних обов'язків суддів щодо зупинення справ на підставі пункту «с» частини 1 статті 162 Цивільного процесуального кодексу Словацької Республіки, відкритими інфрінджмент-процедурами Європейської Комісії та очікуванням фінальних вердиктів Конституційного суду Словацької Республіки стосовно правомірності зазначених реформ.

Ресурс:

https://eur-lex.europa.eu/eli/treaty/tfeu_2016/art_267/oj/eng

<https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1992/460/>

1.3. Словацький суддя будь-якої інстанції не повинен узгоджувати ініціювання преюдиційного запиту з вищими судовими інстанціями. Дисциплінарний імунітет за висловлену правову позицію прямо закріплений у частині 4 статті 148 Конституції Словацької Республіки. Самостійний процесуальний обов'язок судді ініціювати преюдиціальне провадження без жодних погоджень визначено у пункті «с» частини 1 статті 162 Цивільного процесуального кодексу спорів Словацької Республіки. На наднаціональному рівні неможливість притягнення судді до відповідальності за такі дії остаточно підтверджена прецедентним рішенням Суду ЄС у справі C-378/19.

Ресурс:

<https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/1992/460/>

https://infocuria.curia.europa.eu/tabs/affair?sort=AFF_NUM-DESC&searchTerm=%2522C%252D378%252F19%2522&publishedId=C-378%2F19

Висновки. Словаччина інтегрує юрисдикцію Суду ЄС через конституційне делегування суверенних повноважень та визнання пріоритету права ЄС над національними законами згідно зі статтею 7 Конституції. Система забезпечує абсолютну процесуальну автономію суддів та їхній дисциплінарний імунітет (ст. 148 Конституції), водночас зберігаючи статус преюдиціальних рішень як обов'язкового інструменту тлумачення навіть в умовах інституційної напруги через реформи щодо національної ідентичності.

Хорватія

1.1. Національне законодавство Хорватії інтегрує юрисдикцію Суду ЄС не через організаційне злиття, а шляхом конституційного визнання верховенства європейського правопорядку. Напередодні вступу до ЄС у 2010 році Хорватський Сабор ухвалив масштабні зміни, доповнивши Основний Закон Главою VII.A, де стаття 141-с Конституції Хорватії закріпила безумовний пріоритет європейського права над національними законами, а стаття 145 Конституції прирівняла права з джерел ЄС до національних. У судоустрійній сфері обов'язковість рішень Суду ЄС та

процедура преюдиційного запиту імплементовані у галузеві процесуальні акти. Юридична обов'язковість рішень Суду ЄС всередині країни є абсолютною, що додатково гарантується підпорядкуванням національних судів принципу лояльної співпраці з інституціями Євросоюзу.

Ресурс:

<https://www.zakon.hr/z/94/ustav-republike-hrvatske>

1.2. Потенційну колізію між преюдиційними запитами до Суду ЄС та національним конституційним контролем врегульовано через модель конструктивного євроінтеграційного діалогу та уникнення прямих конфліктів у законодавстві Хорватії. На відміну від Польщі чи Словаччини, хорватський законодавець заклав гнучку правову основу, ухваливши у 2010 році зміни до статті 141-с Конституції Республіки Хорватія, які зобов'язали національні суди застосовувати право ЄС і визнали його перевагу над внутрішніми законами. Водночас, Конституційний суд Хорватії добровільно обмежив власну юрисдикцію: відмовився діяти як «четверта інстанція» для перегляду рішень загальних судів по суті застосування права ЄС і визнав за нижчими судовими ланками повну автономію у відносинах із Судом ЄС, а також сам інтегрувався у європейську систему через надсилання преюдиційних запитів до Суду ЄС у межах перевірки національних законів на конституційність.

Ресурс:

<https://fra.europa.eu/en/caselaw-reference/croatia-constitutional-court-republic-croatia-u-iii-24252021>

1.3. Суддя Республіки Хорватія будь-якої інстанції не повинен узгоджувати ініціювання преюдиційного запиту з вищими судовими інстанціями країни. Абсолютний дисциплінарний імунітет судді за висловлену правову позицію при ухваленні рішень прямо гарантований частиною 3 статті 115 Конституції Республіки Хорватія. На процесуальному рівні автономія хорватського магістрата захищена пунктом 2 частини 1 статті 213 Закону про цивільний процес Хорватії, який наділяє суд першої інстанції імперативним правом самостійно ухвалити рішення про зупинення справи та звернення до Суду ЄС. Будь-який дисциплінарний чи адміністративний тиск з боку вищих національних судів за реалізацію цього права остаточно заблокований і визнаний грубим порушенням права Євросоюзу прецедентним рішенням Суду ЄС у хорватській справі C-561/19 (Happ Invest).

Ресурс:

<https://www.zakon.hr/z/134/zakon-o-parnicnom-postupku>

https://www.usud.hr/sites/default/files/dokumenti/Redakcijski_prociscen_tekst_Ustava_Republike_Hrvatske_Ustavni_sud_Republike_Hrvatske_15._sijec_nja_2014_.pdf

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/?uri=CELEX:62019CA0561>

Висновки. Хорватія інтегрувала Суд ЄС через спеціальну **Главу VII.A Конституції**, закріпивши безумовний пріоритет європейського права (ст. 141-с) та наділивши суддів будь-якої інстанції абсолютною автономією звернення. Конституційний суд країни добровільно обмежив свою юрисдикцію, визнавши за нижчими судами право на прямий «судовий діалог», а імунітет суддів гарантований статтею 115 Конституції.

Чехія

1.1. Національне законодавство Чеської Республіки прямо не проголошує Суд ЄС структурною частиною своєї судової гілки влади, проте інтегрує його юрисдикцію через передачу частини суверенних повноважень інституціям Євросоюзу. Напередодні вступу до ЄС у 2002 році парламент

ухвалив фундаментальну євроінтеграційну поправку (так звану «Євроновелу» Конституції), доповнивши Конституцію Чеської Республіки новою статтею 10а, яка дозволила передати окремі повноваження органів державної влади міжнародній організації.

Ресурси:

https://en.wikisource.org/wiki/Constitution_of_the_Czech_Republic

1.2. Потенційну колізію між преюдиційними запитами та національним конституційним контролем у Чехії вирішено без зміни законів – шляхом доктринального тлумачення статті 10а Конституції Чеської Республіки. У Розділі VI.А прецедентного рішення Pl. ÚS 50/04 Конституційний суд Чехії добровільно обмежив свій контроль, ухваливши утримуватися від перевірки норм права ЄС доти, доки в європейському правопорядку забезпечується аналогічний стандарт захисту фундаментальних прав. Остаточний ризик інституційного конфлікту було знято після того, як Конституційний суд сам інтегрувався в європейську процедуру, почавши звертатися до Суду ЄС як суд останньої інстанції.

Ресурс:

<https://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=pl-50-04>

1.3. Суддя Чеської Республіки будь-якої інстанції не повинен узгоджувати подання преюдиційного запиту з вищими судовими інстанціями країни. Процесуальна автономія прямо гарантована параграфом 109, частиною 1, пункт d) Цивільного процесуального кодексу Чехії, який покладає на суд обов'язок самостійно зупинити провадження та звернутися до Суду ЄС. Абсолютний імунітет від дисциплінарної відповідальності за висловлену правову позицію впливає з конституційного принципу незалежності суддів, закріпленого в частині 1 статті 82 Конституції Чеської Республіки, та підтверджений сталою прецедентною практикою Вищого адміністративного суду Чехії (зокрема, рішення у справі № 16 Kss 8/2013 – 45).

Ресурс:

https://www.nssoud.cz/stazeni-dokumentu?filepath=SOUDNI_VYKON/2020/000813Kss_2000060_20210810091907_20210810130032_prevedeno.pdf

Висновки. Чехія інтегрує юрисдикцію Суду ЄС через конституційну передачу суверенних повноважень та доктринальне самообмеження Конституційного суду, який утримується від перевірки права ЄС за умови дотримання в ньому еквівалентних стандартів захисту прав. Процесуальна автономія та дисциплінарний імунітет суддів при ініціюванні запитів гарантуються конституційним принципом незалежності та прямим обов'язком суду зупиняти провадження для звернення до Суду ЄС.

Преюдиційна процедура у цивільному судочинстві держав-членів ЄС: порівняльно-процесуальні моделі

Австрія

Питання 2. Ініціювання процедури та межі суддівського розсуду:

2.1. Цивільний процесуальний кодекс (Zivilprozessordnung, ZPO) не містить спеціальних положень, які визначають критерії розмежування права судів нижчих інстанцій та обов'язку судів останньої інстанції звертатися до Суду ЄС. Національні суди застосовують ст. 267 ДФЄС, спираючись на загальні процесуальні інститути і практику Суду ЄС.

Ресурс: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10001699>

2.2. ЦПК не містить спеціальних норм, які визначають випадки, коли суд останньої інстанції може не звертатися до Суду ЄС. Винятки застосовуються безпосередньо як складова права ЄС, зокрема на підставі практики Суду ЄС, насамперед рішення у справі CILFIT (C-283/81), яке заклало основу доктрини *acte clair* та *acte éclairé*.

У Рішенні Суду ЄС (Велика палата) від 6 жовтня 2021 року у справі *Conorzio Italian Management* (C-561/19) підтверджені критерії, визначені у справі CILFIT, і визначені три ситуації, за яких на національні суди останньої інстанції не поширюється обов'язок звертатися за преюдиційним рішенням.

Ресурс:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:61981CJ0283>

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:62003CJ0495>

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:62019CJ0561>

2.3. ЦПК не містить спеціального процесуального механізму, який би надавав сторонам право вимагати звернення до Суду ЄС. Остаточне рішення щодо направлення преюдиційного запиту належить виключно до компетенції національного суду.

У Рішенні Суду ЄС від 6 жовтня 1982 року у справі CILFIT (C-283/81) наголошується, що стаття 177 Договору ЄЕС не є засобом судового захисту, доступним сторонам у справі, яка перебуває на розгляді національного суду (*Рішення ухвалене за редакції установчих договорів, чинної на той час, тому посилання на статтю 177 Договору ЄЕС змістовно відповідають чинній статті 267 ДФЄС*).

Ресурс:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:61981CJ0283>

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:62019CJ0561>

Питання 3. Процесуальні наслідки та рух справи :

3.1., 3.2. ЦПК не встановлює спеціальної процедури зупинення провадження у зв'язку з направленням преюдиційного запиту.

Натомість спеціальний процесуальний режим встановлено параграфом 90а «Отримання преюдиційного рішення Суду Європейських Співтовариств» Закону про судоустрій Австрії (*Gerichtsorganisationsgesetz 1896, GOG*).

Відповідно до абз. 1 параграфу 90а GOG, якщо суд звернувся до Суду ЄС із запитом про ухвалення преюдиційного рішення, то до надходження преюдиційного рішення суд має право вчиняти лише ті процесуальні дії або ухвалювати лише такі рішення чи розпорядження, на які не може вплинути преюдиційне рішення або які не вирішують остаточно питання, що є предметом запиту, і не допускають зволікання.

Відповідно до абз.2 параграфу 90а GOG, якщо запитуване преюдиційне рішення ще не ухвалене, але суд більше не повинен застосовувати положення, яке було предметом його запиту про ухвалення преюдиційного рішення, він зобов'язаний невідкладно відкликати цей запит.

Ресурс: <https://ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10000009>

3.3. Спеціальних норм щодо строків позовної давності, процесуальних строків, строків тримання під вартою у зв'язку з очікуванням преюдиційного рішення ЄС ЦПК не містить.

Ресурс: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10001699>

Питання 4. Тимчасові заходи:

4.1. ЦПК не містить спеціальних положень, які б регулювали застосування тимчасових заходів саме у зв'язку із зверненням до Суду ЄС із преюдиційним запитом.

Загальне регулювання застосування тимчасових заходів міститься у Виконавчому кодексі (Exekutionsordnung, EO), насамперед ст. 378-402, які передбачають можливість вжиття таких заходів до ухвалення остаточного рішення у справі.

Повноваження національного суду щодо тимчасового призупинення застосування національного акта, сумісність якого з правом ЄС викликає сумнів, визначаються насамперед практикою Суду ЄС.

Додатково дане питання визначається у Рішенні Суду ЄС від 19 червня 1990 року у справі Factortame (C-213/89), Рішенні Суду ЄС Zuckerfabrik Süderdithmarschen i Zuckerfabrik Soest (C-143/88 та C-92/89) та Рішенні Суду ЄС Atlanta Fruchthandelsgesellschaft (C-465/93).

Ресурс: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10001700>

<https://ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10000009>

https://infocuria.curia.europa.eu/tabs/document/C/1989/C-0213-89-00000000RP-01-P-01/ARRET_SOM/96843-EN-1-pdf

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:61988CJ0143#SM>

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:61993CJ0465>

4.2. ЦПК та Виконавчий кодекс не встановлюють спеціальної процедури доказування для застосування тимчасових заходів у зв'язку з очікуванням преюдиційного рішення Суду ЄС.

Відповідно до загальних вимог до заяви про вжиття тимчасових заходів, визначених у ч. 1 ст. 389 Виконавчого кодексу, заявник повинен точно вказати описати захід, строк, на який просить його вжиття, детально й правдиво викласти факти, на яких ґрунтується заява тощо. Якщо до заяви не додано необхідних засвідчувальних документів у письмовій формі, ці факти, а також і сама заявлена вимога (якщо ще немає рішення суду, яким визнано вимогу) підлягають обґрунтуванню за допомогою засобів вірогідності (імовірності) на вимогу суду. Отже, застосовується стандарт Glaubhaftmachung («правдоподібність», «ймовірність»), який вважається достатнім для постановлення ухвали про забезпечення позову.

Якщо ж національний суд розглядає питання про застосування тимчасових заходів до винесення преюдиційного рішення, до зазначених вимог додаються критерії, сформульовані Судом ЄС, зокрема у рішеннях Factortame (C-213/89), Zuckerfabrik Süderdithmarschen i Zuckerfabrik Soest (C-143/88 та C-92/89), Atlanta Fruchthandelsgesellschaft (C-465/93) тощо.

Ресурс: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10001700>

Питання 5. Імплементація рішення Суду ЄС та перегляд справ:

5.1. ЦПК не містить спеціальних норм, які б визначали порядок поновлення провадження після отримання преюдиційного рішення Суду ЄС.

Ресурс: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10001699>

5.2. ЦПК не передбачає спеціальної підстави для перегляду судових рішень, що набрали законної сили з підстав визнання Судом ЄС норми національного права несумісною з правом ЄС.

У цивільному процесі перегляд остаточних судових рішень здійснюється шляхом позову про відновлення провадження, підстави якого визначені у параграфах 530-534 ЦПК. Рішення Суду ЄС, ухвалене після набрання рішенням законної сили, у ЦПК безпосередньо не визначене в якості нововиявленої чи виключної обставини.

Додатково дане питання визначається у Рішенні Суду ЄС від 13 січня 2004 року у справі **Kühne & Heitz** (C-453/00), Рішенні Суду ЄС від 16 березня 2006 року у справі **Kapferer** (C-234/04).

Ресурс: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:62000CJ0453>

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:62004CJ0234>

5.3. ЦПК не містить спеціальних положень, які б визначали обов'язковість правових позицій Суду ЄС, висловлених у преюдиційних рішеннях щодо інших (аналогічних) справ. Водночас обов'язковість правових позицій Суду ЄС впливає безпосередньо зі ст. 267 ДФЄС.

Суд ЄС неодноразово зазначав, що хоча преюдиційне рішення ухвалюється у зв'язку з конкретним національним спором, наведене в ньому тлумачення права ЄС має загальне значення для національних судів держав-членів, які застосовують відповідну норму права ЄС.

Додатково дане питання визначається у Рішенні **CILFIT** (C-283/81), Рішенні Великої палати Суду ЄС у справі **Consorzio Italian Management** (C-561/19).

Отже, австрійське законодавство прямо не регламентує обов'язковість правових позицій Суду ЄС, висловлених у преюдиційних рішеннях щодо інших справ. Така обов'язковість впливає безпосередньо зі ст. 267 ДФЄС, принципу верховенства права ЄС та усталеної практики Суду ЄС щодо доктрин **acte éclairé** і **acte clair**, які визнаються та застосовуються австрійськими судами.

Ресурс: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:61981CJ0283>

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:62003CJ0495>

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:62019CJ0561>

Висновок: Аналіз цивільного процесуального законодавства Австрії свідчить, що воно лише мінімально регламентує питання, пов'язані із преюдиційним запитом до Суду ЄС. Австрійська модель характеризується відсутністю детальної національної процесуальної регламентації та покладається переважно на пряму дію права ЄС і практики Суду ЄС, які забезпечують однакове застосування ст. 267 ДФЄС та ефективний судовий захист прав, гарантованих правом ЄС. Саме рішення Суду ЄС (зокрема у справах **CILFIT**, **Consorzio Italian Management**, **Factortame**, **Zuckerfabrik**, **Atlanta Fruchthandels-gesellschaft**, **Kapferer**, **Kühne & Heitz** та інших) фактично визначають процесуальні стандарти, яких повинні дотримуватися австрійські суди.

Естонія

Питання 2. Ініціювання процедури та межі суддівського розсуду:

2.1. У Цивільному процесуальному кодексі Естонії (Tsiviilkohtumenetluse seadustik, 2005, TsMS) відсутні спеціальні положення, що прямо розмежовують право судів нижчих інстанцій і обов'язок судів останньої інстанції звертатися до Суду ЄС. Це врегульовано Договором про функціонування ЄС (ст. 267). Підстави для звернення до Суду ЄС судами нижчих інстанцій мають визначатися самостійно, натомість суди останньої інстанції зобов'язані звертатися за рішенням Суду ЄС за потреби (за винятками, передбаченими ч. 3 ст. 267). Водночас Кодекс не містить критеріїв для визначення підстав або винятків.

Ресурс: <https://www.riigiteataja.ee/et/akt/103042025002?leiaKehtiv>

2.2. Цивільний процесуальний кодекс Естонії не містить окремих положень, які б імплементували винятки з обов'язку звернення судів останньої інстанції до Суду ЄС. Ці виключення впливають безпосередньо з права ЄС, а не з конкретних статей Кодексу.

2.3. Цивільний процесуальний кодекс Естонії не містить норм, що регулюють питання права сторін ініціювати та звертатись до Суду ЄС під час провадження.

Ресурс:

<https://www.riigiteataja.ee/et/akt/103042025002?leiaKehtiv>

Питання 3. Процесуальні наслідки та рух справи:

3.1. Відповідно до ч. 3 параграфа 356 Цивільного процесуального кодексу Естонії однією з процесуальних підстав для зупинення провадження може бути звернення суду до Суду ЄС з проханням про попереднє рішення щодо питання, порушеного у справі. Відповідно суд зупиняє провадження до набрання чинності рішенням Суду ЄС.

Ресурс: <https://www.riigiteataja.ee/et/akt/103042025002?leiaKehtiv>

3.2. Ч. 3 параграфа 356 Цивільного процесуального кодексу Естонії визначено лише повне зупинення провадження у справі.

Ресурс: <https://www.riigiteataja.ee/et/akt/103042025002?leiaKehtiv>

3.3. У Цивільному процесуальному кодексі Естонії не передбачено спеціального порядку перебігу процесуальних строків на час очікування рішення Суду ЄС. Відповідно до ч. 1 ст. 358 Цивільного процесуального кодексу визначено у разі зупинення або призупинення провадження перебіг усіх процесуальних строків переривається, а після закінчення зупинення або призупинення перебіг процесуальних строків починається знову в повному обсязі.

Ресурс: <https://www.riigiteataja.ee/et/akt/103042025002?leiaKehtiv>

Питання 4. Тимчасові заходи:

4.1. У Цивільному процесуальному кодексі Естонії не передбачено спеціального порядку застосування засобів забезпечення позову або призупинення дії національного акта (яким визначаються невідповідності праву ЄС) до винесення преюдиційного рішення. Загальні норми щодо забезпечення цивільного позову визначені ст. 377 Цивільного процесуального кодексу, з яких серед іншого висновується, що заходи забезпечення позову однаково застосовуються і до справ призупинених у зв'язку з поданням до Суду ЄС.

Ресурс: <https://www.riigiteataja.ee/et/akt/103042025002?leiaKehtiv>

4.2. У Цивільному процесуальному кодексі Естонії не передбачено спеціальних процесуальних умов доказування, що вимагаються від заявника для застосування таких тимчасових заходів у контексті очікування рішення Суду ЄС. Загальні норми визначені ст. 377 Цивільного процесуального кодексу, серед яких визначені наступні умови:

заявник має обґрунтувати, що без забезпечення позову, виконання майбутнього рішення може ускладнитися або існує ймовірність його неможливості, за виключенням випадку, коли позов не містить фінансових вимог;

якщо виконання рішення ймовірно відбуватиметься поза межами держави-члена ЄС і його виконання не гарантоване міжнародним договором, і така ймовірність визначається як наявна;

для позову без фінансових вимог заявник має показати необхідність вжиття заходу тимчасового врегулювання спору, зокрема для запобігання значній шкоді або свавілля, чи з іншої поважної причини;

забезпечення може застосовуватися і до майбутнього або умовного позову, але лише якщо умова, від якої він залежить, має настати під час провадження;

один і той самий захід забезпечення може охоплювати кілька вимог того самого позивача до того самого відповідача;

заходи забезпечення можуть застосовуватися і щодо спору, який розглядається в іноземній державі.

Ресурс: <https://www.riigiteataja.ee/et/akt/103042025002?leiaKehtiv>

Питання 5. Імплементация рішення Суду ЄС та перегляд справ:

5.1. У Цивільному процесуальному кодексі Естонії не передбачено спеціального порядку відновлення провадження після отримання рішення Суду ЄС. Згідно з ч.ч. 1-4 ст. 361 Цивільного процесуального кодексу за загальним правилом суд поновлює зупинене або призупинене провадження шляхом видання ухвали за клопотанням сторони або з власної ініціативи після того, як обставини, що стали підставою для зупинення провадження, втратили своє значення для справи, та якщо інші провадження, через які провадження було зупинено, надмірно затягуються, а зупинена справа може бути вирішена і провадження може бути відновлено. За означених обставин поновлене провадження продовжується з попередньої стадії розгляду.

Ресурс: <https://www.riigiteataja.ee/et/akt/103042025002?leiaKehtiv>

5.2. Цивільний процесуальний кодекс не передбачає спеціального порядку перегляду чинних рішень на підставі нововиявлених обставин, пов'язаних з рішенням Суду ЄС. У Кодексі немає окремої норми про відкриття провадження у зв'язку з неузгодженням національної норми з правом ЄС. Відповідні рішення можуть бути оскаржені в загальному порядку (апеляція, касація), але спеціального механізму «перегляду за нововиявленими обставинами» через висновок Суду ЄС у Кодексі не визначено.

5.3. Цивільний процесуальний кодекс Естонії безпосередньо не визначає статус рішень Суду ЄС у подібних справах, але завдяки принципу пріоритету права ЄС над національним законодавством такі позиції є обов'язковими для всіх судів держави. Тобто, визначена Судом ЄС правова позиція в преюдиційному рішенні стає загальнообов'язковою інтерпретацією відповідної норми як для цієї, так і для подібних справ при подальшому розгляді.

Висновок. Законодавство Естонії прямо не імплементує ст. 267 ДФЄС, зокрема розмежування права та обов'язку звернення до Суду ЄС, підстави й винятки визначаються безпосередньо правом ЄС, а не національними нормами. Натомість процесуальні наслідки врегульовано конкретно – звернення тягне повне зупинення провадження зі стандартним перериванням перебігу строків. Тимчасові заходи та відновлення провадження

після рішення Суду ЄС здійснюються за загальними процесуальними правилами без спеціальних заходів імплементації, а обов'язковість позиції Суду ЄС забезпечується не окремою нормою, а принципом пріоритетності права ЄС.

Іспанія

Питання 2. Ініціювання процедури та межі суддівського розсуду:

2.1. За законодавством Іспанії питання преюдиційних (попередніх) рішень Суду ЄС регулюються насамперед на рівні первинного права ЄС – ст. 267 ДФЄС, а також загальними процедурними нормами, а не безпосередньо нормами Закону про цивільне судочинство Іспанії (Ley 1/2000, de 7 de enero, de Enjuiciamiento Civil, 2000, LEC). Разом з тим, згідно з ч. 1 ст. 4bis Органічного закону про судоустрій (Ley Orgánica 6/1985, de 1 de julio, del Poder Judicial, 1985) не встановлено спеціальних норм щодо критеріїв, якими розмежовується право судів нижчих інстанцій та обов'язок судів останньої інстанції звертатися до Суду ЄС. Тому згідно з ч. 2 ст. 4bis Органічного закону про судоустрій, коли суди вирішують порушити питання про преюдиційне рішення, вони керуються відповідною практикою Суду ЄС та, у будь-якому випадку, шляхом постанови після заслуховування сторін у процесі.

Ресурс: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2000-323>

<https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1985-12666>

2.2. Законодавство Іспанії відсилає до відповідних норм законодавства ЄС та практики Суду ЄС без імплементації відповідних норм в національному законодавстві (ч. 1 ст. 4bis Органічного закону про судоустрій)

Ресурс: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1985-12666>

2.3. Цивільне процесуальне законодавство Іспанії не містить норм ані щодо права сторін-учасників провадження ініціювати звернення до Суду ЄС, ані щодо наявності обов'язку суду постановити мотивовану відмову у задоволенні такого клопотання.

Питання 3. Процесуальні наслідки та рух справи:

3.1. Відповідно до положень ст. 43 Закону про цивільне судочинство, якщо вирішення предмета спору вимагає з'ясування питання, яке, у свою чергу, становить основний предмет іншого провадження, що розглядається тим самим або іншим цивільним судом, і об'єднання проваджень неможливе, суд за клопотанням обох сторін або однієї зі сторін, після заслуховування протилежної сторони, може постановити ухвалу про зупинення провадження у справі до завершення провадження порушеного через преюдиційного питання. На таку ухвалу про відхилення клопотання може бути подана апеляція про перегляд справи, а на ухвалу про задоволення рішення про зупинення може бути подана апеляція.

Ресурс: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2000-323>

Примітка: Після скасування спеціальної норми щодо цього питання статтею 43bis Закону про цивільне судочинство, суди керуються загальними положеннями ст. 43 Закону.

3.2. Законодавством не передбачено часткового зупинення провадження, обмеженого лише тими частинами розгляду справи, які залежать від відповіді Суду ЄС. Формулювання релевантних норм вказує на зупинення провадження в цілому, а не на вибіркове зупинення окремих стадій розгляду чи вимог (ст. 43 Закону про цивільне судочинство).

Ресурс: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2000-323>

3.3. У цивільних провадженнях за загальними процесуальними вимогами, перебіг строків позовної давності для судових позовів переривається разом із зверненням до суду, разом з поданням кредитором позасудової вимоги, а також шляхом будь-якої дії боржника, що свідчить про визнання ним боргу (ст.1973 Цивільного кодексу Іспанії (**Código Civil de España, 1889, Código Civil**). Окремих норм щодо перебігу строків через звернення до Суду ЄС не визначено. За загальними правилами щодо перебігу строків під час зупинення провадження через преюдиційне звернення розгляд справи зупиняються на поточній стадії розгляду (ст.43 Закону про цивільне судочинство).

Ресурс:

<https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1889-4763> <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2000-323>

Питання 4. Тимчасові заходи:

4.1. У цивільному процесуальному законодавстві Іспанії не передбачено спеціального порядку застосування засобів забезпечення позову або призупинення дії національного акта (який може бути визнано таким, що не відповідає праву ЄС) до винесення преюдиційного рішення; діючі норми щодо заходів забезпечення позову однаково застосовуються до справ призупинених у зв'язку з поданням до Суду ЄС.

4.2. У цивільному процесуальному законодавстві Іспанії не визначено спеціальних процесуальних правил доказування, що стосуються заявника для застосування таких тимчасових заходів у контексті очікування рішення Суду ЄС. Згідно з ч.ч.1-3 ст. 728 Закону про цивільне судочинство за загальними правилами в цивільному процесі такі заходи забезпечення можуть бути застосовані лише у випадку, якщо сторона, що подає запит, доведе, що у цій справі під час розгляду можуть виникнути обставини, які, в разі невжиття заходів забезпечення, перешкоджатимуть або заважатимуть ефективності захисту заявника. Заходи забезпечення не вживаються, якщо їх метою є зміна фактичних обставин, на які заявник погоджувався протягом тривалого періоду. За таких умов заявник має повно обґрунтувати відповідні причини, чому такі заходи досі не були застосовані. Таким чином, враховуючи доведений ризик процесуальної затримки, у світлі тверджень та обґрунтувань, а також враховуючи доцільність і належність застосування такого права, клопотання про вжиття заходів буде задоволено. Крім того, заявник повинен надати достатнє обґрунтування щодо вжиття такого заходу забезпечення, щоб швидко та ефективно реагувати на будь-які збитки, які можуть бути завдані активам відповідача через вжиття запобіжного заходу.

Ресурс: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2000-323>

Питання 5. Імплементація рішення Суду ЄС та перегляд справ:

5.1. У Законі про цивільне судочинство Іспанії не визначено спеціального порядку відновлення провадження після отримання преюдиційного рішення Суду ЄС (ч. 1 ст. 179 Закону про цивільне судочинство).

Згідно з ст. 179 Закону про цивільне судочинство провадження у справі поновлюється за клопотанням будь-якої зі сторін. Якщо після закінчення строку, на який було зупинене провадження, ніхто не звернеться з клопотанням про поновлення провадження протягом наступних п'яти днів, секретар судового засідання наказує здійснити тимчасове архівування матеріалів справи, і вони залишаються в такому стані до подання клопотання про продовження провадження або закриття справи за відсутністю обвинувачення.

Ресурс: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2000-323>

Примітка: до 28.06.2024 діяла норма п. 2 ст. 34bis Закону про цивільне судочинство, згідно з якою таке зупинення скасовується юристом Управління правосуддя після того, як рішення Суду ЄС буде акредитовано, або, в інших випадках, за рішенням самого суду, який погодився на призупинення свого провадження.

5.2. У цивільному процесуальному законодавстві Іспанії не передбачена можливість перегляду судових рішень, що набрали законної сили, перегляд справи за нововиявленими або виключними обставинами, якщо Суд ЄС згодом визнає норму національного права, на якій ґрунтувалося рішення, такою, що суперечить праву ЄС.

5.3. Відповідно до ч. 1 ст. 4bis Органічного закону про судоустрій судді та суди застосовують право ЄС відповідно до практики Суду ЄС.

Ресурс: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1985-12666>

Висновок: Іспанія використовує модель «прямої інтеграції», де після скасування спеціальних процедур у 2024 році суди керуються загальною статтею 43 LEC для зупинення провадження. Процесуальні кодекси не передбачають часткового зупинення справи або перегляду рішень, що набрали законної сили, на підставі нових висновків Суду ЄС. Відновлення провадження відбувається за загальними правилами (ст. 179 LEC) за клопотанням сторін після акредитації рішення Суду ЄС.

Латвія

Питання 2. Ініціювання процедури та межі суддівського розсуду:

2.1. Цивільний процесуальний кодекс Латвії (**Civilprocesa likums, 1998, CL**) не визначає відмінності між правом і обов'язком національного суду звертатися за преюдиційним рішенням до Суду ЄС. Разом з тим, згідно з ст.5¹ Цивільного процесуального кодексу суд, відповідно до положень права ЄС, звертається до Суду ЄС з питанням про попереднє рішення щодо тлумачення або з'ясування дійсності положень акта ЄС.

2.2. Національні суди нижчих інстанцій мають дискреційне право звертатися до Суду ЄС із запитом для вирішення питання щодо тлумачення чи дійсності норм права ЄС для ухвалення рішення у справі. Відповідно за аналогічних підстав суд зобов'язаний звернутися до Суду ЄС із запитом.

2.3. Цивільний процесуальний кодекс не містить положень, що встановлюють право позивача, відповідача, третіх сторін (заінтересованої сторони) самостійно звертатися до Суду ЄС у справі. Таке право є виключною компетенцією суду.

Ресурс:

<https://likumi.lv/ta/id/50500-civilprocesa-likums>

Питання 3. Процесуальні наслідки та рух справи:

3.1. Згідно з п.п.4¹,5 ч.1 ст.214 Цивільного процесуального кодексу суд зобов'язаний зупинити провадження у справі в разі прийняття ним рішення про передачу справи до Суду ЄС для ухвалення попереднього рішення, а також, в разі коли розгляд справи неможливий до вирішення іншої справи, яка підлягає розгляду відповідно до процедур цивільного судочинства, кримінального судочинства, адміністративного судочинства або провадження про адміністративне правопорушення.

3.2. Цивільний процесуальний кодекс не містить норм, що визначають часткове зупинення провадження у справі, що дозволяє суду здійснювати процесуальні дії, які не залежать від відповіді Суду ЄС.

3.3. Згідно з ст.50 Цивільного процесуального кодексу, коли провадження у справі зупиняється, перебіг строку позовної давності зупиняється. Перебіг строку зупиняється з моменту виникнення обставини, що є підставою для зупинення провадження. Перебіг процесуального строку продовжується з дня поновлення провадження у справі.

Ресурс:

<https://likumi.lv/ta/id/50500-civilprocesa-likums>

Питання 4. Тимчасові заходи:

4.1. Нормами Цивільного процесуального кодексу не визначено повноваження національного суду щодо застосування засобів забезпечення позову, окрім загальних правил (ст.137 цього Кодексу). Водночас зупинення провадження у зв'язку із запитом до Суду ЄС не перешкоджає і не забороняє суду вживати заходи забезпечення позову, наприклад одночасно з постановленням ухвали суду про скерування запиту до Суду ЄС.

4.2. Нормами Цивільного процесуального кодексу не визначено окремі процесуальні вимоги або умови для заявника в питанні доказування на час очікування рішення Суду ЄС.

Ресурс:

<https://likumi.lv/ta/id/50500-civilprocesa-likums>

Питання 5. Імплементація рішення Суду ЄС та перегляд справ:

5.1. Згідно з ч.1 ст. 218 Цивільного процесуального кодексу суд відновлює судове провадження рішенням з власної ініціативи або за клопотанням сторін у справі. Також, у випадку із запитом суду до Суду ЄС на преюдиційне рішення згідно з ч.ч.1,2 ст.217 цього Кодексу суд приймає вмотивоване рішення про зупинення провадження, яке оформлюється у формі ухвали. Тому в ухвалі мають бути зазначені обставини, до настання або припинення яких судове провадження зупинене, або строк, на який зупинене судове провадження.

5.2. Загальними нормами Розділу 59 Цивільного процесуального кодексу регламентовано умови перегляду справи, у якій рішення або постанова набрали законної сили. Однак, ч.3 ст.478 Цивільного процесуального кодексу визначено виключення щодо такого перегляду, зокрема заява у зв'язку з нововиявленими обставинами не може бути подана, якщо з моменту набрання чинності рішенням або постановою минуло більше 10 років. При чому, ця умова не поширюється на випадки, коли нововиявленими обставинами є рішення Європейського суду з прав людини або іншого міжнародного чи наднаціонального суду. Зокрема, згідно з п.6 ст.479 цього ж Кодексу нововиявленими обставинами, серед іншого, можуть бути рішення Європейського суду з прав людини або іншого міжнародного чи наднаціонального суду у справі, з яких випливає, що провадження має бути поновлено. У такому випадку суд, постановляючи рішення у поновленій справі, повинен базувати своє рішення на фактах, встановлених у рішенні Європейського суду з прав людини або іншого міжнародного чи наднаціонального суду, та їх правовій оцінці.

5.3. Відповідно до ч.ч.1,4,5,6 ст.5 Цивільного процесуального кодексу судочинство у цивільних справах здійснюється, серед іншого, відповідно до законів та інших нормативних актів, міжнародних договорів, що є обов'язковими для Латвійської Республіки, та правових норм ЄС; у випадках, передбачених законом або угодою, суд також застосовує закони інших країн та норми міжнародного права; якщо спірні відносини не регулюються законом, суд застосовує закон, що регулює подібні правовідносини, а за відсутності такого закону суд керується загальними принципами та змістом права.

Ресурс:

<https://likumi.lv/ta/id/50500-civilprocesa-likums>

Висновок: Цивільно-процесуальний закон Латвії встановлює імперативний обов'язок суду зупиняти провадження та перебіг строків позовної давності у разі звернення до Суду ЄС. Система допускає перегляд остаточних рішень за нововиявленими обставинами, якщо Висновок Суду ЄС вказує на необхідність поновлення справи. Водночас ініціювання запиту є виключною компетенцією суду, а не правом сторін провадження.

Литва**Питання 2. Ініціювання процедури та межі суддівського розсуду:**

2.1. Згідно положень ч. 5 статті 3 Цивільного процесуального кодексу (Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas, 2002, СРК), суд, розглядаючи справи, застосовує норми права Європейського Союзу та керується рішеннями судових інституцій Європейського Союзу, у тому числі преюдиційними рішеннями щодо питань тлумачення та чинності актів права Європейського Союзу. Суд, у справі якого виникло питання тлумачення або дійсності правових актів Європейського Союзу, розгляд якого необхідний для прийняття рішення у справі, має право зупинити розгляд справи та звернутися до компетентної судової установи Європейського Союзу з клопотанням про подання попереднього рішення з цього питання. Суд, який є останньою інстанцією у справі, що розглядається, та у справі якого виникло питання тлумачення або дійсності правових актів Європейського Союзу, повинен звернутися до компетентної судової установи Європейського Союзу з клопотанням про подання попереднього рішення щодо тлумачення або дійсності правових актів Європейського Союзу.

Ресурс:

<https://www.infolex.lt/ta/77554>

2.2. Цивільний процесуальний кодекс Литовської Республіки не містить норм щодо винятків з обов'язку звернення до Суду ЄС для судів останньої інстанції, це питання імплементується шляхом прямої дії права ЄС, а не через спеціальні процесуальні положення

2.3. Цивільний процесуальний кодекс Литовської Республіки не містить спеціальних норм щодо права сторін ініціювати звернення до Суду ЄС, жодна з проаналізованих статей Цивільного процесуального кодексу не містить спеціальної норми, яка б вимагала розгорнутого обґрунтування саме відмови звернутися до Суду ЄС, натомість діє загальна практика щодо обов'язковості звернення до судових актів Суду ЄС.

Питання 3. Процесуальні наслідки та рух справи:

3.1. Згідно п. 9 ч. 1 ст. 163 Цивільного процесуального кодексу, суд зобов'язаний зупинити розгляд справи у таких випадках: коли суд звертається до компетентної судової установи Європейського Союзу відповідно до процедури та з підстав, визначених у ч.5 ст. 3 цього Кодексу.

Ресурс:

<https://e-seimas.lrs.lt/rs/actualedition/TAIS.162435/>

3.2. Цивільний процесуальний кодекс Литви не передбачає окремого інституту часткового зупинення провадження, але за ч. 3 ст. 166 ЦПК після зупинення справи жодних процесуальних дій у справі не вчиняються, крім вирішення питань щодо застосування тимчасових заходів. Це загальне правило також поширюється на справи призупинені у зв'язку зі зверненням до суду ЄС.

Ресурс:

<https://e-seimas.lrs.lt/rs/actualedition/TAIS.162435/>

3.3. Цивільний процесуальний кодекс, ст. 76

За ЦПК не визначено спеціальних норм щодо перебігу процесуальних строків на період очікування рішення Суду ЄС. За загальної нормою ст. 76 ЦПК перебіг усіх невичерпаних процесуальних строків зупиняється у разі зупинення розгляду справи. Зупинення строків починається з моменту виникнення обставин, що стали підставою для зупинення розгляду справи. Процесуальні строки продовжують перебіг з дня поновлення розгляду справи.

Ресурс:

<https://e-seimas.lrs.lt/rs/actualedition/TAIS.162435/>

Питання 4. Тимчасові заходи:

4.1. В цивільному процесуальному законодавстві Литви не передбачено спеціального порядку застосування засобів забезпечення позову або призупинення дії національного акта (що підозрюється у невідповідності праву ЄС) до винесення преюдиційного рішення; діючі норми щодо заходів забезпечення позову однаково застосовуються до справ призупинених у зв'язку з поданням до Суду ЄС.

Ресурс:

<https://e-seimas.lrs.lt/rs/actualedition/TAIS.162435/>

4.2. В цивільному процесуальному законодавстві Литви не передбачено спеціальних процесуальних стандартів доказування вимагаються від заявника для застосування таких тимчасових заходів у контексті очікування рішення Суду ЄС. За загальним правилом суд може за клопотанням осіб, які беруть участь у справі, або інших заінтересованих осіб застосувати тимчасові забезпечувальні заходи, якщо ці особи достатнім чином обґрунтують свою вимогу, і якщо ці заходи не будуть вжиті, виконання судового рішення може стати ускладненим або неможливим (ст. 144 Цивільного процесуального кодексу Литви).

Ресурс:

<https://e-seimas.lrs.lt/rs/actualedition/TAIS.162435/>

Питання 5. Імплементація рішення Суду ЄС та перегляд справ:

5.1. За загальною процедурою розгляд справи поновлюється після відпадиння обставин, що спричинили її зупинення, за клопотанням сторін або з ініціативи суду. Про поновлення розгляду справи виноситься ухвала суду та поновлена справа розглядається відповідно до загальних правил (ст. 144 Цивільний процесуальний кодекс).

Ресурс: <https://e-seimas.lrs.lt/rs/actualedition/TAIS.162435/>

5.2. Цивільний процесуальний кодекс Литви не передбачає можливість перегляду судових рішень, що набрали законної сили, за нововиявленими або виключними обставинами, якщо Суду ЄС згодом визнає норму національного права, на якій ґрунтувалося рішення, такою, що суперечить праву ЄС.

5.3. Згідно ч. 5 ст. 3 Цивільного процесуального кодексу, суд, розглядаючи справи, застосовує норми права Європейського Союзу та керується рішеннями судових інституцій Європейського Союзу, у тому числі преюдиційними рішеннями щодо питань тлумачення та чинності актів права Європейського Союзу.

Ресурс:

<https://e-seimas.lrs.lt/rs/actualedition/TAIS.162435/>

Висновок. Цивільний процесуальний кодекс (СРК) Литви чітко розмежовує право нижчих інстанцій та **обов'язок судів останньої інстанції** звертатися до Суду ЄС, роблячи зупинення справи у такому разі імперативним. Під час очікування рішення Суду ЄС перебіг усіх невичерпаних процесуальних строків автоматично зупиняється, проте суд зберігає право вирішувати питання щодо застосування **тимчасових заходів**. Модель імплементації базується на прямій дії права ЄС, оскільки кодекс не передбачає спеціальних підстав для перегляду остаточних рішень (res judicata) на підставі нових висновків Суду ЄС.

Нідерланди

Питання 2. Ініціювання процедури та межі судівського розсуду:

2.1. Не визначаючи спеціальні норми щодо критеріїв якими розмежовується право судів нижчих інстанцій та обов'язок судів останньої інстанції звертатися із запитом до Суду ЄС, за законодавством Нідерландів, натомість, використовується пряма дія норм права Європейського Союзу, зокрема Договору про функціонування ЄС.

2.2. Не визначаючи спеціальні норми щодо винятків з обов'язку звернення до Суду ЄС для судів останньої інстанції, право Нідерландів, натомість, використовує пряму дію норм права Європейського Союзу.

2.3. Цивільний процесуальний кодекс Нідерландів не містить спеціальних норм щодо права сторін ініціювати звернення до Суду ЄС.

Питання 3. Процесуальні наслідки та рух справи:

3.1. Нормами Цивільного процесуального кодексу Нідерландів (**Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering, 1838, Rv**) не передбачено звернення до Суду ЄС для отримання преюдиційного рішення як підставу для зупинення провадження і не визначає механізм такого зупинення. На практиці таке зупинення здійснюється через прийняття суддею або судом проміжного рішення згідно ст. 20 Цивільного процесуального кодексу.

Ресурс: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0001827/2026-07-14>

3.2. Цивільний процесуальний кодекс Нідерландів не вирізняє часткове зупинення провадження і не регулює питання щодо здійснення судом процесуальних дій або прийняття рішення щодо аспектів справи, які не залежать від відповіді Суду ЄС, залишаючи таке право на дискрецію для суду.

3.3. Цивільний процесуальний кодекс Нідерландів також не передбачає спеціальних норм щодо перебігу процесуальних строків на період очікування рішення Суду ЄС, це питання залишається як дискреція для суду.

Питання 4. Тимчасові заходи:

4.1. Цивільний процесуальний кодекс Нідерландів не передбачає спеціальних норм щодо застосування засобів забезпечення позову або призупинення дії національного акта (що підозрюється у невідповідності праву ЄС) до винесення преюдиційного рішення, але за загальними нормами під час розгляду справи будь-яка сторона може звернутися до суду з клопотанням про вжиття тимчасового заходу на весь термін провадження (ст. 223 Цивільного процесуального кодексу).

Ресурс: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0001827/2026-07-14>

4.2. Щодо загальних стандартів у застосуванні тимчасових заходів Цивільним процесуальним кодексом Нідерландів визначено, що клопотання по цьому питанню має бути пов'язаним з позовною заявою та мати ознаки невідкладний випадок, зокрема коли з урахуванням інтересів сторін потрібен негайний тимчасовий захід. У контексті очікування рішення Суду ЄС спеціальних стандартів не передбачено ч. 2 ст. 223, ч.1 ст. 254 Цивільного процесуального кодексу).

Ресурс: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0001827/2026-07-14>

Питання 5. Імплементация рішення Суду ЄС та перегляд справ:

5.1. Оскільки зупинення судового розгляду через прийняття ухвали про звернення до Суду ЄС не передбачено в цивільному процесуальному законодавстві Нідерландів, також не передбачено порядок відновлення провадження після отримання рішення Суду ЄС. На практиці таке відновлення здійснюється через прийняття суддею проміжного рішення.

5.2. Цивільний процесуальний кодекс Нідерландів не передбачає можливість перегляду судових рішень, що набрали законної сили, за нововиявленими або виключними обставинами, якщо Суду ЄС згодом визнає норму національного права, на якій ґрунтувалося рішення, такою, що суперечить праву ЄС.

5.3. Законодавство Нідерландів не має спеціальної норми, що імплементує наявність обов'язкової позицій Суду ЄС. За ст. 93 Конституції Нідерландів положення договорів та рішень міжнародних організацій, які за своїм змістом можуть бути обов'язковими для всіх, набувають обов'язкової сили після їх опублікування. На основі цієї норми законодавство ЄС та рішення Суду ЄС автоматично вважаються частиною законодавства Нідерландів.

Ресурс: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0001840/2023-02-22>

Висновок. Нідерландська модель цивільного процесу спирається на «прямую імплементацію» ст. 267 ДФЄС, тому спеціальні норми про преюдиційний запит у кодексі Rv відсутні. Суди використовують загальну статтю 20 Rv для прийняття проміжних рішень про зупинення провадження, зберігаючи значну дискрецію щодо строків та часткового розгляду справи. Суворо захищається принцип *res judicata*: перегляд остаточних рішень на підставі нових висновків Суду ЄС законодавством не передбачений.

Польща

Питання 2. Ініціювання процедури та межі суддівського розсуду:

2.1. Цивільний процесуальний кодекс Польщі (Kodeks postępowania cywilnego, КПК) не містить спеціальних положень, які визначають критерії розмежування права судів нижчих інстанцій та обов'язку судів останньої інстанції звертатися до Суду ЄС. Національні суди застосовують ст. 267 ДФЄС, спираючись на загальні процесуальні інститути і практику Суду ЄС.

Ресурс: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19640430296/U/D19640296Lj.pdf>

2.2. ЦПК не імплементує винятки з обов'язку звернення до Суду ЄС для судів останньої інстанції. Суди застосовують безпосередньо ст. 267 ДФЄС. Винятки застосовуються безпосередньо на підставі практики Суду ЄС, насамперед у справах CILFIT (C-283/81), X i Van Dijk (C-72/14 та C-197/14) та Consorzio Italian Management (C-561/19).

Ресурс: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:61981CJ0283>

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:62014CJ0072>

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:62019CJ0561>

2.3. ЦПК не містить спеціальних положень, які б регламентували право сторін провадження ініціювати звернення до Суду ЄС із преюдиційним запитом. Однак обов'язок належного мотивування судових рішень впливає із загальних норм ЦПК та практики Суду ЄС, зокрема, у справах Consorzio Italian Management, A.M. v Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid тощо.

Ресурс: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19640430296/U/D19640296Lj.pdf>

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/?uri=CELEX:62023CJ0767>

Питання 3. Процесуальні наслідки та рух справи:

3.1. ЦПК містить спеціальну процесуальну норму щодо зупинення провадження у зв'язку з провадженням у Суді ЄС. Відповідно до п. 3-1 § 1 ст. 177 ЦПК суд може з власної ініціативи зупинити провадження, якщо вирішення справи залежить від результату провадження, що триває перед Судом ЄС. Підстава для зупинення має факультативний характер. Ухвала про зупинення провадження або про відмову у його зупиненні може бути оскаржена шляхом подання скарги відповідно до п. 5 §1 ст. 394 ЦПК.

Ресурс: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19640430296/U/D19640296Lj.pdf>

3.2. У ЦПК підстава для зупинення провадження у зв'язку із зверненням до Суду ЄС сформульована як факультативна. Відповідно до § 3 ст. 179 ЦПК під час зупинення провадження суд не вчиняє жодних дій, за винятком тих, які спрямовані на відновлення провадження або на забезпечення позову чи доказів. Дії, вчинені сторонами, які не стосуються цих предметів, тягнуть за собою правові наслідки лише з моменту відновлення провадження.

Ресурс: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19640430296/U/D19640296Lj.pdf>

3.3. Відповідно до §2 ст. 179 ЦПК, в усіх випадках зупинення провадження, крім спеціально названих у її §1 цієї ж статті, жодні строки не перебігають, а після поновлення провадження починають перебіг заново.

Отже, у разі зупинення провадження на підставі п. 3-1 §1 ст. 177 ЦПК у зв'язку із залежністю вирішення справи від результату провадження, що триває перед Судом ЄС, процесуальні строки не перебігають та починають перебіг заново з моменту поновлення провадження.

Ресурс: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19640430296/U/D19640296Lj.pdf>

Питання 4. Тимчасові заходи:

4.1. ЦПК не містить спеціального режиму застосування тимчасових заходів у зв'язку з направленням преюдиційного запиту до Суду ЄС. Повноваження суду ґрунтуються на загальних положеннях про забезпечення позову (ст. 730-757 ЦПК). ЦПК не надає цивільному суду спеціального повноваження призупиняти дію національного нормативного акта через сумніви щодо його відповідності праву ЄС; натомість суд може застосовувати передбачені ЦПК заходи забезпечення позову, які відповідають принципу ефективного судового захисту, сформульованому у практиці Суду ЄС.

Додатково ці питання визначені у Рішенні Суду ЄС від 19 червня 1990 року у справі Factortame (C-213/89), Рішенні Zuckerfabrik Süderdithmarschen і Zuckerfabrik Soest (C-143/88 та C-92/89), Рішенні Atlanta Fruchthandels-gesellschaft (C-465/93).

Ресурс: https://infocuria.curia.europa.eu/tabs/document/C/1989/C-0213-89-00000000RP-01-P-01/ARRET_SOM/96843-EN-1-pdf

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:61988CJ0143#SM>

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:61993CJ0465>

4.2. ЦПК не встановлює спеціальних процесуальних правил доказування для застосування тимчасових заходів у зв'язку з очікуванням рішення Суду ЄС. Застосовується загальний порядок, передбачений ст. 243 та 730-1 ЦПК: заявник має обґрунтувати, а не повністю довести, існування вимоги та правового інтересу у забезпеченні.

Якщо національний суд розглядає питання про застосування тимчасових заходів до винесення преюдиційного рішення, то застосовуються критерії, сформульовані Судом ЄС у рішеннях Factortame (C-213/89), Zuckerfabrik Süderdithmarschen і Zuckerfabrik Soest (C-143/88 та C-92/89), Atlanta Fruchthandels-gesellschaft (C-465/93) та інших, зокрема щодо існування нагальної необхідності застосування тимчасового заходу, оскільки заявнику загрожує серйозна та непоправна шкода та інші.

Ресурс: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19640430296/U/D19640296Lj.pdf>

Питання 5. Імплементація рішення Суду ЄС та перегляд справ:

5.1. ЦПК не встановлює спеціальної процедури поновлення провадження після отримання рішення Суду ЄС. Застосовуються загальні положення про поновлення зупиненого провадження, передбачені ст. 180-181 ЦПК (суд постановляє ухвалу про відновлення провадження з власної ініціативи, коли відпадає підстава для зупинення).

Ресурс: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19640430296/U/D19640296Lj.pdf>

5.2. Ст. 401-1 ЦПК передбачає можливість вимагати відновлення провадження у випадку, коли Конституційний Трибунал ухвалив рішення про невідповідність нормативного акта, на підставі якого було винесено судові рішення, Конституції, ратифікованій міжнародній угоді або закону. Проте ЦПК не передбачає можливості перегляду судового рішення, що набрало законної сили, з тієї підстави, що після його ухвалення Суд ЄС визнав норму національного права, застосовану у справі, такою, що суперечить праву ЄС.

Слід зауважити, що дане питання було предметом дискусії, зокрема, Уповноважений з прав людини Польщі вказував, що неможливість поновити цивільне провадження на підставі рішення Суду ЄС порушує право на справедливий суд. Сейм Республіки Польща подавав до Конституційного Трибуналу Польщі офіційну правову позицію у межах розгляду конституційної скарги за справою SK 46/22 стосовно положень ст. 401-1 ЦПК, яка не передбачає прямої процесуальної підстави для відновлення цивільного провадження на підставі преюдиціального рішення Суду ЄС. Додатково ці питання визначені у Рішенні Суду ЄС від 13 січня 2004 року у справі Kühne & Heitz (C-453/00), Рішенні Суду ЄС від 16 березня 2006 року у справі Kapferer (C-234/04).

Ресурс: <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-frankowicze-wznawianie-wyroku-tsue-tk-umorzenie>
[https://orka.sejm.gov.pl/stanowiskaTK.nsf/nazwa/Stanowisko_SK_46_22/\\$file/Stanowisko_SK_46_22.pdf](https://orka.sejm.gov.pl/stanowiskaTK.nsf/nazwa/Stanowisko_SK_46_22/$file/Stanowisko_SK_46_22.pdf)
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:62000CJ0453>
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:62004CJ0234>

5.3. ЦПК не визначає обов'язковості правових позицій Суду ЄС, висловлених у преюдиційних рішеннях щодо інших (аналогічних) справ. Обов'язковість таких правових позицій впливає безпосередньо зі ст. 267 ДФЄС, принципу верховенства права ЄС та усталеної практики Суду ЄС.

Суд ЄС неодноразово зазначав, що хоча преюдиційне рішення ухвалюється у зв'язку з конкретним національним спором, наведене в ньому тлумачення права ЄС має загальне значення для національних судів держав-членів, які застосовують відповідну норму права ЄС.

Додатково ці питання визначені у Рішенні Суду ЄС CILFIT (C-283/81), Рішенні Intermodal Transports (C-495/03), Рішенні Consorzio Italian Management (C-561/19).

Ресурс:
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:61981CJ0283>
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:62003CJ0495>
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:62019CJ0561>

Висновок. Польська модель правового регулювання преюдиційного провадження характеризується мінімальним рівнем національної процесуальної регламентації. У ЦПК відсутня деталізація процедури звернення національних судів до Суду ЄС за ст. 267 ДФЄС; процесуальні наслідки звернення до Суду ЄС характеризуються дискреційністю національного суду, зокрема, зупинення провадження у зв'язку з направленням преюдиційного запиту має факультативний характер; не передбачено спеціального механізму імплементації преюдиційних рішень Суду ЄС після завершення провадження. Практика Суду ЄС виступає основним джерелом визначення процесуальних стандартів здійснення преюдиційного провадження, тоді як національне процесуальне законодавство забезпечує лише процесуальне оформлення його окремих наслідків.

Питання 2. Ініціювання процедури та межі суддівського розсуду:

2.1. Процесуальним законодавством Словаччини право на звернення до Суду ЄС із запитом на преюдиційне рішення до Суду ЄС не визначено спеціальними нормами. Відповідно, не визначені і критерії, якими розмежовується таке право для судів різних інстанцій. Натомість має місце використання прямої дії норми права ЄС згідно з Договором про функціонування ЄС.

2.2. Цивільним процесуальним кодексом Словаччини та Законом про цивільне позасудове провадження не визначено норм щодо винятків з обов'язку звернення до Суду ЄС для судів останньої інстанції, що обумовлено дією прямих норм права ЄС.

2.3. Цивільний процесуальний кодекс Словаччини та Закон про цивільне позасудове провадження не містять спеціальних норм щодо права сторін ініціювати звернення до Суду ЄС.

Ресурс:

<https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/2015/160/>

<https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/2015/161/>

Питання 3. Процесуальні наслідки та рух справи:

3.1. Нормами п. «в», ч.1 § 162 Цивільного процесуального кодексу Словаччини (**Civilný sporový poriadok, 2015, CSP**) та п. «в» ч.1 § 128 Закону про цивільне позасудове провадження визначено, що суд зупиняє провадження у справі в разі подання запиту на попереднє рішення до Суду ЄС відповідно до міжнародного договору, зобов'язання за яким виконує Словацька Республіка. За цих обставин суд, при винесенні ухвали, негайно доручає виконання цієї ухвали щодо запиту на попереднє рішення Міністерству юстиції.

3.2. Згідно з ч.ч.2, 3 § 145 Цивільного процесуального кодексу Словаччини, ч.1 § 29 Закону про цивільне позасудове провадження, якщо позов буде відкликано повністю, суд зупиняє провадження у справі. Водночас нормою Кодексу визначено, що якщо позов відкликано частково, суд зупиняє провадження у певній частині і продовжує розгляд іншої його частини, яка стосується позовних вимог спірних правовідносин, що відповідно дозволяє суду здійснювати і відповідні процесуальні дії, які не залежать від відповіді Суду ЄС в разі подання судом означеного запиту на преюдиційне рішення. Аналогічний зміст містить означена норма Закону про цивільне позасудове провадження.

3.3. Цивільний процесуальний кодекс Словаччини та Закон про цивільне позасудове провадження також не передбачають спеціальних норм щодо перебігу процесуальних строків на період очікування рішення Суду ЄС, тобто такі строки та їх перебіг можуть бути визначені безпосередньо судом.

Ресурс:

<https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/2015/160/>

<https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/2015/161/>

Питання 4. Тимчасові заходи:

4.1. Цивільний процесуальний кодекс Словаччини не передбачає спеціальних норм щодо застосування засобів забезпечення позову або призупинення дії національного акта (щодо якого заявлено сумнів у його відповідності праву ЄС) до винесення преюдиційного рішення.

Ресурс:

<https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/2015/161/>

4.2. У Цивільному процесуальному кодексі Словаччини не передбачено спеціальних процесуальних норм щодо доказування у контексті очікування рішення Суду ЄС.

Ресурс:

<https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/2015/161/>

Питання 5. Імплементація рішення Суду ЄС та перегляд справ:

5.1. Відповідно до загальних процесуальних правил при зупиненні (частковому зупиненні) судового розгляду через прийняття ухвали про звернення до Суду ЄС не визначено окремого процесуального порядку відновлення провадження. Однак, в загальному порядку судом може бути постановлено ухвалу про зупинення провадження. За цих обставин провадження може бути зупинене також і без постановлення ухвали. Тому, в загальному порядку судом може бути постановлено рішення про відновлення провадження, яке було зупинене.

5.2. Цивільним процесуальним кодексом та Законом про цивільне позасудове провадження не передбачено норм щодо перегляду судових рішень, що набрали законної сили, за нововиявленими або виключними обставинами, в разі визнання Судом ЄС норми національного права, на якій ґрунтувалося рішення, такою, що суперечить праву ЄС.

5.3. Цивільне процесуальне законодавство Словаччини не визначає обов'язковість правових позицій Суду ЄС, висловлених у преюдиційних висновках щодо інших справ подібних правовідносин.

Ресурс:

<https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/2015/160/>

<https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/2015/161/>

Висновок. Основні положення статті 267 ДФЄС імplementовані через виконання міжнародно-правових зобов'язань Словаччини і застосуванні права ЄС. Право на звернення до Суду ЄС із запитом на преюдиційне рішення лише визначено як наявний інструмент, що може бути ініційований в судовому процесі під час провадження. Однак, у цивільному процесуальному законодавстві не конкретизовані та не визначені спеціальними нормами процесуальні особливості реалізації судом права на звернення із запитом на преюдиційне рішення до Суду ЄС.

Хорватія**Питання 2. Ініціювання процедури та межі суддівського розсуду:**

2.1. Ст.1а Закону про цивільний процес Хорватії (**Zakon o parničnom postupku, 1991, ZPP**) визначено забезпечення виконання переліку актів законодавства ЄС, що стосуються процесуальних питань в цивільних провадженнях. Водночас критеріїв розмежування права судів нижчих інстанцій та обов'язок судів останньої інстанції звертатися із запитом до Суду ЄС, означеним Законом, не встановлено.

2.2. Закон про цивільний процес не містить окремих положень, які б імplementували винятки з обов'язку звернення судів останньої інстанції до Суду ЄС. Відповідні виключення впливають безпосередньо з права ЄС.

2.3. Закон про цивільний процес не містить норм, що регулюють питання про право сторін ініціювати та звертатись до Суду ЄС під час провадження, що також унормовується правом ЄС.

Ресурс:

<https://www.zakon.hr/z/134/zakon-o-parnicnom-postupku>

Питання 3. Процесуальні наслідки та рух справи:

3.1. Згідно з ст.213 Закону про цивільний процес суд може зупинити провадження у справі, про що постановляє відповідну ухвалу, серед іншого, в разі якщо суд вирішив передати справу до Суду ЄС щодо тлумачення Договорів ЄС, а також щодо дійсності і тлумачення актів інституцій, органів, служб чи агентств ЄС. Крім того, згідно з п.2 ч.2 ст.213 цього Закону, суд може також постановити ухвалу про зупинення провадження у справі, в разі якщо запит до Суду ЄС щодо тлумачення Договорів ЄС, дійсності і тлумачення актів інституцій, органів, служб чи агентств ЄС вже було подано в інших провадженнях, і рішення суду залежить від рішення ініційованого таким запитом.

3.2. Закон про цивільний процес не регулює часткове зупинення провадження при прийнятті ухвали про звернення до Суду ЄС.

3.3. Законом про цивільний процес не визначено спеціальних строків в разі направлення запиту до Суду ЄС на преюдиційне рішення. Натомість згідно з ч.1 ст.111 Закону процесуальні строки, які не визначені Законом, визначаються судом з урахуванням обставин справи. Такий строк може бути продовжений лише один раз за ініціативи сторони провадження.

Ресурс:

<https://www.zakon.hr/z/134/zakon-o-parnicnom-postupku>

Питання 4. Тимчасові заходи:

4.1. Законом про цивільний процес не передбачено порядку застосування засобів забезпечення позову або призупинення дії національного акта (щодо якого заявлено сумнів у відповідності його праву ЄС) до винесення преюдиційного рішення.

4.2. Законом про цивільний процес не визначено спеціальних процесуальних стандартів або умов доказування, що вимагаються від заявника для застосування таких тимчасових заходів у контексті очікування рішення Суду ЄС.

Ресурс:

<https://www.zakon.hr/z/134/zakon-o-parnicnom-postupku>

Питання 5. Імплементація рішення Суду ЄС та перегляд справ:

5.1. У загальному порядку після отримання преюдиційного рішення Суду ЄС національний суд відновлює провадження та продовжує розгляд справи.

5.2. Згідно з ст.385а Закону про цивільний процес Верховний суд Республіки Хорватія може переглянути рішення, яке розглядалося судами нижчої інстанції, що має значення для вирішення спору та для забезпечення однакового застосування закону та рівності учасників у його застосуванні, або для розвитку права в судовій практиці. Зокрема в разі якщо Верховний суд Республіки Хорватія вже зайняв позицію з цього питання, і рішення суду другої інстанції ґрунтується на цій же позиції, але враховуючи, зокрема, причини викладені під час попередніх розглядів у суді першої інстанції та апеляційному провадженні, через зміну, спричинену новим законодавством або міжнародними угодами та, серед іншого, рішенням Суду ЄС, судову практику слід переглядати.

5.3. Законом про цивільний процес не визначено обов'язковості застосування правових позицій Суду ЄС, висловлених у преюдиційних висновках. Однак, крім виконання актів ЄС, зазначених у ст.1а цього Закону, цивільне судочинство також здійснюється відповідно до Конституції і законів Республіки Хорватія, а рішення Суду ЄС розглядаються як прецеденти та є частиною *acquis communautaire* ЄС і містять тлумачення, правильне розуміння та застосування актів права ЄС й установчих договорів ЄС. Тому означені рішення Суду ЄС є одним з джерел імплементації положень права ЄС у національне законодавство Хорватії, що простежується за змістом положень Закону про цивільний процес.

Ресурс:

<https://www.zakon.hr/z/134/zakon-o-parnicnom-postupku>

Висновок. Закон про цивільний процес (ZPP) детально регламентує механізм зупинення справи (ст. 213), допускаючи призупинення провадження навіть у випадках, коли запит до Суду ЄС подано в іншій аналогічній справі. Модель передбачає можливість перегляду рішень Верховним судом через нові Висновки Суду ЄС, що забезпечує динамічну адаптацію національної практики до *acquis communautaire*.

Чехія

Питання 2. Ініціювання процедури та межі суддівського розсуду:

2.1. Цивільний процесуальний кодекс Чеської Республіки (**Občanský soudní řád, 1963**) не визначає критеріїв розмежування права звернення із запитом від національних судів Чехії до Суду ЄС. Це питання регулюється безпосередньо правом ЄС (ст. 267 ДФЄС).

2.2. Цивільний процесуальний кодекс не містить окремих положень, які б імплементували винятки з обов'язку звернення судів останньої інстанції до Суду ЄС. Відповідні виключення можуть бути застосовані згідно з нормами права ЄС.

2.3. Цивільний процесуальний кодекс окремо не містить спеціальних статей, якими б детально визначалися процесуальні ініціативи та дії сторін у праві вимагати скерування судом запиту до Суду ЄС.

Ресурс:

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1963-99>

Питання 3. Процесуальні наслідки та рух справи:

3.1. Згідно з п. «d» ч.1 §109 Цивільного процесуального кодексу суд зобов'язаний зупинити провадження, якщо вирішив звернутися до Суду ЄС із запитом про попереднє рішення, про що постановляє відповідну ухвалу.

3.2. Нормами Цивільного процесуального кодексу визначено, що на час звернення суду до Суду ЄС із запитом частково зупиняється провадження. Утім прямо не визначено, що це дозволяє суду здійснювати процесуальні дії або приймати рішення щодо справи, які не залежать від відповіді Суду ЄС. Разом з тим, Цивільним процесуальним кодексом передбачений інститут часткового судового рішення, наприклад у формі постановлення ухвали про розподіл справи на частини згідно з позовними вимогами. Так, за загальними правилами, в разі якщо позовні вимоги за своєю природою неможливо або недоцільно розділити на дві різні справи, національний суд може постановити рішення щодо певної частини або категорії позовних вимог, що можливо реалізувати через часткове судові рішення (ч.2 §152 Цивільного процесуального кодексу).

3.3. Відповідно до Цивільного процесуального кодексу перебіг процесуальних строків на період очікування рішення Суду ЄС окремо не визначений, тому це регулюється загальними правилами зупинення провадження. Та оскільки ухвала про звернення до Суду ЄС зобов'язує суд зупинити справу, ключовою нормою, яка регулює строки в цей період є положення ч.1 §111 Цивільного процесуального кодексу.

Ресурс:

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1963-99>

Питання 4. Тимчасові заходи:

4.1. Ч.1 §111 Цивільного процесуального кодексу зобов'язує суд зупинити провадження разом з зупиненням перебігу строків.

Разом з тим, ч.2 §111 Цивільного процесуального кодексу встановлено виняток, зокрема якщо провадження зупинене відповідно до ч. 1 §109 (наприклад, згідно з п. «d» ч.1 §109 Цивільного процесуального кодексу), суд вживає всіх необхідних заходів для усунення перешкод, що спричинили зупинення або через які зупинення триває. Щойно перешкода, через яку провадження було зупинене, зникне, суд продовжує

провадження навіть без клопотання. Таким чином, до вжиття згаданих вище «необхідних дій» можна віднести розгляд заяв про забезпечення позову. Відповідно, суд за клопотанням сторони має право прийняти одночасно ухвалу про забезпечення позову (згідно з §§ 74-77 Цивільного процесуального кодексу) та одночасно із скеруванням запиту до Суду ЄС.

4.2. У Цивільному процесуальному кодексі положення щодо доказування для вжиття тимчасових заходів мають деякі особливості. Кодекс встановлює значно м'якший стандарт, ніж для вирішення справи по суті, проте у контексті преюдиційного запиту до Суду ЄС заявник має обґрунтувати необхідність застосування такого заходу забезпечення. Зокрема, згідно з ч.1 §76в Цивільного процесуального кодексу, якщо цього вимагають обставини справи або якщо існує небезпека затримки, головуючий суддя негайно оголошує ухвалу про попередній захід (захід забезпечення) відповідно до § 76, яку він постановив без зволікання, для виконання стороною, на яку покладаються зобов'язання, або також іншою особою, окрім сторони, що бере участь в провадженні, якщо попередній захід накладено на неї як зобов'язання.

Ресурс:

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1963-99>

Питання 5. Імплементація рішення Суду ЄС та перегляд справ:

5.1. Згідно з ч.2 §111 Цивільного процесуального кодексу, якщо провадження зупинене відповідно до ч.1 ст.109 цього Кодексу (зокрема, згідно п. «d» ч.1 §109 Цивільного процесуального кодексу), суд вживає всіх необхідних заходів для усунення перешкод, що спричинили зупинення або через які зупинення триває. І щойно перешкода, через яку провадження було зупинене зникне, суд продовжує провадження навіть без клопотання. Таким чином, в іншому випадку судом при відновленні провадження також може бути постановлена відповідна ухвала.

5.2. Нормами Цивільного процесуального кодексу не визначено виключної обставини або критеріїв, за якими вони такими можуть бути визнані судом, що дозволяє переглядати цивільні справи на підставі того, що Суд ЄС згодом визнав норму національного права невідповідною праву ЄС. Однак, згідно з ч.1 §228 Цивільного процесуального кодексу сторона може оскаржити остаточне рішення або остаточну постанову суду, якою було винесено рішення по суті справи, за загальними процесуальними правилами в разі: якщо є факти, рішення або докази, які не з його вини він не міг би використати на початковій стадії провадження в суді першої інстанції або, за умов, зазначених у §§ 205а та 211а, також в апеляційному суді, якщо вони можуть призвести до більш прийняттого для заявника (апелянта) рішення у справі; якщо можуть бути надані докази, які не могли бути надані в первісному провадженні в суді першої інстанції або, за аналогічних зазначених вище умов, в апеляційному суді, якщо це може призвести до більш прийняттого рішення у справі.

5.3. Цивільним процесуальним кодексом прямо не визначено обов'язковість правових позицій преюдиційних рішень Суду ЄС. Однак, застосування правових позицій Суду ЄС щодо інших (аналогічних) справ національним законодавством передбачено як обов'язкове для врахування. Тобто, замість направлення запиту суд зобов'язаний застосовувати вже існуюче тлумачення Суду ЄС до своєї поточної справи. Зокрема, на цьому наголошується у рішенні Конституційного Суду Чеської Республіки від 26.09.2017 (справа II.ÚS 4255/16) щодо обов'язку звертатися до Суду ЄС для отримання попереднього рішення відповідно до статті 267 ДФЄС, а також про це йдеться в деяких матеріалах Дослідницької служби Верховної Ради України.

Ресурс:

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1963-99>

<https://research.rada.gov.ua/uploads/documents/33511.pdf>

https://mezisoudy.cz/database-judikatury/detail-rozhodnuti/8d2c37a6-92a8-11ee-b597-2cea7f51f963_ii-us-4255-16-1-povinnost-soudu-podat-predbeznou-otazku-k-soudnimu-dvoru-evropske-unie

Висновок. Цивільне процесуальне законодавство Чехії характеризується «процесуальним мінімалізмом», покладаючись на пряму дію статті 267 ДФЄС замість детальної внутрішньої кодифікації критеріїв звернення до Суду ЄС. Фундаментальною рисою є імперативність зупинення провадження (§ 109 ЦПК) та автоматичне зупинення перебігу всіх процесуальних строків на період очікування рішення Суду ЄС (§ 111 ЦПК). Водночас система допускає ухвалення часткових судових рішень (§ 152 ЦПК) та застосування заходів забезпечення за «м'якшим стандартом» доказування навіть під час зупинення справи. Принцип *res judicata* в Чехії є суворим: рішення Суду ЄС не визнається самостійною підставою для перегляду закритих справ за нововиявленими обставинами.

Преюдиційна процедура у адміністративному судочинстві держав-членів ЄС: порівняльно-процесуальні моделі

Австрія

Питання 2. Ініціювання процедури та межі суддівського розсуду:

2.1. Закон про провадження в адміністративних судах (Verwaltungsgerichtsverfahrensgesetz, VwGVG), Закон про загальне адміністративне провадження 1991 року (Allgemeines Verwaltungsverfahrensgesetz 1991, AVG) та Закон про Вищий адміністративний суд 1985 року (Verwaltungsgerichtshofgesetz 1985, VwGG) не містять спеціальних положень, які визначають критерії розмежування права судів нижчих інстанцій та обов'язку судів останньої інстанції звертатися до Суду ЄС. Національні суди застосовують ст. 267 ДФЄС, спираючись на загальні процесуальні інститути і практику Суду ЄС.

Ресурс: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20008255>

<https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10005768>

<https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10000795>

2.2. Закон про провадження в адміністративних судах, Закон про загальне адміністративне провадження 1991 року та Закон про Вищий адміністративний суд 1985 року **не містять спеціальних положень**, які визначають випадки, коли суд останньої інстанції може не звертатися до Суду ЄС.

Абз. 2 параграфу 38b Закону про Вищий адміністративний суд 1985 року передбачає регулювання для випадку, коли запитуване преюдиційне рішення ще не ухвалене судом ЄС, а Вищий адміністративний суд більше не повинен застосовувати положення, яке було предметом його запиту (у такому разі він зобов'язаний невідкладно відкликати цей запит).

Винятки застосовуються безпосередньо як складова права ЄС, зокрема на підставі практики Суду ЄС, насамперед рішення у справі CILFIT (C-283/81), яке заклало основу доктрини *acte clair* та *acte éclairé*.

У Рішенні Суду ЄС (Велика палата) від 6 жовтня 2021 року у справі *Consortio Italian Management* (C-561/19) підтверджені критерії, визначені у справі CILFIT, і визначені три ситуації, за яких на національні суди останньої інстанції не поширюється обов'язок звертатися за преюдиційним рішенням.

Ресурс:

<https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10000795>

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:61981CJ0283>

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:62003CJ0495>

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:62019CJ0561>

2.3. Адміністративне процесуальне законодавство не містить спеціального механізму, який би надавав сторонам право вимагати звернення до Суду ЄС. Остаточне рішення щодо направлення преюдиційного запиту належить виключно до компетенції національного суду.

У Рішенні Суду ЄС від 6 жовтня 1982 року у справі CILFIT (C-283/81) наголошується, що стаття 177 Договору ЄЕС не є засобом судового захисту, доступним сторонам у справі, яка перебуває на розгляді національного суду (*Рішення ухвалене за редакції установчих договорів, чинної на той час, тому посилання на статтю 177 Договору ЄЕС змістовно відповідають чинній статті 267 ДФЄС*).

Ресурс:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:61981CJ0283>

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:62019CJ0561>

Питання 3. Процесуальні наслідки та рух справи:

3.1., 3.2. Параграф 38b Закону про Вищий адміністративний суд 1985 року передбачає, що якщо Вищий адміністративний суд постановив ухвалу про запит до Суду ЄС з питанням для ухвалення преюдиційного рішення відповідно до статті 267 ДФЄС, то до надходження преюдиційного рішення він може здійснювати лише ті процесуальні дії, а також приймати лише такі розпорядження і рішення, які не можуть бути змінені під впливом преюдиційного рішення або які не вирішують питання остаточно і не допускають зволікання.

Якщо запитуване преюдиційне рішення ще не ухвалене, а Вищий адміністративний суд більше не повинен застосовувати положення, яке було предметом його запиту про ухвалення преюдиційного рішення, він зобов'язаний невідкладно відкликати цей запит.

Закон про провадження в адміністративних судах не містить спеціальних положень щодо наслідків направлення адміністративним судом преюдиційного запиту до Суду ЄС. Водночас ст. 17 Закону про провадження в адміністративних судах передбачає можливість застосування *mutatis mutandis* окремих положень Закону про загальне адміністративне провадження 1991 року.

В свою чергу, параграф 38a Закону про загальне адміністративне провадження 1991 року передбачає, що якщо орган влади передав Суду ЄС питання для ухвалення преюдиційного рішення відповідно до ст. 267 ДФЄС, до надходження преюдиційного рішення можуть здійснюватися лише ті процесуальні дії, а також прийматися лише ті рішення й розпорядження, які не можуть бути змінені під впливом преюдиційного рішення або які не вирішують питання остаточно і не допускають зволікання.

Якщо орган влади дійде висновку, що преюдиційне рішення Суду ЄС, яке ще не ухвалене, більше не є необхідним для прийняття рішення у справі, він зобов'язаний невідкладно відкликати свій запит.

Ресурс: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10000795>

<https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20008255>

<https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10005768>

3.3. Адміністративне процесуальне законодавство Австрії містить окремі спеціальні положення, які стосуються перебігу процесуальних строків у разі звернення до Суду ЄС із преюдиційним запитом.

Ч. 2 ст. 8 Закону про провадження в адміністративних судах встановлює, що при обчисленні строку для подання скарги на бездіяльність адміністративного органу не враховується час провадження у Суді ЄС. Аналогічно ч. 2 ст. 34 цього Закону передбачає, що шестимісячний строк, протягом якого адміністративний суд повинен ухвалити рішення, також зупиняється на час розгляду справи Судом ЄС.

Отже, період очікування преюдиційного рішення не включається до процесуальних строків, встановлених для ухвалення рішення адміністративним судом та для подання скарги на його бездіяльність.

Аналогічне правило закріплено у абз. 2 параграфу 38 Закону про Вищий адміністративний суд, відповідно до якого до строку для подання заяви про встановлення судом строку для ухвалення рішення не зараховується час провадження перед Судом ЄС.

Ресурс: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20008255>

<https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10000795>

Питання 4. Тимчасові заходи:

4.1. Адміністративне процесуальне законодавство Австрії не містить спеціальних положень, які б регулювали застосування тимчасових заходів саме у зв'язку із зверненням до Суду ЄС.

Направлення преюдиційного запиту до Суду ЄС не позбавляє суд повноважень застосовувати тимчасові заходи, якщо на них не може вплинути преюдиційне рішення або якщо вони не вирішують остаточно питання, що є предметом запиту, і не допускають зволікання.

Водночас повноваження національного суду щодо тимчасового призупинення застосування національного акта, сумісність якого з правом ЄС викликає сумнів, визначаються насамперед практикою Суду ЄС (Рішення Суду ЄС від 19 червня 1990 року у справі *Factortame* (C-213/89), Рішення Суду ЄС *Zuckerfabrik Süderdithmarschen i Zuckerfabrik Soest* (C-143/88 та C-92/89), Рішення *Atlanta Fruchthandelsgesellschaft* (C-465/93)).

Ресурс:

<https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20008255>

https://infocuria.curia.europa.eu/tabs/document/C/1989/C-0213-89-00000000RP-01-P-01/ARRET_SOM/96843-EN-1-pdf

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:61988CJ0143#SM>

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:61993CJ0465>

4.2. Адміністративне процесуальне законодавство Австрії не встановлює спеціальної процедури доказування для застосування тимчасових заходів у зв'язку з очікуванням преюдиційного рішення Суду ЄС.

Якщо національний суд розглядає питання про застосування тимчасових заходів до винесення преюдиційного рішення, застосовуються критерії, сформульовані Судом ЄС у рішеннях *Factortame* (C-213/89), *Zuckerfabrik Süderdithmarschen i Zuckerfabrik Soest* (C-143/88 та C-92/89), *Atlanta Fruchthandelsgesellschaft* (C-465/93) та інших, зокрема щодо існування нагальної необхідності застосування тимчасового заходу, оскільки заявнику загрожує серйозна та непоправна шкода та інші.

Ресурс: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10001700>

Питання 5. Імплементація рішення Суду ЄС та перегляд справ:

5.1. Адміністративне процесуальне законодавство Австрії не містить спеціальних норм, які б визначали порядок поновлення провадження після отримання преюдиційного рішення Суду ЄС.

Ресурс: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10001699>

5.2. Адміністративне процесуальне законодавство Австрії не передбачає спеціального регулювання для перегляду судових рішень, що набрали законної сили, з підстав визнання Судом ЄС норми національного права несумісною з правом ЄС.

Додатково дане питання визначається у Рішенні Суду ЄС від 13 січня 2004 року у справі *Kühne & Heitz* (C-453/00), Рішенні Суду ЄС від 16 березня 2006 року у справі *Kapferer* (C-234/04).

Ресурс:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:62000CJ0453>

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:62004CJ0234>

5.3. Адміністративне процесуальне законодавство Австрії не містить спеціальних положень, які б визначали обов'язковість правових позицій Суду ЄС, висловлених у преюдиційних рішеннях. Водночас обов'язковість правових позицій Суду ЄС впливає безпосередньо зі ст. 267 ДФЄС.

Суд ЄС неодноразово зазначав, що хоча преюдиційне рішення ухвалюється у зв'язку з конкретним національним спором, наведене в ньому тлумачення права ЄС має **загальне значення** для національних судів держав-членів, які застосовують відповідну норму права ЄС.

Додатково дане питання визначається у Рішенні **CILFIT** (C-283/81), Рішенні Великої палати Суду ЄС у справі **Consorzio Italian Management** (C-561/19).

Ресурс: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:61981CJ0283>

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:62003CJ0495>

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:62019CJ0561>

Висновок. Австрійська модель характеризується відсутністю детальної національної процесуальної регламентації та покладається переважно на пряму дію права ЄС і практики Суду ЄС, які забезпечують однакове застосування ст. 267 ДФЄС та ефективний судовий захист прав, гарантованих правом ЄС. Рішення Суду ЄС (зокрема у справах CILFIT, Consorzio Italian Management, Factortame, Zuckerfabrik, Atlanta Fruchthandelsgesellschaft, Karferer, Kühne & Heitz та інших) фактично визначають процесуальні стандарти, яких повинні дотримуватися австрійські суди.

Естонія

Питання 2. Ініціювання процедури та межі суддівського розсуду:

2.1. У Кодексі про адміністративне судочинство Естонії (Halduskohtumenetluse seadustik, 2011, НКМС) відсутні спеціальні положення, що прямо розмежовують право судів нижчих інстанцій і обов'язок судів останньої інстанції звертатися до Суду ЄС. Це врегульовано Договором про функціонування ЄС (ст. 267). Підстави для звернення до Суду ЄС судами нижчих інстанцій мають визначатися самостійно, натомість суди останньої інстанції зобов'язані звертатися за рішенням Суду ЄС за потреби (за винятками, передбаченими ч. 3 ст. 267). Водночас Кодекс не містить критеріїв для визначення підстав або винятків.

Ресурс:

<https://www.riigiteataja.ee/et/akt/113032019054?leiaKehtiv>

2.2. Кодекс про адміністративне судочинство Естонії не містить окремих процесуальних положень, які б імплементували винятки з обов'язку звернення судів останньої інстанції до Суду ЄС. Ці виключення впливають безпосередньо з права ЄС, а не з конкретних статей Кодексу.

2.3. Кодекс про адміністративне судочинство Естонії не містить норм, що регулюють питання права сторін ініціювати та звертатись до Суду ЄС під час провадження.

Ресурс:

<https://www.riigiteataja.ee/et/akt/113032019054?leiaKehtiv>

Питання 3. Процесуальні наслідки та рух справи:

3.1. Відповідно до ч. 4 параграфа 95 Кодексу про адміністративне судочинство Естонії однією з процесуальних підстав для зупинення провадження може бути звернення суду до Суду ЄС з проханням про попереднє рішення щодо питання, порушеного у справі. За цих обставин суд зупиняє провадження до набрання чинності рішенням Суду ЄС. Суд також може зупинити провадження до набрання чинності рішенням Суду ЄС, якщо справа, що розглядається Судом ЄС, стосується тлумачення правового положення, яке також має ключове значення для вирішення адміністративної справи, що розглядається.

Ресурс: <https://www.riigiteataja.ee/et/akt/113032019054?leiaKehtiv>

3.2. Ч. 4 параграфа 95 Кодексу про адміністративне судочинство Естонії визначено лише повне зупинення провадження у справі.

Ресурс: <https://www.riigiteataja.ee/et/akt/113032019054?leiaKehtiv>

3.3. Кодекс про адміністративне судочинство Естонії не передбачає спеціального порядку перебігу процесуальних строків на період очікування рішення Суду ЄС. Водночас відповідно до ч. 1 ст. 96 Кодексу адміністративного судочинства визначено у разі зупинення або призупинення провадження перебіг усіх процесуальних строків переривається, а після закінчення зупинення або призупинення перебіг процесуальних строків починається знову в повному обсязі.

Ресурс: <https://www.riigiteataja.ee/et/akt/113032019054?leiaKehtiv>

Питання 4. Тимчасові заходи:

4.1. Кодекс про адміністративне судочинство Естонії не передбачає спеціального порядку застосування засобів забезпечення позову або призупинення дії національного акта (яким визначаються невідповідності праву ЄС) до винесення преюдиційного рішення. Загальні норми щодо забезпечення адміністративного позову визначені ст. 249 Кодексу, з якої серед іншого висновується, що заходи забезпечення позову однаково застосовуються і до справ призупинених у зв'язку з поданням до Суду ЄС.

Ресурс: <https://www.riigiteataja.ee/et/akt/113032019054?leiaKehtiv>

4.2. Кодекс про адміністративне судочинство Естонії не передбачає спеціальних процесуальних умов доказування, що вимагаються від заявника для застосування таких тимчасових заходів у контексті очікування рішення Суду ЄС. Загальні норми визначені ст. 249 Кодексу, серед яких визначені наступні умови:

заявник має обґрунтувати, що без застосування попереднього правового забезпечення захист його прав рішенням суду може бути значно ускладнений або неможливий;

якщо скарга подається не для захисту власних прав, заявник має обґрунтувати, що без попереднього правового захисту досягнення мети скарги може бути значно ускладненим або неможливим.

Водночас згідно зі статтею 249 Кодексу:

суд оцінює перспективи задоволення скарги при вирішенні питання про застосування попереднього правового захисту;

суд оцінює передбачувані наслідки застосування попереднього правового захисту;

суд враховує суспільний інтерес та права осіб, на яких можуть вплинути заходи попереднього правового захисту;

попередній правовий захист не застосовується, за виключенням потреби в ньому.

Ресурс: <https://www.riigiteataja.ee/et/akt/113032019054?leiaKehtiv>

Питання 5. Імплементація рішення Суду ЄС та перегляд справ:

5.1. Кодексом про адміністративне судочинство Естонії не передбачено спеціального порядку відновлення провадження після отримання рішення Суду ЄС. Згідно з ч.ч. 1-5 ст. 99 Кодексу за загальним правилом суд поновлює зупинене або призупинене провадження шляхом видання ухвали за клопотанням сторони або з власної ініціативи після того, як обставини, що стали підставою для зупинення провадження, втратили своє значення для справи, та якщо інші провадження, через які провадження було зупинено, надмірно затягуються, а зупинена справа може бути вирішена і провадження може бути відновлено. За означених обставин поновлене провадження продовжується з попередньої стадії розгляду.

Ресурс: <https://www.riigiteataja.ee/et/akt/113032019054?leiaKehtiv>

5.2. Кодекс про адміністративне судочинство не передбачає спеціального порядку перегляду чинних рішень на підставі нововиявлених обставин, пов'язаних з рішенням Суду ЄС. У Кодексі немає окремої норми про відкриття провадження у зв'язку з неузгодженням національної норми з правом ЄС. Відповідні рішення можуть бути оскаржені в загальному порядку (апеляція, касація), але спеціального механізму «перегляду за нововиявленими обставинами» через висновок Суду ЄС у Кодексі не визначено.

5.3. Кодекс про адміністративне судочинство Естонії безпосередньо не визначає статус рішень Суду ЄС у подібних справах, але завдяки принципу пріоритету права ЄС над національним правом такі позиції є обов'язковими для всіх судів держави. Тобто, визначена Судом ЄС правова позиція в преюдиційному рішенні стає загальнообов'язковою інтерпретацією відповідної норми як для цієї, так і для подібних справ при подальшому розгляді.

Висновок. Регулювання практично повторює цивільну процесуальну модель: питання ініціювання звернення до Суду ЄС залишене на розсуд права ЄС, без національної деталізації. Наслідком звернення до Суду ЄС є зупинення провадження, водночас суд має дещо ширшу дискрецію, зокрема щодо зупинення проваджень, пов'язаних з основною справою. Тимчасові заходи захисту та відновлення провадження застосовуються за загальними процесуальними стандартами та умовами, спеціального механізму перегляду рішень у зв'язку з практикою Суду ЄС не встановлено, а обов'язковість врахування преюдиційних рішень впливає із загального принципу верховенства права ЄС.

Іспанія

Питання 2. Ініціювання процедури та межі суддівського розсуду:

2.1. Відповідно до законодавства Іспанії питання преюдиційних (попередніх) рішень Суду ЄС регулюються насамперед на рівні первинного права ЄС – ст. 267 ДФЄС, а також загальними процедурними нормами, а не безпосередньо нормами Закону про адміністративну процесуальну юрисдикцію Іспанії (Ley 29/1998, de 13 de julio, reguladora de la Jurisdicción Contencioso-administrativa, 1998, LJCA). Разом з тим, згідно з ч. 1 ст. 4bis Органічного закону про судоустрій (Ley Orgánica 6/1985, de 1 de julio, del Poder Judicial, 1985) не встановлено спеціальних норм щодо критеріїв, якими розмежовується право судів нижчих інстанцій та обов'язок судів останньої інстанції звертатися до Суду ЄС. Тому згідно з ч. 2 ст. 4bis Органічного закону про судоустрій, коли суди вирішують порушити питання про преюдиційне рішення, вони керуються відповідною практикою Суду ЄС та, у будь-якому випадку, шляхом постанови після заслуховування сторін у процесі.

Ресурс:

<https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1998-16718>

<https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1985-12666>

2.2. Законодавство Іспанії відсилає до відповідних норм законодавства ЄС та практики Суду ЄС без імплементації відповідних норм в національному законодавстві (ч. 1 ст. 4bis Органічного закону про судоустрій)

Ресурс:

<https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1985-12666>

2.3. Законодавство про адміністративне судочинство Іспанії не містить норм ані щодо права сторін-учасників провадження ініціювати звернення до Суду ЄС, ані щодо наявності обов'язку суду постановити мотивовану відмову у задоволенні такого клопотання.

Питання 3. Процесуальні наслідки та рух справи:

3.1. У законодавстві про адміністративне судочинство Іспанії існує прогалина щодо регулювання підстав та механізмів зупинення провадження. Тому в адміністративному судочинстві може бути застосовано положення ст. 43 Закону про цивільне судочинство за аналогією закону (Рішення Суду ЄС від 12 червня 2008 року у справі C-458/06 (*Skatteverket npomu Gourmet Classic Ltd*)).

Ресурс:

<https://isaacibanez.es/la-suspension-de-los-procedimientos-en-la-instancia-cuando-pende-cuestion-prejudicial-europea-3/>

<https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2000-323>

3.2. Жодна норма законодавства не передбачає часткового зупинення провадження, обмеженого лише тими аспектами справи, які залежать від відповіді Суду ЄС. Формулювання всіх релевантних норм вказує на зупинення провадження в цілому, а не на вибіркове зупинення окремих стадій провадження чи вимог (ст.43 Закону про цивільне судочинство).

Ресурс:

<https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2000-323>

3.3. В адміністративних провадженнях за загальними процесуальними вимогами за аналогією, перебіг строків позовної давності для судових позовів переривається разом із зверненням до суду, разом з поданням кредитором позасудової вимоги, а також шляхом будь-якої дії боржника, що свідчить про визнання ним боргу (ст.1973 Цивільного кодексу Іспанії (Código Civil de España, 1889, Código Civil). Окремих норм щодо перебігу строків через звернення до Суду ЄС не визначено. За загальними правилами щодо перебігу строків під час зупинення провадження через преюдиційне звернення розгляд справи зупиняється на поточній стадії розгляду (ст.43 Закону про цивільне судочинство).

Ресурс: <https://www.conceptosjuridicos.com/articulos/codigo-civil-articulo-1973/>

<https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1889-4763> <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2000-323>

Питання 4. Тимчасові заходи:

4.1. У законодавстві про адміністративне судочинство Іспанії не передбачено спеціального порядку застосування засобів забезпечення позову або призупинення дії національного акта (який може бути визнаним таким, що не відповідає праву ЄС) до винесення преюдиційного рішення. Чинні норми щодо заходів забезпечення позову однаково застосовуються до справ призупинених у зв'язку з поданням до Суду ЄС.

4.2. У законодавстві про адміністративне судочинство Іспанії не передбачено спеціальних процесуальних стандартів доказування, що вимагаються від заявника для застосування таких тимчасових заходів у контексті очікування рішення Суду ЄС. Відповідно до ст. 130 Закону про адміністративну процесуальну юрисдикцію, за загальним правилом після ретельної оцінки всіх обставин та конфліктуючих інтересів запобіжний захід може бути призначений лише тоді, коли виконання акта або застосування положення може зробити позов неефективним. У задоволенні застосування заходу, що передбачає преюдиційне рішення, може бути відмовлено, якщо він може призвести до серйозного порушення загальних інтересів або інтересів третіх осіб, на що суддя або суд мають детально зважати.

Ресурс:

<https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1998-16718>

Питання 5. Імплементація рішення Суду ЄС та перегляд справ:

5.1. В законодавстві про адміністративне судочинство Іспанії існує прогалина регулювання щодо підстав та механізмів зупинення провадження. Тому використовуються положення Закону про цивільне судочинство за аналогією закону.

Ресурс:

<https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2000-323>

5.2. У законодавстві про адміністративне судочинство Іспанії не передбачена можливість перегляду судових рішень, що набрали законної сили, за нововиявленими або виключними обставинами, якщо Суд ЄС згодом визнає норму національного законодавства, на якій ґрунтувалося рішення, такою, що суперечить праву ЄС.

5.3. Відповідно до ч. 1 ст. 4bis.Органічного закону про судоустрій судді та суди застосовують право ЄС відповідно до практики Суду ЄС.

Ресурс:

<https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1985-12666>

Висновок: через відсутність спеціального регулювання в Законі про адміністративну юрисдикцію (LJCA), суди застосовують положення цивільного процесу за аналогією. Заходи забезпечення позову (ст. 130 LJCA) застосовуються за загальним стандартом «ефективності позову», якщо виконання акта може завдати непоправної шкоди. Обов'язковість правових позицій Суду ЄС для адміністративних судів прямо впливає з обов'язку здійснювати правосуддя згідно з практикою Суду ЄС (ст. 4-bis LOPJ).

Латвія

Питання 2. Ініціювання процедури та межі суддівського розсуду:

2.1. Кодекс адміністративного судочинства Латвії (**Administratīvā procesa likums, APL, 2001**) не визначає відмінності між правом і обов'язком національного суду звертатися за преюдиційним рішенням до Суду ЄС. Разом з тим, відповідно до ч.4 ст.15 Кодексу адміністративного судочинства Латвії норми права ЄС застосовуються в контексті ієрархії нормативних актів. Під час застосування положень права ЄС суди враховують практику Суду ЄС. Тобто, на всю національну систему правосуддя покладено обов'язок застосовувати норми права ЄС відповідно до практики Суду ЄС, що слугує матеріальною основою для обох інстанцій. Також Кодекс адміністративного судочинства встановлює обов'язок для суду зупиняти провадження у справі в разі звернення суду з запитом до Суду ЄС (п.5 ч.1 ст.273 Кодексу).

2.2. В Кодексі адміністративного судочинства винятки з обов'язку звернення до Суду ЄС для Верховного Суду Латвії не визначені у вигляді окремого переліку випадків і не визначені окремою нормою.

2.3. У Кодексі адміністративного судочинства прямо не встановлюється право сторін щодо ініціювання судом запиту до Суду ЄС. Разом з тим, сторона має право заявити клопотання, в якому просити суд зупинити провадження, серед іншого, і для ініціювання судом запиту на преюдиційне рішення Суду ЄС для тлумачення чи з'ясування дійсності положень акта ЄС (п.6 ч.1 ст.145 цього Кодексу).

Ресурс:

<https://likumi.lv/ta/id/55567-administrativa-procesa-likums>

Питання 3. Процесуальні наслідки та рух справи:

3.1. Згідно з п.5 ч.1 ст.273 Кодексу адміністративного судочинства встановлює обов'язок суду зупинити провадження у справі в разі якщо суд вирішує передати запит до Суду ЄС щодо тлумачення або з'ясування чинності положення акта ЄС. Про зупинення провадження суд має обов'язково постановити ухвалу.

3.2. Кодекс адміністративного судочинства не містить норм, що визначають часткове зупинення провадження у справі, що дозволяє суду здійснювати процесуальні дії, які не залежать від відповіді Суду ЄС.

3.3. За загальними процесуальними правилами, згідно з ст.45 Кодексу адміністративного судочинства, при зупиненні провадження у справі або виконання адміністративного акта щодо якого заявлено сумнів його чинності або правомірності його видання, обчислення строку зупиняється. Обчислення строку зупиняється в момент виникнення обставини, що є підставою для зупинення перебігу строку, до яких, серед іншого, належить запит суду до Суду ЄС. Так само, обчислення процесуального строку продовжується з дня поновлення провадження у справі або виконання адміністративного акта.

Ресурс:

<https://likumi.lv/ta/id/55567-administrativa-procesa-likums>

Питання 4. Тимчасові заходи:

4.1. Згідно з ст. 185 Кодексу адміністративного судочинства застосовуються загальні процесуальні норми, зокрема, звернення до суду з позовом автоматично зупиняє дію оскаржуваного адміністративного акта (за винятком рішень у податкових, митних та деяких інших сферах – ч.4 ст.185 Кодексу адміністративного судочинства). Якщо акт підпадає під винятки, його дія не зупиняється автоматично і виникає сумнів у його відповідності праву ЄС, суд за клопотанням заявника у провадженні виносить окрему ухвалу про призупинення дії цього акта або його частини на весь період, поки триває розгляд запиту на преюдиційне рішення у Суді ЄС.

4.2. Нормами Кодексу адміністративного судочинства не визначено окремі процесуальні вимоги або умови для заявника в питанні доказування на час очікування рішення Суду ЄС. На практиці, заявник може звертатися до суду з обґрунтуванням клопотання про зупинення дії адміністративного акта або чинності фактичної його дії на різних стадіях розгляду.

В цілому, Кодекс адміністративного судочинства прямо імплементує з практики європейські процесуальні стандарти, наприклад якщо національний акт або норма, яка визначена предметом спірних правовідносин, створює серйозний ризик порушення його фундаментальних прав, гарантованих Хартією основних прав ЄС.

Ресурс:

<https://likumi.lv/ta/id/55567-administrativa-procesa-likums>

<https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/civillietu-departaments/klasifikators-pec-lietu-kategorijam/civilprocesa-likums/b-dalattiesvediba-pirmas-instances-tiesa-127-40610-pants/piekta-sadala-atsevisku-kategoriju-lietu-izskatisanas-ipatnibas-233-25064-pants/305-nodala-pagaidu-aizsardziba-pret-vardarbibu-25043-25064-pants>

Питання 5. Імплементація рішення Суду ЄС та перегляд справ:

5.1. Згідно з ст. 272 Кодексу адміністративного судочинства Латвії, коли суд відновлює провадження після перенесення справи, він не повторює раніше здійснених процедурних дій.

5.2. Повторний розгляд справи після набрання рішенням або ухвалою законної сили за нововиявленими обставинами визначається нормами ст.353 Кодексу адміністративного судочинства. Зокрема згідно п.6 ч.1 ст. 353 цього Кодексу нововиявленими обставинами є рішення Європейського суду з прав людини або іншого міжнародного чи наднаціонального суду у цій справі, з яких випливає, що адміністративне провадження має бути поновлене. У такому випадку суд, приймаючи рішення у поновленій справі, повинен базувати своє рішення на фактах, встановлених у рішенні Європейського суду з прав людини або іншого міжнародного чи наднаціонального суду, та їх правовій оцінці. Заяву про перегляд можна подати протягом 3 місяців з дня, коли особа дізналася про ухвалення рішення Суду ЄС (ч.3 ст.354 та п.5 ч.1 ст.355 цього Кодексу).

5.3. Згідно з ч.4 ст.15 Кодексу адміністративного судочинства правові норми ЄС застосовуються відповідно до ієрархії зовнішніх нормативних актів. Під час застосування положень права ЄС суди враховують практику Суду ЄС.

Крім того, згідно з ч.2 ст.17 Кодексу адміністративного судочинства, якщо суд виявляє недолік у правовій системі, він також може усунути цей недолік, використовуючи метод аналогії, тобто шляхом системного аналізу правової бази аналогічних справ та застосування правових принципів, встановлених у результаті цього аналізу, до конкретної справи, зокрема серед іншого, викладених в преюдиційних рішеннях Суду ЄС. Водночас нормою цієї частини ст.17 Кодексу також визначено, що адміністративний акт, спрямований на обмеження прав людини, не може бути виправданий такою аналогією.

Ресурс:

<https://likumi.lv/ta/id/55567-administrativa-procesa-likums>

Висновок. Латвійські адміністративні суди зобов'язані керуватися практикою Суду ЄС та імперативно зупиняти розгляд справ при направленні запиту. Для ефективного захисту прав закон дозволяє суду призупиняти дію оскаржуваного акта на весь період очікування рішення Суду ЄС. Після публікації рішення Суду ЄС заінтересовані особи мають три місяці для ініціювання перегляду закритих справ за нововиявленими обставинами.

Литва

Питання 2. Ініціювання процедури та межі суддівського розсуду:

2.1. Згідно ч. 4 ст. 4 Закону про адміністративне судочинство (Lietuvos Respublikos administracinį bylą teisenos įstatymas, 1999, АВТІ) визначено, що Верховний адміністративний суд Литви, у випадку коли це стосується справи, що знаходиться на його розгляді, може звернутися до Європейського суду з прав людини з проханням надати консультативний висновок з принципових питань, пов'язаних з тлумаченням або застосуванням прав і свобод, визначених у Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод або її протоколах.

Ресурс:

<https://www.infolex.lt/ta/23225:ver4>

2.2. Закон про адміністративне судочинство Литовської Республіки не містить норм щодо винятків з обов'язку звернення до Суду ЄС для судів останньої інстанції, це питання імплементується шляхом прямої дії права ЄС, а не через спеціальні положення національного процесуального законодавства.

2.3. Закон про адміністративне судочинство Литовської Республіки не містить спеціальних норм щодо права сторін ініціювати звернення до Суду ЄС, зокрема жодна зі статей Закону (АВТІ) не містить і спеціальної норми з вимогою про розгорнуте обґрунтування як умови при зверненні до Суду ЄС.

Натомість діє загальна практика щодо обов'язковості звернення до Суду ЄС та застосування означеного заходу забезпечення для ефективного розгляду та виконання рішення суду.

Питання 3. Процесуальні наслідки та рух справи:

3.1. Згідно п. 9 ч. 1 ст. 100 Закону про адміністративне судочинство, суд зупиняє провадження у випадках коли суд звертається до компетентної судової установи Європейського Союзу із запитом на попереднє рішення щодо тлумачення або дійсності правових актів Європейського Союзу. Також згідно з ч. 2 ст. 100 Закону про адміністративне судочинство, Верховний адміністративний суд Литви зупиняє розгляд справи, якщо він звертається до Європейського суду з прав людини з проханням надати консультативний висновок з принципових питань, пов'язаних з тлумаченням або застосуванням прав і свобод, визначених у Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод або її протоколах.

Ресурс:

<https://e-tar.lt/acc/legalAct.html?documentId=TAR.67B5099C5848&lang=lt>

3.2. Згідно п. 9 ч. 1 ст. 100 Закон про адміністративне судочинство передбачає лише повне зупинення провадження без будь-яких виключень.

Ресурс:

<https://e-tar.lt/acc/legalAct.html?documentId=TAR.67B5099C5848&lang=lt>

3.3. Закон про адміністративне судочинство не передбачає норм що регулюють перебіг процесуальних строків на період очікування рішення Суду ЄС.

Питання 4. Тимчасові заходи:

4.1. В законодавстві про адміністративне судочинство Литви не передбачено спеціального порядку застосування засобів забезпечення позову або призупинення дії національного акта (що може бути визнано таким, що не відповідає праву ЄС) до винесення преюдиційного рішення. Діючі норми щодо заходів забезпечення позову однаково застосовуються до справ призупинених у зв'язку з поданням до Суду ЄС.

Ресурс:

<https://e-tar.lt/acc/legalAct.html?documentId=TAR.67B5099C5848&lang=lt>

4.2. В законодавстві про адміністративне судочинство Литви не передбачено спеціальних процесуальних стандартів доказування вимагаються від заявника для застосування таких тимчасових заходів у контексті очікування рішення Суду ЄС; За загальним правилом позов може бути забезпечений на будь-якій стадії провадження, якщо учасник процесу достатньою мірою підтвердить обґрунтованість своєї вимоги, а невжиття заходів щодо його забезпечення може завдати непоправної або важко відновлюваної значної шкоди. За наявності таких підстав, заходи щодо забезпечення позову можуть бути застосовані також у випадках, коли необхідно тимчасово врегулювати ситуацію, пов'язану зі спірними правовідносинами (ч. 1 ст. 70 Закону про адміністративне судочинство).

Ресурс:

<https://e-tar.lt/acc/legalAct.html?documentId=TAR.67B5099C5848&lang=lt>

Питання 5. Імплементація рішення Суду ЄС та перегляд справ:

85.1. Після отримання преюдиційного рішення компетентної судової установи Європейського Союзу закінчується строк зупинення провадження та провадження автоматично відновлюється (ч. 4 ст. 101 Закону про адміністративне судочинство).

Ресурс:

<https://e-tar.lt/acc/legalAct.html?documentId=TAR.67B5099C5848&lang=lt>

5.2. Закон про адміністративне судочинство Литви не передбачає можливість перегляду судових рішень, що набрали законної сили, за нововиявленими або виключними обставинами, якщо Суду ЄС згодом визнає норму національного права, на якій ґрунтувалося рішення, такою, що суперечить праву ЄС

5.3. Згідно з ч. 3 ст. 4 Закону про адміністративне судочинство, застосовуючи норми права Європейського Союзу, суд також керується рішеннями судових інституцій Європейського Союзу. У випадках, встановлених законом, суд звертається до компетентної судової інституції Європейського Союзу із запитом про ухвалення преюдиційного рішення щодо тлумачення або чинності актів права Європейського Союзу.

Ресурс:

<https://e-tar.lt/acc/legalAct.html?documentId=TAR.67B5099C5848&lang=lt>

Висновок. Закон про адміністративне судочинство (АВТІ) встановлює обов'язкове зупинення провадження у разі запиту до Суду ЄС, що супроводжується припиненням дії всіх встановлених процесуальних строків. Після отримання преюдиційного рішення провадження у справі відновлюється автоматично, а строки продовжують свій перебіг з дня винесення відповідної ухвали. Ефективність захисту прав забезпечується можливістю застосування заходів попереднього правового захисту на будь-якій стадії, якщо невжиття таких заходів загрожує непоправною шкодою.

Питання 2. Ініціювання процедури та межі суддівського розсуду:

2.1. Не визначаючи спеціальні норми щодо критеріїв якими розмежовується право судів нижчих інстанцій та обов'язок судів останньої інстанції звертатися із запитом до Суду ЄС, за законодавством Нідерландів, натомість, використовується пряма дія норм права Європейського Союзу, зокрема Договору про функціонування ЄС.

2.2. Не визначаючи спеціальні норми щодо винятків з обов'язку звернення до Суду ЄС для судів останньої інстанції, право Нідерландів, натомість, використовує пряму дію норм права Європейського Союзу.

2.3. Загальний закон про адміністративне право не містить спеціальних норм щодо права сторін ініціювати звернення до Суду ЄС.

Питання 3. Процесуальні наслідки та рух справи:

3.1. Загальний закон про адміністративне право Нідерландів (Algemene wet bestuursrecht, 1992, Awb) не визначає право звернення до Суду ЄС для надання преюдиційного рішення як підставу для зупинення провадження і не визначає механізм такого зупинення. За загальним правилом адміністративний суд може зупинити провадження в справі у судовому засіданні. За такої умови суд може постановити, що попереднє провадження відновлюється (ст. 8:64 Загального закону про адміністративне право).

Ресурс:

<https://wetten.overheid.nl/BWBR0005537/2026-07-01>

3.2. Закон про загальне адміністративне право Нідерландів не вирізняє часткове зупинення провадження і не регулює питання щодо здійснення судом процесуальних дій або прийняття рішення щодо аспектів справи, які не залежать від відповіді Суду ЄС, залишаючи таке право як дискрецію для суду.

3.3. Закон про загальне адміністративне право також не передбачає спеціальних норм щодо перебігу процесуальних строків на період очікування рішення Суду ЄС, це питання залишається як дискреція для суду.

Питання 4. Тимчасові заходи:

4.1. Законом про загальне адміністративне право не передбачено спеціальних норм щодо застосування засобів забезпечення позову або призупинення дії національного акта (що підозрюється у невідповідності праву ЄС) до винесення преюдиційного рішення. За загальними процесуальними нормами, якщо проти рішення подано скаргу до адміністративного суду, або перед можливою скаргою подано заперечення чи адміністративну скаргу, суддя у справах тимчасових заходів того адміністративного суду, який є або може стати компетентним у основній справі, може за клопотанням застосувати тимчасовий захід, якщо це вимагається з огляду на невідкладну терміновість та відповідні інтереси (згідно ст. 8:81 Закону про загальне адміністративне право).

Ресурс: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0005537/2026-07-01>

4.2. У контексті очікування рішення Суду ЄС спеціальних стандартів доказування що вимагаються від заявника для застосування таких тимчасових заходів не передбачено. За загальним суддя може за клопотанням сторони надати тимчасовий захист, якщо цього вимагає негайна терміновість, з огляду на задіяні інтереси (ст. 8:81 Загального закону про адміністративне право).

Ресурс:

<https://wetten.overheid.nl/BWBR0005537/2026-07-01>

Питання 5. Імплементация рішення Суду ЄС та перегляд справ:

5.1. Адміністративно-процесуальне законодавство не має спеціальної норми, але за загальним правилом адміністративний суддя може наказати про поновлення розгляду справи на слуханні (ч. 1 ст. 8:81 Загального закону про адміністративне право).

Ресурс:

<https://wetten.overheid.nl/BWBR0005537/2026-07-01>

5.2. Загальний закон про адміністративне право Нідерландів не передбачає можливість перегляду судових рішень, що набрали законної сили, за нововиявленими або виключними обставинами, якщо Суду ЄС згодом визнає норму національного права, на якій ґрунтувалося рішення, такою, що суперечить праву ЄС.

5.3. Законодавство Нідерландів не має спеціальної норми, що імплементує обов'язковість наявності позицій Суду ЄС. Відповідно до ст. 93 Конституції Нідерландів положення договорів та рішень міжнародних організацій, які за своїм змістом можуть бути обов'язковими для всіх, набувають обов'язкової сили після їх опублікування. На основі цієї норми законодавство ЄС та рішення Суду ЄС автоматично вважаються частиною законодавства Нідерландів.

Ресурс:

<https://wetten.overheid.nl/BWBR0001840/2023-02-22>

Висновок. Загальний закон про адміністративне право (Awb) дозволяє судам Нідерландів зупиняти розгляд справи безпосередньо у засіданні для отримання преюдиційного висновку (ст. 8:64). Тимчасовий захист прав заявника забезпечується через інститут тимчасових заходів (ст. 8:81), що застосовуються за умови «негайної терміновості» та балансу інтересів. Рішення Суду ЄС автоматично інтегруються в адміністративну практику через ст. 93 Конституції, що робить їх обов'язковими з моменту опублікування.

Польща

Питання 2. Ініціювання процедури та межі суддівського розсуду:

2.1. Закон про процедуру в адміністративних судах (Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi, PPSA) не містить спеціальних положень, які визначають критерії розмежування права судів нижчих інстанцій та обов'язку судів останньої інстанції звертатися до Суду ЄС. Національні суди застосовують ст. 267 ДФЄС, спираючись на загальні процесуальні інститути і практику Суду ЄС. Не містить відповідних положень і Адміністративно-процедурний кодекс (Kodeks postępowania administracyjnego, КПА), який регулює позасудове провадження перед органами публічної адміністрації у справах, що належать до компетенції цих органів.

Ресурс: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20021531270/U/D20021270Lj.pdf>

<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19600300168/U/D19600168Lj.pdf>

2.2. Закон про процедуру в адміністративних судах не імплементує винятки з обов'язку звернення до Суду ЄС для судів останньої інстанції. Суди застосовують безпосередньо ст. 267 ДФЄС. Винятки застосовуються безпосередньо на підставі практики Суду ЄС, насамперед у справах CILFIT (C-283/81), X i Van Dijk (C-72/14 та C-197/14) та Consorzio Italian Management (C-561/19).

Ресурс:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:61981CJ0283>

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:62014CJ0072>

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:62019CJ0561>

2.3. Закон про процедуру в адміністративних судах не містить спеціальних положень, які б регламентували право сторін провадження ініціювати звернення суду до Суду ЄС із преюдиційним запитом. Однак обов'язок належного мотивування судових рішень впливає із практики Суду ЄС, зокрема у справах *Conorzio Italian Management, A.M. v Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid* тощо.

Ресурс:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/?uri=CELEX:62023CJ0767>

Питання 3. Процесуальні наслідки та рух справи:

3.1. Закон про процедуру в адміністративних судах містить два різні процесуальні режими зупинення провадження (обов'язкове та факультативне) у зв'язку зі зверненням до Суду ЄС.

Відповідно до п. 5 ч. 1 ст. 124 Закону суд зупиняє провадження за власною ініціативою у разі передачі судом у цьому провадженні правового питання до Суду ЄС.

Відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 125 Закону суд може зупинити провадження за власною ініціативою, якщо вирішення справи залежить від результату іншого триваючого провадження в Суді ЄС.

Отже, суд зобов'язаний зупинити провадження з власної ініціативи, якщо саме у цій справі він звернувся до Суду ЄС із преюдиційним запитом.

Також суд може зупинити провадження, якщо вирішення справи залежить від результату іншого провадження, що вже триває перед Судом ЄС.

Ресурс: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20021531270/U/D20021270Lj.pdf>

3.2. Адміністративне процесуальне законодавство не передбачає інституту часткового зупинення провадження після звернення до Суду ЄС.

Відповідно до п. 5 ч. 1 ст. 124 Закону про процедуру в адміністративних судах, якщо адміністративний суд у цій справі звернувся до Суду ЄС із преюдиційним запитом, провадження підлягає обов'язковому зупиненню з ініціативи суду. Наслідки такого зупинення визначені ст. 127 Закону.

Згідно з ч. 3 ст. 127 під час зупинення суд не здійснює жодних процесуальних дій, крім тих, що спрямовані на поновлення провадження або зупинення виконання оскаржуваного акта чи дії. Відповідно закон не допускає продовження розгляду окремих аспектів справи чи ухвалення часткових рішень щодо питань, які не залежать від відповіді Суду ЄС. Процесуальні дії сторін, які не стосуються поновлення провадження або зупинення виконання акта, набувають юридичних наслідків лише після поновлення провадження.

Ресурс: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20021531270/U/D20021270Lj.pdf>

3.3. Відповідно до п. 5 ч. 1 ст. 124 Закону про процедуру в адміністративних судах, після направлення адміністративним судом преюдиційального запиту до Суду ЄС провадження підлягає обов'язковому зупиненню. Правові наслідки такого зупинення визначені ст. 127 Закону. Згідно з ч. 2 ст. 127 Закону, в усіх випадках зупинення провадження, крім випадків, зазначених у ч. 1 цієї статті, жодні процесуальні строки не перебігають, а після поновлення провадження починають перебіг заново; судові строки за необхідності призначаються повторно. Оскільки зупинення провадження у зв'язку із зверненням до Суду ЄС здійснюється на підставі п. 5 ч. 1 ст. 124 Закону, до нього застосовується саме режим, передбачений ч. 2 ст. 127 Закону. Таким чином, на весь період очікування рішення Суду ЄС перебіг процесуальних строків припиняється і відновлюється лише після поновлення провадження.

Ресурс: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20021531270/U/D20021270Lj.pdf>

Питання 4. Тимчасові заходи:

4.1. Закон про процедуру в адміністративних судах не встановлює спеціального процесуального режиму застосування тимчасових заходів у зв'язку з направленням преюдиційного запиту до Суду ЄС. Повноваження адміністративного суду ґрунтуються на загальних положеннях Закону щодо тимчасового судового захисту.

Відповідно до ст. 61 Закону адміністративний суд може за клопотанням заявника зупинити виконання оскаржуваного адміністративного акта або процесуальної дії, якщо їх виконання може спричинити значну шкоду або викликати наслідки, які буде важко усунути. Однак застосування такого заходу не пов'язується законом із фактом звернення до Суду ЄС.

Додатково ці питання визначені у Рішенні Суду ЄС від 19 червня 1990 року у справі Factortame (C-213/89), Рішенні Zuckerfabrik Süderdithmarschen і Zuckerfabrik Soest (C-143/88 та C-92/89), Рішенні Atlanta Fruchthandelsgesellschaft (C-465/93).

Ресурс: https://infocuria.curia.europa.eu/tabs/document/C/1989/C-0213-89-00000000RP-01-P-01/ARRET_SOM/96843-EN-1-pdf

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:61988CJ0143#SM>

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:61993CJ0465>

4.2. Закон про процедуру в адміністративних судах не встановлює спеціальних процесуальних правил доказування для застосування тимчасових заходів у зв'язку з очікуванням рішення Суду ЄС за преюдиційним запитом.

Відповідно до ч. 3 ст. 61 Закону після передачі адміністративної справи до суду адміністративний суд може за клопотанням заявника постановити ухвалу про зупинення виконання адміністративного акта або дії повністю чи частково, якщо існує небезпека заподіяння значної шкоди або спричинення наслідків, які буде важко усунути.

Якщо національний суд розглядає питання про застосування тимчасових заходів до винесення преюдиційного рішення, то застосовуються критерії, сформульовані Судом ЄС у рішеннях Factortame (C-213/89), Zuckerfabrik Süderdithmarschen і Zuckerfabrik Soest (C-143/88 та C-92/89), Atlanta Fruchthandelsgesellschaft (C-465/93) та інших, зокрема щодо існування нагальної необхідності застосування тимчасового заходу, оскільки заявнику загрожує серйозна та непоправна шкода та інші.

Ресурс: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20021531270/U/D20021270Lj.pdf>

Питання 5. Імплементація рішення Суду ЄС та перегляд справ:

5.1. У Законі про процедуру в адміністративних судах термін «відновлення процесу після отримання рішення Суду ЄС» може означати два різні процесуальні наслідки. По-перше, ст. 128 Закону передбачає, що суд постановляє ухвалу про поновлення провадження з власної ініціативи, коли припиниться причина зупинення. По-друге, ч. 2а ст. 272 Закону передбачає, що можна вимагати відновлення провадження також у випадку, якщо було ухвалено рішення Суду ЄС, яке впливає на зміст ухваленого судового рішення. Строк для подання скарги про відновлення провадження обчислюється з дня опублікування резолютивної частини рішення Суду ЄС в Офіційному журналі Європейського Союзу.

Прикметно, що ст. 145аа Адміністративно-процедурного кодексу, який регулює позасудове провадження перед органами публічної адміністрації, передбачає, що можна вимагати відновлення провадження також у випадку, коли було ухвалено рішення Суду ЄС, яке має вплив на зміст прийнятого рішення (постанови). Скарга про відновлення подається протягом одного місяця з дня опублікування резолютивної частини рішення Суду справедливості ЄС в Офіційному віснику Європейського Союзу.

Ресурс: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19640430296/U/D19640296Lj.pdf>

<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19600300168/U/D19600168Lj.pdf>

5.2. Закон про процедуру в адміністративних судах встановлює спеціальний інститут – скаргу про відновлення провадження. Відповідно до ч. 2а ст. 272 Закону можна вимагати відновлення провадження також у випадку, якщо було ухвалено рішення Суду ЄС, яке впливає на зміст ухваленого судового рішення. Строк для подання скарги про відновлення провадження обчислюється з дня опублікування резолютивної частини рішення Суду ЄС в Офіційному журналі Європейського Союзу.

Додатково ці питання визначені у Рішенні Суду ЄС від 13 січня 2004 року у справі Kühne & Heitz (C-453/00), Рішенні Суду ЄС від 16 березня 2006 року у справі Kapferer (C-234/04).

Також ст. 145аа Адміністративно-процедурного кодексу, який регулює позасудове провадження перед органами публічної адміністрації, передбачає, що можна вимагати відновлення провадження також у випадку, коли було ухвалено рішення Суду ЄС, яке має вплив на зміст прийнятого рішення. Скарга про відновлення подається протягом одного місяця з дня опублікування резолютивної частини рішення Суду ЄС в Офіційному віснику Європейського Союзу

Ресурс: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20021531270/U/D20021270Lj.pdf>

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:62000CJ0453>

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:62004CJ0234>

5.3. В адміністративному процесуальному праві Польщі не визначено обов'язковості правових позицій Суду ЄС, висловлених у преюдиційних рішеннях щодо інших (аналогічних) справ. Обов'язковість таких правових позицій впливає безпосередньо зі ст. 267 ДФЄС, принципу верховенства права ЄС та усталеної практики Суду ЄС.

Суд ЄС неодноразово зазначав, що хоча преюдиційне рішення ухвалюється у зв'язку з конкретним національним спором, наведене в ньому тлумачення права ЄС має загальне значення для національних судів держав-членів, які застосовують відповідну норму права ЄС.

Додатково ці питання визначені у Рішенні CILFIT (C-283/81), Рішенні Intermodal Transports (C-495/03), Рішенні Consorzio Italian Management (C-561/19).

Ресурс:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:61981CJ0283>

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:62003CJ0495>

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:62019CJ0561>

Висновок. Порівняно з цивільним процесуальним законодавством, адміністративне процесуальне законодавство Польщі характеризується більш комплексним нормативним регулюванням процесуальних наслідків звернення до Суду ЄС. Закон про процедуру в адміністративних судах врегульовує: різні процесуальні режими зупинення судом провадження (обов'язкове та факультативне) у зв'язку зі зверненням до Суду ЄС; перебіг процесуальних строків; порядок поновлення провадження; спеціальну процесуальну підставу відновлення провадження у випадку прийняття Судом ЄС рішення, яке впливає на його зміст, раніше ухваленого національним судом.

Словаччина

Питання 2. Ініціювання процедури та межі суддівського розсуду:

2.1. Кодекс адміністративного судочинства Словаччини (Správny súdny poriadok, 2015, SSP) не містить норм щодо обов'язку адміністративних судів звертатися із запитом до Суду ЄС за преюдиційним рішенням. Разом з тим, § 494 Кодексу адміністративного судочинства закріплено Додаток до Кодексу, яким визначено перелік юридично транспонованих актів ЄС.

2.2. Кодекс адміністративного судочинства Словаччини не встановлює обов'язку адміністративних судів звертатися із запитом до Суду ЄС за преюдиційним рішенням, в зв'язку із чим не містить й винятків з такого обов'язку для судів вищої інстанції в системі адміністративних судів Словаччини. Однак адміністративні суди мають таке право звернення.

2.3. Кодекс адміністративного судочинства Словаччини не регламентує права сторін ініціювати звернення до Суду ЄС, відповідно не врегульовує й інших процесуальних дій як сторін процесу, так і суду. За цих обставин суд будь-якої інстанції в межах своїх загальних процесуальних повноважень може ініціювати звернення до Суду ЄС.

Ресурс:

<https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/2015/162/>

Питання 3. Процесуальні наслідки та рух справи:

3.1. Нормами Кодексу адміністративного судочинства Словаччини не встановлено конкретних підстав та механізмів здійснення національними судами процесуальних дій пов'язаних із зверненням суду до Суду ЄС за преюдиційним рішенням.

3.2. Згідно з п. «в» ч.1 §100 Кодексу адміністративного судочинства Словаччини адміністративний суд зупиняє провадження у справі в разі подання запиту на попереднє рішення до Суду ЄС відповідно до міжнародного договору, зобов'язання за яким виконує Словацька Республіка. Суд при винесенні ухвали негайно доручає виконання цієї ухвали щодо запиту на попереднє рішення Міністерству юстиції.

3.3. Нормами Кодексу адміністративного судочинства Словаччини не регламентовано процесуальних строків пов'язаних із зверненням суду до Суду ЄС за преюдиційним рішенням. Процесуальні строки та перебіг строків можуть визначатися судом в межах його загальних повноважень для звичайного провадження.

Ресурс:

<https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/2015/162/>

Питання 4. Тимчасові заходи:

4.1. Нормами Кодексу адміністративного судочинства Словаччини не передбачено спеціальних норм щодо застосування засобів забезпечення позову або призупинення дії національного акта (щодо якого заявлено сумнів у його відповідності праву ЄС) до винесення преюдиційного рішення.

4.2. Нормами Кодексу адміністративного судочинства Словаччини не передбачено спеціальних процесуальних норм щодо доказування у контексті очікування рішення Суду ЄС.

Ресурс:

<https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/2015/162/>

Питання 5. Імплементация рішення Суду ЄС та перегляд справ:

5.1. Нормами Кодексу адміністративного судочинства Словаччини не регламентовано процесуальних дій, пов'язаних із зверненням суду до Суду ЄС за преюдиційним рішенням.

5.2. Нормами Кодексу адміністративного судочинства Словаччини не регламентовано процесуальних дій щодо перегляду судових рішень, що набрали законної сили, пов'язаних із зверненням до Суду ЄС.

5.3. Нормами Кодексу адміністративного судочинства Словаччини не визначено обов'язковості застосування правових позицій Суду ЄС, висловлених у преюдиційних рішеннях з подібних правовідносин.

Ресурс:

<https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/2015/162/>

Висновок. Основні положення статті 267 ДФЄС імплементовані через виконання міжнародно-правових зобов'язань Словаччини і застосуванні права ЄС. Однак, Кодекс адміністративного судочинства не містить норм, якими конкретизовано підстави, ініціативу сторін, строки зупинення чи призупинення провадження в разі порушення питання, що не підлягає судовому захисту згідно з національним законодавством та потребує звернення до Суду ЄС для прийняття преюдиційного рішення.

Хорватія

Питання 2. Ініціювання процедури та межі суддівського розсуду:

2.1. Згідно ст.5 Закону про адміністративне судочинство (**Zakon o upravnim sporovima, 2010, ZUS**) в адміністративному судочинстві суд вирішує питання на основі Конституції Хорватії, *acquis communautaire* ЄС, міжнародних договорів, законів та інших чинних джерел права. Окремих критеріїв розмежування права судів нижчих інстанцій та обов'язок судів останньої інстанції звертатися із запитом до Суду ЄС означеним Законом не встановлено.

2.2. Закон про адміністративне судочинство не містить окремих положень, які б імплементували винятки з обов'язку звернення судів останньої інстанції до Суду ЄС. Відповідні виключення впливають безпосередньо з права ЄС.

2.3. Закон про адміністративне судочинство не містить положень, що регулюють питання про право сторін ініціювати та звертатись до Суду ЄС під час провадження, що також унормовується правом ЄС.

Ресурс:

<https://www.zakon.hr/z/101/zakon-o-upravnim-sporovima>

Питання 3. Процесуальні наслідки та рух справи:

3.1. Згідно ст.104 Закону про адміністративне судочинство звернення національного суду до Суду ЄС за преюдиційним рішенням реалізується через інститут «попереднього запиту» до Суду ЄС (*prethodno pitanje*). Нормою Закону встановлено, якщо рішення суду залежить від правового питання (*prethodno pitanje*), що становить самостійну юридичну площину та не може бути вирішено судом або компетентною особою публічного права Хорватії, суд може вирішити це питання, серед іншого, шляхом зупинення розгляду спору до прийняття рішення щодо «попереднього запиту». Крім того, згідно з п.4 ч.1 ст.105 Закону суд зобов'язаний зупинити розгляд справи, в разі коли суд вирішив подати запит до Суду ЄС щодо тлумачення права ЄС або щодо дійсності актів, прийнятих інституціями ЄС.

3.2. Закон про адміністративне судочинство не визначає часткове зупинення провадження при прийнятті ухвали про звернення до Суду ЄС.

3.3. Згідно п.4 ч.2 ст.105 Закону про адміністративне судочинство на час зупинення розгляду спору всі строки, встановлені для виконання дій у спорі, припиняють діяти, і суд не може вчиняти жодних дій щодо справи на період очікування рішення Суду ЄС.

Ресурс:

<https://www.zakon.hr/z/101/zakon-o-upravnim-sporovima>

Питання 4. Тимчасові заходи:

4.1. Згідно з п.4 ч.1 та п.2 ч.2 ст.105 Закону про адміністративне судочинство, у разі, коли суд вирішує зупинити розгляд справи для подальшого подання запиту до Суду ЄС щодо відповідності адміністративного акта праву ЄС, то таке зупинення провадження триватиме до тих пір, поки Вищий адміністративний суд Хорватії не прийме рішення про законність загального акта та його відповідність праву ЄС, що має місце в конкретній справі. Також згідно з п.6 ч.2 ст.105 Закону, якщо суд постановив ухвалу про припинення провадження з метою подання запиту до Суду ЄС, він зобов'язаний повідомити про це Міністерство закордонних справ та передати йому такий запит суду.

4.2. Законом про адміністративне судочинство не передбачено спеціальних процесуальних стандартів або умов доказування, що вимагаються від заявника для застосування таких тимчасових заходів у контексті очікування рішення Суду ЄС. За загальними правилами учасник справи має право висловити свою думку до постановлення ухвали суду за означених вище обставин.

Ресурс:

<https://www.zakon.hr/z/101/zakon-o-upravnim-sporovima>

Питання 5. Імплементація рішення Суду ЄС та перегляд справ:

5.1. Згідно з п.5 ч.2 ст.105 Закону про адміністративне судочинство після припинення дії підстави для припинення судового розгляду спору суд за клопотанням сторони або за власною ініціативою постановляє ухвалу про продовження розгляду справи. Строки, перебіг яких зупинився в зв'язку з припиненням провадження, починають свій перебіг з дня винесення ухвали про відновлення провадження.

5.2. Ст.137 Закону про адміністративне судочинство визначено перелік підстав та обставин, з настанням яких остаточне рішення суду може бути переглянутим, і підставою для цього може бути рішення ЄСПЛ.

5.3. Згідно з ст.5 Закону про адміністративне судочинство адміністративне судочинство здійснюється, серед іншого, і на основі інших джерел права, якими є преюдиційні рішення Суду ЄС, на основі Конституції Хорватії, *acquis communautaire* ЄС, міжнародних договорів, законів та інших чинних джерел права. Таким чином, формується прецедентна практика, яка роз'яснює значення норм європейського права, визначає обов'язковість правових позицій Суду ЄС, висловлених у преюдиційних висновках щодо інших аналогічних спірних правовідносин.

Ресурс:

<https://www.zakon.hr/z/101/zakon-o-upravnim-sporovima>

Висновок. Адміністративне судочинство Хорватії (за законом ZUS) встановлює імперативний обов'язок суду зупинити розгляд спору у разі преюдиційного звернення (п. 4 ч. 1 ст. 105), що автоматично припиняє дію всіх процесуальних строків (п. 4 ч. 2 ст. 105). Процедура передбачає обов'язкове повідомлення Міністерства закордонних справ про направлення запиту (п. 6 ч. 2 ст. 105), а відновлення розгляду здійснюється шляхом винесення судом відповідної ухвали.

Чехія**Питання 2. Ініціювання процедури та межі судівського розсуду:**

2.1. Закон Чеської Республіки «Про адміністративне судочинство» (**Soudní řád správní České republiky, 2002, SŘS**) не містить спеціальних норм щодо регулювання порядку звернення із запитами до Суду ЄС. Це питання регулюється безпосередньо правом ЄС (ст. 267 ДФЄС) та прецедентною практикою Суду ЄС.

2.2. У Законі «Про адміністративне судочинство» винятки з обов'язку звернення до Суду ЄС для суду останньої інстанції **текстуально не імплементовані**. Разом з тим, Вищий адміністративний суд Чехії в разі наявності практичного прецеденту та відповідного преюдиційного рішення по ньому не застосовує положення п. «b» ч.1 §48 Закону «Про адміністративне судочинство», тобто не зупиняє провадження у справі.

2.3. Закон «Про адміністративне судочинство» не містить спеціальних статей, якими б детально визначалися процесуальні ініціативи та дії сторін у праві вимагати скерування судом запиту до Суду ЄС. Ці процесуальні інститути регламентуються через загальні норми процесуальних прав сторін згідно з цим Законом.

Ресурс:

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-150>

Питання 3. Процесуальні наслідки та рух справи:

3.1. Згідно з п. «b» ч.1 §48 Закону «Про адміністративне судочинство» суд зупиняє провадження у справі та постановляє про це ухвалу в разі, якщо суд вирішив звернутися до Суду ЄС із запитом про попереднє рішення.

3.2. Закон «Про адміністративне судочинство» не містить положень щодо часткового зупинення провадження. Разом з тим у випадку, якщо одна скарга стосується кількох рішень, голова колегії може ухвалою виокремити кожне таке рішення для окремого розгляду (ч.2 §39 Закону про адміністративне судочинство).

3.3. Згідно з ч.5 §48 Закону про адміністративне судочинство якщо провадження зупинене (згідно п. «b» ч.1 §48 Закону), слухання не проводяться, і перебіг строків, передбачених цим Кодексом, зупиняється. Тобто, на період очікування рішення Суду ЄС застосовується механізм зупинення перебігу строків.

Ресурс:

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-150>

Питання 4. Тимчасові заходи:

4.1. Кодекс про адміністративне судочинство не містить положень щодо застосування засобів забезпечення позову або призупинення дії національного акта, щодо якого заявлено сумнів у його відповідності праву ЄС до винесення преюдиційного рішення Судом ЄС. Однак, за загальними процесуальними правилами, незважаючи на зупинення перебігу строків (згідно з ч.5 §48 Закону) суд може ухвалювати рішення щодо застосування тимчасових заходів. Зокрема, згідно з ч.1 §38 Закону про адміністративне судочинство, якщо стороною одночасно подано клопотання і необхідно тимчасово врегулювати відносини між сторонами з огляду на загрозу заподіяння серйозної шкоди, суд може своєю ухвалою за клопотанням зобов'язати сторони вчинити певну дію або утриматися від здійснення дії як застосування тимчасового заходу.

4.2. Закону про адміністративне судочинство не містить положень щодо вимог чи умов застосування засобів забезпечення позову або призупинення дії національного акта, щодо якого заявлено сумнів у його відповідності праву ЄС до винесення преюдиційного рішення Судом ЄС. Згідно з загальними правилами, викладеними в Законі, процесуальні стандарти доказування для застосування тимчасових заходів в основному покладаються на позивача (наприклад, вжиття тимчасових заходів згідно з §38 Закону).

Ресурс:

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-150>

Питання 5. Імплементація рішення Суду ЄС та перегляд справ:

5.1. Згідно з п. «b» ч.1 §48 Закону про адміністративне судочинство суд зупиняє провадження у справі та постановляє про це ухвалу. Ч.6 §48 Закону встановлено, що після отримання рішення Суду ЄС (так як розгляд запиту Судом ЄС перешкоджав подальшому розгляду в межах провадження) після усунення перешкоди голова колегії суду без клопотання виносить ухвалу про продовження провадження.

5.2. Відповідно до §§111-114 Закону про адміністративне судочинство не передбачено підстав для перегляду судових рішень, що набрали законної сили, за нововиявленими або виключними обставинами, якщо Суд ЄС згодом визнає норму національного права, на якій ґрунтувалося рішення, такою, що суперечить праву ЄС. Згідно з §111 Закону провадження, припинене остаточним рішенням, поновлюється за клопотанням сторони, якщо виявилися докази або факти, які не були або не могли бути використані в первісному провадженні не з вини сторони, або якщо результат поновленого провадження може бути більш прийнятним для сторони. Однак, згідно з ч.2 §114 Закону про адміністративне судочинство поновлення провадження у справі щодо рішення прийнятого за касаційною скаргою не допускається.

В контексті даного питання, Вищий адміністративний суд Чехії (NSS) у своїй практиці (Справа № 6 Afs 202/2014-25) зазначає, що подальше рішення Суду ЄС, яке містить новий правовий висновок або визнає норму національного законодавства такою, що суперечить праву ЄС, не є підставою для відновлення судового провадження згідно з Законом про адміністративне судочинство.

5.3. Закон про адміністративне судочинство у своїх нормах **жодним чином не визначає** обов'язковість правових позицій Суду ЄС, висловлених у преюдиційних висновках щодо інших (аналогічних) справ.

Ресурс:

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-150>

<https://www.zakonyprolidi.cz/judikat/nsscr/6-afs-202-2014-25>

Висновок. Адміністративне судочинство Чеської Республіки реалізує модель «**процесуального мінімалізму**», де національне законодавство уникає надмірної спеціальної регламентації, покладаючись на пряму дію права ЄС та здатність загальних норм забезпечувати виконання вимог статті 267 ДФЄС. Закон чітко визначає звернення до Суду ЄС як **імперативну підставу для зупинення провадження** та автоматичного припинення перебігу встановлених процесуальних строків (§ 48 SŘS), що гарантує повну ефективність майбутнього європейського рішення. Ключовою доктринальною особливістю є суворий захист принципу **res judicata**: норми Закону прямо обмежують використання інституту відновлення провадження, якщо Суд ЄС згодом надасть іншу юридичну оцінку нормам, на яких ґрунтувалося остаточне рішення.

Преюдиційна процедура у кримінальному судочинстві держав-членів ЄС: порівняльно-процесуальні моделі

Австрія

Питання 2. Ініціювання процедури та межі суддівського розсуду:

2.1 КПК (Strafprozessordnung 1975, StPO) не містить спеціального регулювання процедури звернення до Суду ЄС із запитом про попереднє рішення. Австрія реалізує механізм ст. 267 ДФЄС переважно шляхом прямої дії права ЄС, а не через спеціальні процесуальні положення КПК.

Ресурс:

<https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10002326>

2.2. Винятки застосовуються безпосередньо на підставі права ЄС, сформульованого Судом ЄС, насамперед у справах:

CILFIT (Srl CILFIT and Lanificio di Gavardo SpA v Ministry of Health);

Conorzio Italian Management (Conorzio Italian Management and Catania Multiservizi SpA v Rete Ferroviaria Italiana SpA).

Саме ці рішення визначають, коли суд останньої інстанції може не звертатися до Суду ЄС.

Ресурс:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:61981CJ0283;>

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:62019CJ0561>

2.3. Право сторін ініціювати звернення в КПК спеціально не врегульовано; сторона може заявити відповідне клопотання в межах загальних процесуальних прав. Після рішення Великої палати Суду ЄС від 24 березня 2026 року у справі: A.M. v Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid суди останньої інстанції, які відмовляються звернутися до Суду ЄС, повинні належним чином пояснити, чому застосовується один із винятків із ч. 3 ст. 267 ДФЄС (відсутність релевантності питання, acte éclairé або acte clair). Цей обов'язок впливає безпосередньо з права ЄС, а не з КПК.

Ресурс:

<https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10002326;>

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/?uri=CELEX:62023CJ0767>

Питання 3. Процесуальні наслідки та рух справи:

3.1. StPO не містить спеціальної процедури зупинення кримінального провадження у зв'язку із запитом за статтею 267 ДФЄС.

Ресурс:

<https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10002326>

3.2. У StPO відсутні положення, які б: передбачали повне зупинення справи; дозволяли або забороняли часткове зупинення після звернення до Суду ЄС. Водночас із практики застосування статті 267 ДФЄС випливає, що національний суд: може здійснювати процесуальні дії, які не впливають на питання, передане Суду ЄС; не може постановити остаточне рішення щодо тієї частини спору, яка залежить від відповіді Суду ЄС.

Ресурс:

<https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10002326>

3.3. В КК (Strafgesetzbuch, StGB, §§ 57–61) відсутні правила, за якими звернення до Суду ЄС автоматично зупиняє або перериває перебіг строку давності. У §§ 173–182 StPO відсутні відповідні положення щодо строків тримання під вартою на період очікування рішення Суду ЄС.

Ресурс:

<https://dejure.org/gesetze/StGB>;

<https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10002326>

Питання 4. Тимчасові заходи:

4.1., 4.2. StPO не містить аналога процесуальних норм, які прямо пов'язують преюдиціальний запит із забезпечувальними заходами, а також не встановлює спеціальних процесуальних стандартів доказування для їх застосування. Такі повноваження впливають безпосередньо зі статті 267 ДФЄС у взаємозв'язку з принципами верховенства права ЄС та ефективного судового захисту, а критерії застосування тимчасових заходів визначені практикою Суду ЄС, насамперед у справах Factortame (C-213/89), Zuckerfabrik (C-143/88 і C-92/89) та Atlanta Fruchthandelsgesellschaft (C-465/93). Від заявника вимагається обґрунтувати наявність серйозних сумнівів щодо сумісності національного акта з правом ЄС, ризик заподіяння істотної шкоди без вжиття тимчасових заходів, а також необхідність їх застосування для забезпечення повної ефективності майбутнього рішення Суду ЄС.

Ресурс:

<https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10002326>;

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:61989CJ0213>;

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:61988CJ0143>;

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:61993CJ0465>

Питання 5. Імплементація рішення Суду ЄС та перегляд справ:

5.1. Австрійське право не розглядає очікування преюдиціального рішення як окремий інститут зупинення провадження, який потребував би спеціального «відновлення». Тобто відновлення розгляду є автоматичним процесуальним наслідком отримання відповіді Суду ЄС, а не результатом окремої процедури, встановленої StPO.

Ресурс: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10002326>

5.2. StPO не містить норми, за якою: «ухвалення Судом ЄС преюдиціального рішення є виключною або нововиявленою обставиною». Інститут Wiederaufnahme застосовується лише у випадках, передбачених StPO.

Ресурс: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10002326>

5.3. Обов'язковість преюдиціальних висновків не врегульована StPO, але впливає зі статті 267 ДФЄС, принципу верховенства права ЄС та практики Суду ЄС: для суду, який звернувся із запитом, рішення є обов'язковим; для інших судів правові позиції Суду ЄС мають загальнообов'язкове тлумачнє значення при застосуванні права ЄС.

Ресурс: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10002326>

Висновок: Австрія використовує модель «прямої інтеграції» механізму статті 267 ДФЄС, за якої процесуальні наслідки направлення преюдиціального запиту не кодифікуються в КПК, а виникають безпосередньо з права ЄС та реалізуються через загальні повноваження національного суду щодо управління кримінальним провадженням.

Естонія

Питання 2. Ініціювання процедури та межі суддівського розсуду:

2.1. КПК (Kriminaalmenetluse seadustik) не містить спеціального регулювання процедури звернення до Суду ЄС із запитом про попереднє рішення. Естонія напряду реалізує механізм статті 267 ДФЄС

Ресурс: <https://www.riigiteataja.ee/et/akt/119032015022?leiaKehtiv>

2.2. КПК не містить окремої статті про винятки типу *acte clair* або *acte éclairé*. Винятки застосовуються безпосередньо на підставі права ЄС і практики Суду ЄС (аналогічно Австрії): нерелевантність питання для вирішення кримінальної справи; *acte éclairé* – питання вже вирішене Судом ЄС у попередній практиці; *acte clair* – правильне тлумачення є настільки очевидним, що не залишає місця для розумного сумніву.

2.3. Хоча КПК не містить спеціальної статті «клопотання про звернення до Суду ЄС», сторони кримінального провадження мають право подавати процесуальні клопотання: § 258(1) п. 4 КПК – у підготовчому засіданні суд вирішує клопотання сторін судового провадження.

Обов'язок мотивування звернення до Суду ЄС впливає із загального принципу мотивованості судових рішень та з європейських стандартів.

Ресурс: <https://www.riigiteataja.ee/et/akt/119032015022?leiaKehtiv>

Питання 3. Процесуальні наслідки та рух справи:

3.1. КПК не передбачає спеціальної процедури зупинення кримінального провадження у зв'язку із запитом за статтею 267 ДФЄС. Процесуальні наслідки звернення до Суду ЄС впливають із Рішення у справі IS (C-564/19). Із загальних повноважень суду щодо керівництва судовим провадженням та вирішення процесуальних клопотань сторін (зокрема § 258 КПК) впливає, що суд не втрачає компетенції щодо здійснення процесуальних дій і ухвалення проміжних рішень з питань, які не залежать від відповіді Суду ЄС.

Ресурс: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:62019CJ0564>

3.2. КПК не встановлює спеціального правила про зупинення всіх процесуальних строків на період очікування рішення Суду ЄС.

Ресурс: <https://www.riigiteataja.ee/et/akt/119032015022?leiaKehtiv>

3.3. Кримінальний кодекс (Karistusseadustik) передбачає вичерпні підстави переривання або зупинення давності, серед яких «очікування рішення Суду ЄС» відсутнє. Також це не впливає на перебіг строків тримання під вартою.

Ресурс: <https://www.unesco.org/en/cultnatlaws/karistusseadustik>; <https://www.riigiteataja.ee/et/akt/119032015022?leiaKehtiv>

Питання 4. Тимчасові заходи:

4.1. Такі повноваження впливають безпосередньо зі статті 267 ДФЄС, а не КПК, у взаємозв'язку з принципами верховенства права ЄС та ефективного судового захисту, а критерії застосування тимчасових заходів визначені практикою Суду ЄС, насамперед у справах Factortame (C-213/89), Zuckerfabrik (C-143/88 і C-92/89) та Atlanta Fruchthandelsgesellschaft (C-465/93).

4.2. Для того, щоб суд звернувся до Суду ЄС і фактично відклав застосування національної норми, достатньо показати, що: питання права ЄС є релевантним для вирішення кримінальної справи; існує обґрунтований сумнів щодо тлумачення або чинності норми права ЄС; відповідь Суду ЄС є необхідною для постановлення рішення. Від сторони не вимагається доведення непоправної шкоди. Суд оцінює насамперед юридичну необхідність преюдиційного звернення, а не баланс шкоди чи ризиків.

Ресурс: <https://www.riigiteataja.ee/et/akt/119032015022?leiaKehtiv>;

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:61989CJ0213>;

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:61988CJ0143>;

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:61993CJ0465>

Питання 5. Імплементация рішення Суду ЄС та перегляд справ:

5.1. Преюдиційне рішення не відкриває нового провадження, а є обов'язковим тлумаченням права, після отримання якого суд продовжує розгляд тієї ж кримінальної справи. Процесуально це здійснюється відповідно до загальних норм КПК про судовий розгляд і відкладення судового засідання. Спеціального розділу про «відновлення після рішення Суду ЄС» Кодекс не містить.

Ресурс: <https://www.riigiteataja.ee/et/akt/119032015022?leiaKehtiv>;

5.2. КПК не встановлює автоматичного механізму перегляду кримінальної справи. Це питання вирішується через: застосування принципу верховенства права ЄС; принципу ефективності; практику Суду ЄС щодо співвідношення остаточності судових рішень (*res judicata*) і ефективності права Союзу (зокрема у справі *Kühne & Heitz*).

Ресурс: <https://www.riigiteataja.ee/et/akt/119032015022?leiaKehtiv>;

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:62000CJ0453>

5.3. Обов'язковість преюдиціальних висновків не врегульована КПК, але впливає зі статті 267 ДФЄС, принципу верховенства права ЄС та практики Суду ЄС.

Ресурс: <https://www.riigiteataja.ee/et/akt/119032015022?leiaKehtiv>

Висновок. Естонія належить до моделі мінімальної (непрямої) законодавчої імплементації, де взаємодія з преюдиційною процедурою забезпечується загальними кримінальними процесуальними нормами та прямою дією права ЄС.

Іспанія

Питання 2. Ініціювання процедури та межі суддівського розсуду:

2.1. КПК (*Ley de Enjuiciamiento Criminal, LECrim*) не містить спеціального розділу або статей щодо преюдиційних звернень до Суду ЄС за статтею 267 ДФЄС. Єдині норми Кодексу про «*prejudicial questions*» (статті 3–7 *LECrim*) стосуються виключно внутрішніх цивільних та адміністративних преюдиційних питань і не регулюють механізм звернення до Суду ЄС. Ці питання вирішуються безпосередньо на підставі статті 267 ДФЄС та практики Суду ЄС.

Ресурс:

<https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1882-6036>

2.2. КПК не містить власної процесуальної моделі застосування винятків із частини 3 статті 267 ДФЄС.

Суди останньої інстанції застосовують ці винятки відповідно до практики Суду ЄС, сформованої у рішеннях *CILFIT*, *Consorzio Italian Management* та подальшій практиці.

Ресурс:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:61981CJ0283>;

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:62019CJ0561>

2.3. Учасники кримінального провадження можуть порушувати відповідне питання шляхом подання звичайних процесуальних клопотань та викладення правової позиції щодо необхідності застосування права ЄС. Остаточне рішення щодо звернення належить виключно суду. Обов'язок мотивування відмови впливає з статті 267 ДФЄС і практики Суду ЄС.

Ресурс:

<https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1882-6036>

Питання 3. Процесуальні наслідки та рух справи:

3.1. У кримінальному провадженні відсутня норма, яка прямо пов'язує факт звернення за статтею 267 ДФЄС до Суду ЄС із автоматичним зупиненням провадження. Зупинення не є автоматичним наслідком, передбаченим LECrim. Це процесуальне рішення суду, необхідне для забезпечення ефективності майбутнього рішення Суду ЄС.

Ресурс:

<https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1882-6036>

3.2. LECrim не передбачає: часткового зупинення кримінальної справи у зв'язку з преюдиційним запитом; виділення окремого питання для очікування рішення Суду ЄС; продовження окремих процесуальних дій паралельно із розглядом питання Судом ЄС.

Ресурс:

<https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1882-6036>

3.3. Щодо процесуальних строків застосовуються загальні правила кримінального провадження.

Ресурс:

<https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1882-6036>

Питання 4. Тимчасові заходи:

4.1. У кримінальному провадженні відсутній аналог спеціальних механізмів, які б прямо регламентували «забезпечення ефективності майбутнього рішення Суду ЄС». Використовуються загальні процесуальні можливості для забезпечення ефективності провадження (статті 502, 503, 544 КПК), а також судова практика (справи: Factortame (C-213/89); Zuckerfabrik Süderdithmarschen (C-143/88 і C-92/89)).

Ресурс:

<https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1882-6036>;

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:61989CJ0213>;

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:61988CJ0143>

4.2. Застосовуються критерії, сформовані Судом ЄС, а не передбачені КПК.

Ресурс:

<https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1882-6036>

Питання 5. Імплементація рішення Суду ЄС та перегляд справ:

5.1. КПК не містить окремої процедури щодо: поновлення кримінального провадження після отримання відповіді Суду ЄС; автоматичного відновлення розгляду після преюдиційного рішення; спеціального строку для поновлення. Ці питання вирішуються відповідно до судової практики та статті 267 ДФЄС. Преюдиційне рішення Суду ЄС має обов'язкову силу: для суду, який звернувся із запитом; щодо тлумачення відповідної норми права ЄС.

Ресурс:

<https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1882-6036>

5.2. LECrim не встановлює окремої підстави для перегляду вироку через рішення Суду ЄС (стаття 954 КПК), але можливість перегляду може виникнути через принципи права ЄС.

Ресурс:

<https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1882-6036>

5.3. Обов'язковість правових позицій Суду ЄС у аналогічних справах впливає з права ЄС і судової практики.

Ресурс:

<https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1882-6036>

Висновок: Іспанська модель у кримінальному провадженні характеризується відсутністю спеціальної кодифікації механізму взаємодії з Судом ЄС в КПК. Тобто має місце «пряма інтеграція» механізму статті 267 ДФЄС.

Латвія

Питання 2. Ініціювання процедури та межі суддівського розсуду:

2.1. Кримінальний процесуальний закон (Kriminālprocesa likums) (стаття 478(2)) прямо визнає право латвійського суду звернутися до Суду ЄС; встановлює матеріальний критерій звернення – необхідність преюдиційного рішення для вирішення конкретної кримінальної справи; вимагає оформлення звернення мотивованою ухвалою. Однак у цій нормі не проводиться розмежування між судами нижчих інстанцій та судами останньої інстанції, як це зроблено частинами 2 і 3 статті 267 ДФЄС.

Ресурс: <https://likumi.lv/ta/id/107820-kriminalprocesa-likums>

2.1. В КПК відсутні будь-які законодавчо визначені винятки із обов'язку звернення суду останньої інстанції. Тобто застосовується практика Суду ЄС, доктрина CILFIT.

Ресурс: <https://likumi.lv/ta/id/107820-kriminalprocesa-likums>; <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:61981CJ0283>

2.3. Спеціальної статті про клопотання щодо звернення до Суду ЄС КПК не містить. Разом із тим застосовуються загальні правила про процесуальні клопотання (стаття 333¹). Обов'язок суду розглянути клопотання – відповідно до статей 334–335 КПК (зокрема, у разі повної або часткової відмови суд повинен винести мотивоване рішення).

Ресурс: <https://likumi.lv/ta/id/107820-kriminalprocesa-likums>

Питання 3. Процесуальні наслідки та рух справи:

3.1. Якщо для вирішення конкретної справи необхідне попереднє рішення Суду Європейського Союзу щодо тлумачення та дійсності положення права Європейського Союзу, суд передає неясне питання до Суду Європейського Союзу у формі вмотивованого рішення. Водночас суд може зупинити провадження у кримінальній справі до дати набрання чинності попереднім рішенням - стаття 478(2).

Ресурс: <https://likumi.lv/ta/id/107820-kriminalprocesa-likums>

3.2. Часткове зупинення законодавчо не врегульоване, але є процесуально можливим настільки, наскільки це не суперечить предмету преюдиційного запиту та не впливає на ефективність майбутнього рішення Суду ЄС.

Ресурс: <https://likumi.lv/ta/id/107820-kriminalprocesa-likums>

3.3. Направлення преюдиційного запиту не змінює режиму процесуальних строків. Очікування відповіді Суду ЄС не є самостійною підставою для необмеженого продовження запобіжного заходу. Стаття 478 не впливає і на обчислення строків давності.

Ресурс: <https://likumi.lv/ta/id/107820-kriminalprocesa-likums>

Питання 4. Тимчасові заходи:

4.1. КПК не містить спеціального розділу про застосування тимчасових заходів у зв'язку з преюдиційним провадженням. Відповідно більшість питань вирішується на підставі загальних інститутів кримінального процесу та безпосередньої дії права ЄС.

4.2. КПК не встановлює спеціальних процесуальних стандартів доказування для застосування такого заходу. Єдиною законодавчо визначеною передумовою є необхідність преюдиційного рішення для вирішення конкретної кримінальної справи. Усі інші питання, пов'язані з незастосуванням національної норми, вирішуються безпосередньо на підставі статті 267 ДФЄС, принципу верховенства права ЄС та практики Суду ЄС, а не на підставі спеціальних положень кримінального процесуального законодавства.

Ресурс: <https://likumi.lv/ta/id/107820-kriminalprocesa-likums>

Питання 5. Імплементація рішення Суду ЄС та перегляд справ:

5.1. Після отримання рішення Суду ЄС застосовуються загальні правила КПК щодо продовження судового розгляду після усунення підстав для зупинення. Рішення Суду ЄС не замінює рішення національного суду (стаття 378). Спеціальна процедура поновлення саме після рішення Суду ЄС відсутня.

Ресурс: <https://likumi.lv/ta/id/107820-kriminalprocesa-likums>

5.2. КПК закріплює інститут відновлення кримінального провадження щодо рішень, які набрали законної сили, але рішення Суду ЄС саме по собі не визначене як окрема підстава перегляду. Визнання Судом ЄС національної норми несумісною з правом ЄС не створює автоматичного права на перегляд вироку.

Ресурс: <https://likumi.lv/ta/id/107820-kriminalprocesa-likums>

5.3. Обов'язковість правових позицій Суду ЄС у подібних справах впливає із права ЄС.

Ресурс: <https://likumi.lv/ta/id/107820-kriminalprocesa-likums>

Висновок: Латвійська модель є частково кодифікованою: КПК прямо регламентує сам факт звернення до Суду ЄС і можливість зупинення провадження, але питання юридичної сили рішень Суду ЄС, перегляду остаточних вироків та поширення правових позицій на інші справи перебувають переважно у сфері дії права ЄС.

Литва

Питання 2. Ініціювання процедури та межі суддівського розсуду:

2.1. КПК (BAUDŽIAMOJO PROCESO KODEKSO) не закріплює процедуру звернення до Суду ЄС за попереднім рішенням відповідно до статті 267 ДФЄС.

Ресурс: <https://www.wipo.int/wipolex/en/legislation/details/8195>

2.2. Суди останньої інстанції застосовують винятки безпосередньо відповідно до практики Суду ЄС, сформованої насамперед у рішеннях CILFIT, Consorzio Italian Management та подальшій практиці.

Ресурс: <https://www.wipo.int/wipolex/en/legislation/details/8195>;
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:61981CJ0283>;
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:62019CJ0561>

2.3. Спеціального процесуального регулювання КПК не містить. Сторони можуть порушувати перед судом питання щодо необхідності звернення до Суду ЄС у межах загального права подавати процесуальні клопотання та правові доводи. Має місце пряме застосування практики Великої палати Суду ЄС, яка вимагає, щоб суд останньої інстанції, відмовляючись від направлення запиту, навів мотиви застосування відповідного винятку із частиною 3 статті 267 ДФЄС.

Ресурс: <https://www.wipo.int/wipolex/en/legislation/details/8195>

Питання 3. Процесуальні наслідки та рух справи:

3.1. КПК прямо регулює це питання у статті 234(5): розгляд кримінальної справи зупиняється, якщо суд звернувся до компетентної судової установи Європейського Союзу щодо тлумачення або перевірки чинності акта права ЄС, до отримання попереднього рішення цієї установи (пункт 4 частини 5). Зупинення має обов'язковий, а не дискреційний характер і застосовується до отримання попереднього рішення Суду ЄС.

Ресурс: <https://www.wipo.int/wipolex/en/legislation/details/8195>

3.2. Інститут часткового зупинення провадження КПК не передбачає. До звернення суд може скористатися іншим процесуальним механізмом - виділенням справи (splitting of a case), якщо це сприятиме швидшому розгляду (стаття 234(4) КПК). Проте після направлення запиту саме те провадження, у межах якого поставлено питання до Суду ЄС, підлягає повному зупиненню.

Ресурс: <https://www.wipo.int/wipolex/en/legislation/details/8195>;
<https://e-seimas.lrs.lt/rs/legalact/TAD/b3b97b11f31a11edb649a2a873fdbdfd/?utm>

3.3. Питання процесуальних строків вирішуються за загальними правилами КПК. Звернення до Суду ЄС не впливає на їх перебіг. Таке звернення не є підставою для зупинення строків давності (стаття 95 КК).

Ресурс: <https://www.wipo.int/wipolex/en/legislation/details/8195>;
<https://www.lrvalstybe.lt/istatymai/baudziamasis-kodeksas>

Питання 4. Тимчасові заходи:

4.1. КПК не містить спеціального регулювання тимчасових заходів у зв'язку із направленням преюдиційного запиту до Суду ЄС. Литовські суди керуються безпосередньо принципом верховенства права ЄС та практикою Суду ЄС (справи: Factortame (C-213/89); Zuckerfabrik Süderdithmarschen (C-143/88 і C-92/89)).

Ресурс: <https://www.wipo.int/wipolex/en/legislation/details/8195>;
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:61989CJ0213>;
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:61988CJ0143>

4.2. Спеціальні стандарти доказування КПК не встановлює. Такі стандарти походять безпосередньо з права ЄС та прецедентної практики Суду ЄС.

Ресурс: <https://www.wipo.int/wipolex/en/legislation/details/8195>

Питання 5. Імплементація рішення Суду ЄС та перегляд справ:

5.1. КПК не містить окремої глави, присвяченої поновленню провадження після надходження преюдиційного рішення Суду ЄС. Водночас із системного тлумачення статті 234 КПК випливає, що якщо провадження було зупинене на підставі пункту 4 частини 5 статті 234, то після отримання преюдиційного рішення відпадає підстава для зупинення, і суд поновлює розгляд кримінальної справи у загальному порядку.

Ресурс: <https://www.wipo.int/wipolex/en/legislation/details/8195>

5.2. Розділ XXXV КПК, який регламентує відновлення кримінального провадження, містить вичерпний перелік підстав для перегляду судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами. Рішення Суду ЄС, ухвалене у порядку статті 267 ДФЄС, як самостійна підстава для перегляду остаточного вироку або іншого судового рішення КПК, не назване.

Ресурс: <https://www.wipo.int/wipolex/en/legislation/details/8195>

5.3. Обов'язковість правових позицій Суду ЄС забезпечується не нормами КПК, а принципами верховенства та однакового застосування права ЄС, а також обов'язком національних судів забезпечувати повну ефективність права Союзу.

Ресурс: <https://www.wipo.int/wipolex/en/legislation/details/8195>

Висновок: КПК Литовської Республіки лише частково врегульовує процесуальні наслідки звернення до Суду ЄС: обов'язкове зупинення судового розгляду та подальше його поновлення після усунення підстав для зупинення.

Нідерланди

Питання 2. Ініціювання процедури та межі судівського розсуду:

2.1. КПК (Wetboek van Strafvordering) не встановлює:

які суди мають право звертатися; коли звернення є обов'язковим; критерії визначення «суду останньої інстанції»; спеціальний порядок направлення запиту. Має місце пряме застосування статті 267 ДФЄС. Право звернення мають усі суди, які відповідають критеріям «суду» у розумінні права ЄС.

Ресурс:

<https://wetten.overheid.nl/BWBR0001903/2026-07-01>

2.2. Спеціальна імплементація винятків в КПК відсутня. Нідерландські суди застосовують підходи Суду ЄС. Особливе значення має судова практика Hoge Raad (вища судова інстанція), який неодноразово звертався до Суду ЄС щодо: принципу *ne bis in idem*; процесуальних гарантій; європейського ордеру на арешт; доказування у кримінальних справах (справи: Gözütok and Brügge; Advocaten voor de Wereld; Aranyosi and Căldăraru).

Ресурс:

<https://wetten.overheid.nl/BWBR0001903/2026-07-01>;

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:62001CJ0187>;

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:62005CJ0303>;

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:62015CJ0404>

2.3. Сторони можуть заявляти клопотання у межах загального права подавати процесуальні вимоги та заперечення. Обов'язок мотивувати відмову впливає з права ЄС та загальних принципів.

Ресурс:

<https://wetten.overheid.nl/BWBR0001903/2026-07-01>

Питання 3. Процесуальні наслідки та рух справи:

3.1. Зупинення кримінального провадження після направлення преюдиційного запиту КПК не передбачено. Стаття 267 ДФЄС застосовується напряду. Загальні положення щодо зупинення судового розгляду встановлені у статтях 281, 348, 350 КПК. Направлення запиту до Суду ЄС не породжує автоматичного зупинення; суд оцінює необхідність зупинення самостійно.

Ресурс:

<https://wetten.overheid.nl/BWBR0001903/2026-07-01>

3.2. Продовження вирішення окремих процесуальних питань; відкладення частини розгляду, яка залежить від відповіді Суду ЄС; розмежування питань, які потребують очікування рішення, і тих, що можуть бути вирішені самостійно, - впливають із загальних принципів кримінального провадження і права ЄС: процесуальної економії; розумних строків; ефективності права ЄС.

Ресурс:

<https://wetten.overheid.nl/BWBR0001903/2026-07-01>

3.3. Застосовуються загальні правила щодо процесуальних строків. Звернення до Суду ЄС не є самостійною підставою щодо продовження, зупинення процесуальних строків. Направлення преюдиційного запиту не є самостійною підставою зупинення строку давності і не перериває її автоматично. Це стосується і строків тримання під вартою. Тобто КПК не встановлює спеціального режиму для строків давності або тримання під вартою.

Ресурс:

<https://wetten.overheid.nl/BWBR0001903/2026-07-01>

Питання 4. Тимчасові заходи:

4.1. КПК не передбачає окремого механізму, подібного до «suspension pending EU preliminary ruling». Водночас суд зобов'язаний: забезпечити повну дію права ЄС; залишити без застосування національну норму, яка суперечить нормі права ЄС, що має пряму дію.

Ресурс:

<https://wetten.overheid.nl/BWBR0001903/2026-07-01>

4.2. Застосовуються загальні критерії, сформовані Судом ЄС для тимчасового захисту: обґрунтована правова підстава; ризик шкоди через очікування рішення; баланс інтересів; пропорційність.

Ресурс:

<https://wetten.overheid.nl/BWBR0001903/2026-07-01>

Питання 5. Імплементация рішення Суду ЄС та перегляд справ:

5.1. КПК не містить окремого врегулювання порядку відновлення кримінального провадження після постановлення Судом ЄС преюдиційного рішення за статтею 267 ДФЄС. Відновлення провадження здійснюється на підставі загальних процесуальних повноважень суду. Рішення Суду ЄС обов'язковим.

Ресурс:

<https://wetten.overheid.nl/BWBR0001903/2026-07-01>

5.2. Стаття 457 КПК не передбачає, що преюдиційне рішення Суду ЄС автоматично є підставою для перегляду остаточного вироку. Потребує врахування

принцип ефективності права ЄС і принцип еквівалентності.

Ресурс:

<https://wetten.overheid.nl/BWBR0001903/2026-07-01>

5.3. КПК не визначає обов'язковість правових позицій Суду ЄС, висловлених у преюдиційних висновках щодо інших (аналогічних) справ. Преюдиційне рішення є обов'язковим щодо конкретної справи. Практика Верховного Суду (Hoge Raad) показує, що після отримання преюдиційного рішення він: відновлює розгляд справи; застосовує тлумачення Суду ЄС без додаткової перевірки його правильності; адаптує власну судову практику до нових правових позицій Суду ЄС.

Ресурс:

<https://wetten.overheid.nl/BWBR0001903/2026-07-01>

Висновок: Нідерландам властива модель прямої інтеграції права ЄС у кримінальний процес: спеціальне регулювання механізму преюдиційних звернень у КПК практично відсутнє, а процесуальні питання вирішуються на підставі статті 267 ДФЄС, практики Суду ЄС та загальних норм кримінального процесуального права.

Польща

Питання 2. Ініціювання процедури та межі суддівського розсуду:

2.1. КПК (Kodeks postępowania karnego) відсутні спеціальні норми, які б надавали суду право звертатися до Суду ЄС. Це право впливає безпосередньо з частини 2 статті 267 ДФЄС та принципу пріоритету права ЄС. Обов'язок для Верховного Суду, коли його рішення не підлягає подальшому оскарженню, і для інших судів, рішення яких у конкретній процедурі є остаточними, впливає із приписів частини 3 статті 267 ДФЄС.

Ресурс:

<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19970890555>

2.1. Винятки застосовуються безпосередньо на підставі практики Суду ЄС.

Ресурс:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:61981CJ0283;>

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:62019CJ0561>

2.3. Спеціальні норми в КПК відсутні. Підставою є загальне право сторони подавати клопотання та заяви у кримінальному провадженні (загальні процесуальні права сторін). Відсутність мотивування відмові сторони може розглядатися як порушення права на справедливий суд (статті 98, 424 КПК).

Ресурс:

<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19970890555>

Питання 3. Процесуальні наслідки та рух справи:

3.1. Зупинення провадження має факультативний процесуальний характер, що впливає з необхідності дочекатися рішення Суду ЄС.

Ресурс:

<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19970890555>

3.2. Польське законодавство не забороняє часткового продовження процесуальних дій. Оскільки спеціальної норми немає, суд може: проводити дії, не пов'язані з питанням права ЄС; вирішувати допоміжні процесуальні питання; забезпечувати докази.

Ресурс:

<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19970890555>

3.3. Звернення до Суду ЄС не впливає на перебіг строків давності та строки тримання під вартою, оскільки ні КПК, ні КК не називають таке звернення відповідною підставою.

Ресурс:

<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19970890555>;

<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19970880553/U/D19970553Lj.pdf>

Питання 4. Тимчасові заходи:

4.1. КПК не врегульовує це питання. Польські суди виходять із: статті 91 Конституції (пріоритет права ЄС у сфері переданих повноважень); принципу ефективності права ЄС; практики Суду ЄС (зокрема Factortame, Zuckerfabrik).

Ресурс:

<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19970780483/U/D19970483Lj.pdf>;

<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19970890555>;

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:61989CJ0213>;

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:61988CJ0143>

4.2. Застосовуються загальні стандарти КПК щодо забезпечувальних заходів (§1статті 249, §1стаття 291).

Ресурс:

<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19970890555>

Питання 5. Імплементация рішення Суду ЄС та перегляд справ:

5.1. КПК не містить окремої процедури «відновлення після преюдиційного рішення».

Ресурс:

<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19970890555>

5.2. §3 статті 540 КПК передбачає, що провадження підлягає поновленню на користь засудженого, якщо необхідність такого поновлення впливає з рішення міжнародного органу, що діє на підставі міжнародного договору, ратифікованого Польщею. Польська судова практика визнає, що рішення Суду ЄС може становити підставу для поновлення, коли: воно встановлює тлумачення права ЄС, несумісне з підходом, покладеним в основу вироку; без такого тлумачення рішення могло б бути іншим. За цих обставин заявник повинен довести істотний вплив рішення Суду ЄС на результат справи.

Ресурс:

<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19970890555>

5.3. Обов'язковість випливає з: статті 91 Конституції; принципу пріоритету права ЄС; доктрини однакового тлумачення права ЄС.

Ресурс: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19970780483/U/D19970483Lj.pdf>; <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19970890555>

Висновок. Польська модель ґрунтується на безпосередній дії статті 267 ДФЄС, Конституції та практиці Суду ЄС, а процесуальні наслідки в кримінальному провадженні випливають із загальних норм КПК.

Словаччина

Питання 2. Ініціювання процедури та межі суддівського розсуду:

2.1. Спеціальні норми щодо звернень до Суду ЄС в КПК (Trestný poriadok) відсутні. Право і обов'язок звернення ґрунтуються безпосередньо на статті 267 ДФЄС. Водночас КПК (§ 7) визнає обов'язковість вже ухвалених рішень Суду ЄС: органи кримінального провадження та суд самостійно вирішують процесуальні питання, але якщо існує остаточне рішення суду, Конституційного суду, Суду ЄС або іншого компетентного органу, вони з нього виходять.

Ресурс:

<https://www.zakonypreludi.sk/zz/2005-301>

2.2. В КПК відсутні норми, що кодифікують доктрину *acte clair* або *acte éclairé*. Словацькі суди застосовують ці винятки безпосередньо на підставі практики Суду ЄС (CILFIT, Costa v. ENEL).

Ресурс:

<https://www.zakonypreludi.sk/zz/2005-301>; <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:61964CJ0006>;

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:61981CJ0283>

2.3. Права сторін і мотивування відмови спираються на загальні процесуальні правила, спеціальні норми в КПК відсутні.

Ресурс:

<https://www.zakonypreludi.sk/zz/2005-301>

Питання 3. Процесуальні наслідки та рух справи:

3.1. Загальні правила зупинення кримінального провадження передбачені § 228, § 283 КПК. Ними не згадується звернення до Суду ЄС. Таке зупинення спирається на судове тлумачення і має факультативний характер.

Ресурс:

<https://www.zakonypreludi.sk/zz/2005-301>

3.2. Де-факто допускається часткове зупинення провадження, оскільки відсутня пряма заборона.

Ресурс:

<https://www.zakonypreludi.sk/zz/2005-301>

3.3. Очікування рішення Суду ЄС не є законною підставою зупинення давності. Аналогічно – продовження строків тримання під вартою не залежить від звернення до Суду ЄС.

Ресурс:

<https://www.zakonypreludi.sk/zz/2005-301;>

<https://www.zakonypreludi.sk/zz/2005-300>

Питання 4. Тимчасові заходи:

4.1. КПК не містить спеціального механізму призупинення дії закону через сумнів у його відповідності праву ЄС.

Ресурс:

<https://www.zakonypreludi.sk/zz/2005-301>

4.2. Застосовуються загальні стандарти для забезпечувальних заходів. Окрім того, в § 228 КПК зазначено, що кримінальне переслідування припиняється, якщо Суд ЄС зупиняє дію правового акта або його частини, застосування якого є вирішальним для провадження або вирішення справи по суті. Голова Палати зупиняє кримінальне переслідування, якщо він звертається до Суду ЄС Союзу з клопотанням про винесення попереднього рішення (§ 244(4)).

Ресурс:

<https://www.zakonypreludi.sk/zz/2005-301>

Питання 5. Імплементация рішення Суду ЄС та перегляд справ:

5.1. Спеціальної процедури відновлення провадження після рішення Суду ЄС КПК не передбачає.

Ресурс:

<https://www.zakonypreludi.sk/zz/2005-301;>

5.2. У КПК існує інститут відновлення провадження (obnova konania) (§ 394), проте він не містить спеціальної підстави, яка прямо пов'язувала б відновлення з рішенням Суду ЄС.

Ресурс:

<https://www.zakonypreludi.sk/zz/2005-301>

5.3. Обов'язковість рішень Суду ЄС в інших аналогічних справах впливає із § 7 КПК. Окрім того, § 2 КПК гарантує пряму дію актів ЄС у кримінальному провадженні.

Ресурс:

<https://www.zakonypreludi.sk/zz/2005-301>

Висновок. Словаччина поєднує пряму дію статті 267 ДФЄС з окремими нормами КПК про врахування рішень Суду ЄС, але не створює повноцінної кодифікованої процедури преюдиційного звернення у кримінальному процесі.

Хорватія

Питання 2. Ініціювання процедури та межі суддівського розсуду:

2.1. КПК (Zakon o kaznenom postupku) не регламентує питань звернення до Суду ЄС. Ці правила впливають із Закону про суди (Zakon o sudovima) та практики Верховного суду Республіки Хорватія і Суду ЄС (безпосереднього застосування статті 267 ДФЄС). Водночас хорватське право орієнтується не на назву суду, а на те, чи існує подальший засіб судового оскарження.

Ресурс:

<https://www.zakon.hr/z/174/zakon-o-kaznenom-postupku#>;

<https://www.zakon.hr/z/122/zakon-o-sudovima>

2.2. КПК не містить норм про винятки з обов'язку звернення до Суду ЄС. Суди застосовують ці винятки безпосередньо на підставі практики Суду ЄС (CILFIT, Costa v. ENEL).

Ресурс:

<https://www.zakon.hr/z/174/zakon-o-kaznenom-postupku#>;

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:61964CJ0006>;

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:61981CJ0283>

2.3. Існує загальне право сторін кримінального провадження подавати процесуальні клопотання, без спеціальної регламентації «клопотання про попереднє звернення» і загальний обов'язок мотивувати судові рішення.

Ресурс:

<https://www.zakon.hr/z/174/zakon-o-kaznenom-postupku#>

Питання 3. Процесуальні наслідки та рух справи:

3.1. Спеціальна підстава зупинення провадження у зв'язку із зверненням до Суду ЄС відсутня. Кодекс не визначає, чи є таке зупинення обов'язковим або факультативним.

Ресурс:

<https://www.zakon.hr/z/174/zakon-o-kaznenom-postupku#>

3.2. КПК не містить положень, які б дозволяли суду: формально зупинити лише частину кримінального провадження; відокремити питання, що залежать від відповіді Суду ЄС, від питань, які можуть розглядатися далі; продовжувати слухання щодо окремих епізодів, обвинувачених чи процесуальних питань під час очікування відповіді Суду ЄС.

Ресурс:

<https://www.zakon.hr/z/174/zakon-o-kaznenom-postupku#>

3.3. Спеціального режиму перебігу процесуальних строків на період очікування рішення Суду ЄС не встановлено.

Ресурс:

<https://www.zakon.hr/z/174/zakon-o-kaznenom-postupku#>

Питання 4. Тимчасові заходи:

4.1. КПК не містить норм, які б спеціально передбачали, що після звернення до Суду ЄС суд може: призупинити дію національного закону чи іншого нормативного акта, який підозрюється у невідповідності праву ЄС; зупинити застосування такої норми до вирішення питання Судом ЄС; застосувати спеціальні тимчасові заходи саме у зв'язку з очікуванням преюдиційного рішення.

Ресурс:

<https://www.zakon.hr/z/174/zakon-o-kaznenom-postupku#>

4.2. Кодекс не містить спеціального стандарту доказування, який би застосовувався, коли сторона просить тимчасовий захід через можливу невідповідність національної норми праву ЄС та очікування рішення Суду ЄС.

Ресурс:

<https://www.zakon.hr/z/174/zakon-o-kaznenom-postupku#>

Питання 5. Імплементація рішення Суду ЄС та перегляд справ:

5.1. КПК містить правила про продовження розгляду кримінального провадження після усунення перешкод, прямо передбачених Кодексом, але не містить спеціальної процедури поновлення провадження після отримання преюдиційного рішення Суду ЄС.

Ресурс:

<https://www.zakon.hr/z/174/zakon-o-kaznenom-postupku#>

5.2. Врегульовуючи інститут відновлення кримінального провадження за чітко встановленими обставинами (статті 501-508), КПК не називає рішення Суду ЄС про несумісність національної норми з правом ЄС такою обставиною.

Ресурс:

<https://www.zakon.hr/z/174/zakon-o-kaznenom-postupku#>

5.3. У КПК відсутні положення, які б: визначали юридичну силу преюдиційних висновків Суду ЄС; зобов'язували кримінальні суди застосовувати правові позиції Суду ЄС у подібних справах; встановлювали механізм врахування таких висновків у майбутніх провадженнях.

Ресурс:

<https://www.zakon.hr/z/174/zakon-o-kaznenom-postupku#>

Висновок. Хорватська модель імплементації статті 267 ДФЄС у кримінальному провадженні є мінімалістичною та позапроцесуальною.

Чехія

Питання 2. Ініціювання процедури та межі суддівського розсуду:

2.1. КПК (zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád) містить спеціальну норму § 9а, яка відсилає до компетенції Суду ЄС, однак Кодекс не визначає, які саме суди мають право звертатися і які зобов'язані звертатися за частинами 2–3 статті 267 ДФЄС.

Ресурс:

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1961-141>

2.2. В КПК відсутні положення про: очевидність тлумачення; вже вирішене питання; нерелевантність питання. Діє правило прямого застосування статті 267 ДФЄС і судової практики (CILFIT, Costa v. ENEL).

Ресурс:

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1961-141;>

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:61964CJ0006;>

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:61981CJ0283>

2.3. КПК гарантує сторонам право подавати клопотання, але не містить спеціальної норми про клопотання щодо звернення до Суду ЄС.

Ресурс:

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1961-141>

Питання 3. Процесуальні наслідки та рух справи:

3.1. Якщо суд у провадженні подає до Суду ЄС клопотання про винесення попереднього рішення, він виносить рішення про зупинення провадження (§ 9a(2)).

Ресурс:

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1961-141>

3.2. Часткове зупинення кримінального провадження КПК не передбачено.

Ресурс:

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1961-141>

3.3. Спеціальний режим для процесуальних строків у зв'язку з очікуванням рішення Суду ЄС не встановлений.

Ресурс:

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1961-141>

Питання 4. Тимчасові заходи:

4.1. КПК регулює застосування запобіжних та забезпечувальних заходів, але не надає кримінальному суду спеціального повноваження призупиняти дію закону через сумнів у його відповідності праву ЄС (§ 67, § 68, § 71–73d та ін.). Під час подання запиту до Суду ЄС щодо винесення попереднього рішення суд повинен дотримуватися відповідних положень, що регулюють процедуру розгляду справи в Суді ЄС (§ 9a(3)).

Ресурс:

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1961-141>

4.2. Спеціальний стандарт доказування для ситуації очікування рішення Суду ЄС відсутній.

Ресурс:

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1961-141>

Питання 5. Імплементація рішення Суду ЄС та перегляд справ:

5.1. Рішення Суду ЄС про несумісність національної норми з правом ЄС не назване окремою підставою відновлення кримінального провадження (§§ 277–289, §§ 265a–265s, §§ 266–276).

Ресурс:

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1961-141>

5.2. Спеціальний порядок поновлення після отримання преюдиційного рішення Суду ЄС в КПК не передбачений.

Ресурс:

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1961-141>

5.3. Рішення Суду щодо попереднього рішення є обов'язковим для всіх органів, що беруть участь у кримінальному провадженні. § 9a(4).

Ресурс:

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1961-141>

Висновок. Чеська модель закріплення питання звернення до Суду ЄС є частково кодифікованою. КПК забезпечує нормативне включення механізму преюдиційного звернення до структури кримінального процесу, але його практичне функціонування значною мірою визначається безпосередньо правом ЄС та судовою практикою.